CAETE DE DOR

redactor : virgil ierunca

9

PARIS

ION ION
(partizan)

DOR DE ŢARA ROMÂNEASCĂ +)

Tu erai până mai ieri
Ţara unei primăveri.
Glasul tău acum se'n dreaptă
Spre Apusul Soarelui
Ca de acolo din Apus
Să te audă'un nou Isus
Veaţa lui să o jertfească
Ţara să-ţi'o miluiască.

ION I. ION
(alt partizan)

V I S

Mamî visat aseară'n ţară ia sculaţi în sus măi Fraţi că
v'am a dus nuci în spate Dar voi mai trăiţi părinţi
credeţi că sunt în morminţi
Când Brazii în vânt vorbind Fugi tu noapte cea haină spintecată
de lùmină vie ziua cea Frumoasă care am plecat de acasă Bra-
zi îmi spun mereu şiîn truna De ce nu se poate acuma ieu le
spui că nusăpoate cavem comunişti în spate Căştea vor
sănemănânce Batăi Dumnezeu în vânt Hai Din ţară
să fugimî căşte vor săne sugrume

+) Aici şi acum "Caetele" acestea se deschid/altfel şi cu o altfel de poezie. O poezie care - după Lautréamont - ar putea fi făcută de toată lumea, dar care aparţine unor aleşi. Cei ce întreabă - în aceste poeme - cuvintele pentru a răspunde nefericirii lor în lume, conştiinţei acestei nefericiri, sunt partizani. Ei vin din ţara cutropită de ultimii barbari pentru a învesti fapta cu vorba. Mulţi dintre cititorii delicaţi ai exilului vor vorbi poate de sărăcia cu duhul a partizanului-poet care dă poetului ce e al partizanului. Nu odată ameninţă categoriile, nu odată bântuie simplificarea.

Bineînţeles că cel ce va căuta aici poezia, după chipul şi asemănarea ei înşişi - aşa cum o vrea o strâmtă tradiţie a verbului - n'o va găsi.

Bineînţeles că nu vor primi aceste texte nici vecinii mei de dincoace de literă sau de dincolo de sistem pentru care arta are canoane şi pudori. Nu însă acelora se adresează aceste rânduri.

Ci numai acelora pentru care poezia e întrebare şi imprudenţă, sărăcie cu duhul situată între sânge şi sânge. Ci numai acelora care nu confundă caligrafia cu deochiul existenţial, ortografia cu harul exact.

v.i.

"NOAPTEA DE SÂNZIENE" +)

Prejudecata care a învăluit între cele două războaie romanul de "idei" mai dăinuie încă. Despre ea, Mircea Eliade scria în 1939 : "Neîncrederea criticilor literari şi a elitelor faţă de "romanul de idei", marea lor admiraţie pentru epicul pur - este o formă derivată a snobismului. "Romane cu idei" sunt cel puţin o jumătate din capodoperile romanului. Toată opera lui Dostoewski e copleşită de "idei", Dickens e plin de discuţii erudite, Proust e covârşit de abstracţiuni. (...) De altfel este cu desăvârşire absurd să crezi că dacă spui : "Vasilescu mi-a vorbit despre nemurirea sufletului" faci epică - iar dacă scrii : "Am citit într'o carte de Bergson", faci teorie. (...) Deasemenea spaima de dialogul inteligent şi interesant, mi se pare nejustificată. Oamenii îşi pot spune şi lucruri semnificative, nu numai prostii. De ce e neapărată neapărată nevoie ca un dialog să fie tern şi neinteresant - ca el să fie epic ?" (++)

După războiu, confuzia s'a stabilit poate şi mai mult în Franţa, prin apariţia unei false literaturi de "idei", aceea semnată de Sartre şi Simone de Beauvoir - şi ne gândim la "Les Chemins de la Liberté" iar nu la "La Nausée", la "Les Mandarins" iar nu la "Le Sang des autres" - care n'a izbutit să integreze ideea în substanţa epică. Cu toate acestea şi Sartre şi Simone de Beauvoir luaseră precauţii intense, sărăcia extremă a unui dialog voit primar urma să compenseze "teoriile" strecurate în carte, situaţiile "intelectuale" la care erau nevoite să se supună personagiile. (In "Les Mandarins" intelectualii dela Saint-Germain-des-Près vorbesc ca portarii sau vânzătorul dela Uniprix).

Niciun fel de prudenţă în schimb la Mircea Eliade. Nu numai că personagiile "Nopţii de Sânziene" (şi nu ne gândim doar la Ştefan) sunt posedate de idei şi le trăesc până la macerare, dar convorbirile lor îndrăznesc să fie interesante, arse de probleme. Mircea Eliade nu se mulţumeşte să facă din Timp eroul principal - ascuns şi atot-stăpânitor - al romanului, dar îi şi dărueşte loc de cinste în discuţiile dintre Stefan şi Biriş, sau în monologurile degradate ale lui Bibicescu. (Bineînţeles că Timpul mistuie romanele lui Faulkner dar numele lui nu este rostit de eroii care-l trăesc ca un destin neînţeles, iar nu ca problemă lucidă, ca obsesie). Personagiile "Nopţii de Sânziene" nu trăesc doar problema Timpului sub formă de destin, ci fac din ea prilej de conştiinţă. "Problema" timpului este poate prost spus, "probleme" izvorîte din timp

---

+) "Noaptea de Sânziene" a apărut în traducerea franceză a lui Alain Guillermou, sub titlul "Forêt Interdite" (Editura Gallimard, Colecţia du Monde Entier, 640 pagini, Paris, 1955)

++) "Fragmentarium", Vremea, Bucureşti, 1939. Asupra acestei probleme, Mircea Eliade revine şi în ultimul roman, punând pe unul din personagii, scriitorul Ciru Partenie, să pomenească în Jurnalul lui de dificultăţile de a crea "personagii intelectuale" în epică.

ar exprima mai întregit bogăţia temelor care nutresc romanul, care revin aceleaşi şi altele mereu. Timpul nu este aici numai obsesia pierderii lui, obsesie de tip proustian, ci şi nostalgie a paradisului dintâi, dorinţă esenţială de a reintegra ritmul cosmic, de a scăpa de "Timpul-Moarte", de a ieşi din Istorie, dealtfel niciodată deplin acceptată în spaţiul românesc. (Nimic mai firesc dealtminteri, Istoria fiind pentru acest spaţiu totdeauna blestem şi nenoroc, iar nu ca în Occident invitaţie la acţiune şi isvor de civilizaţie).

Toate aceste probleme filtrate în semne şi mituri le-am mai întâlnit în opera ştiinţifică şi filozofică a lui Mircea Eliade ; pentru niciunul din cititorii lui - chiar occidental - ele nu sunt inedite. Ceeace este însă inedit este integrarea lor în materia epică cu rezultate atât de fericite ca în "Noaptea de Sânziene". Căci până la urmă, acest roman nu este întru nimic o "ilustrare" a teoriilor sau întrebărilor lui Mircea Eliade, un esseu pe mai multe voci, ci pur şi simplu un mare roman de dragoste desfăşurat în timpul şi spaţiul românesc. Legenda acestei iubiri ca şi evocarea, fără pitoresc şi facilitate, a acestui spaţiu, introducerea lui în literatura occidentală ca un dat şi o realitate, aceasta ni se pare a fi semnificaţia ultimă a "Nopţii de Sânziene".

Cum izbuteşte Mircea Eliade să impună această atmosferă pur românească care nu datorează nimic nici climatelor occidentale şi nici aceluia rusesc de tip dostoewskian, rămâne până la urmă un mister. Prin niciun pitoresc şi desigur prin nicio descriere directă. Bucureştiul nu se deosebeşte aparent de vreun alt oraş din Europa : aceleaşi străzi, cafenele, anotimpuri de aiurea. Ţăranii lui - puţini - nu sunt specifici ca la Rebreanu, înnodaţi în instincte şi sânge. Mahalaua lui - şi ne gândim la "Grădina Veseliei" - nu este rafinat levantină ca la Matei Caragiale şi nici violent înflorată ca la G.M. Zamfirescu - mai curând ştearsă şi păstrată în amintire ca o muzică venită de departe sau o mătase uzată de trecerea anilor. Drumurile ţării nu sunt înnecate în descrieri fericite şi bogate ca la Sadoveanu. Si totuşi lumina aceea ciudată care se desprinde din "Noaptea de Sânziene" nu se poate ridica decât deasupra unui spaţiu românesc. Furtuna care se deslănţuie atunci când Biriş se duce la Ileana cu mesagiul din labirint, este o furtună dn Bucureşti şi nu de altundeva, seceta bântuie real în Moldova şi nu pe alte meleaguri, înţeleptul Anisie se află doar în munţii noştri, ţăranii întâlniţi de Stefan sunt permanenţa noastră, iar pe câmpiile ţării oamenii care îngenunchiază la trecerea morţilor dela Stalingrad, crează un mit al morţii isvorît din pământul românesc. Rar ne-a fost dat să întâlnim un spaţiu românesc real care să nu datoreze existenţa lui numai cuvintelor. Taina acestui spaţiu niciodată trădat rămâne pentru noi întreagă.

Din el se desprind personagiile romanului. Si mai întâi Stefan Viziru. Mai mult decât un personagiu intelectual ale cărui nesfârşite monologuri pot exaspera pe unii şi seduce pe alţii, Stefan ne pare eroul absent prin excelenţă al romanului modern. El se află mereu alături de evenimente, de oameni şi situaţii, sălăşluind altundeva în căutare de semne şi semnificaţii pe care nu le poate găsi, care-i sunt interzise deoarece n'a înţeles primul semn ce i-a fost făcut. Nu l-a înţeles sau nu i-a fost îngăduit să-l înţeleagă, ceeace poate fi acelaş lucru. Se vor-

vorbeşte mult în roman, sau mai curând Stefan vorbeşte mult, de o maşină.
S'ar fi putut vorbi şi mai mult pentrucă de "maşina" aceasta, de semnul
acesta nedesluşit se leagă tot destinul lui Stefan. El crede că maşina a-
ceasta cu care, în prima noapte de Sânziene ar fi trebuit să sosească I-
leana şi n'a sosit, pe care ar fi trebuit s'o vadă şi n'a văzut-o (sau
cel puţin n'a revăzut-o), care ar fi trebuit să dispară la miezul nopţii
şi n'a dispărut, este un semn al iubirii lui pentru Ileana, al posibili-
tăţii ca această iubire să se desfăşoare normal în timp. Şi totuşi maşi-
na dacă înseamnă şi iubire este şi un apel al morţii. Dar mesagiul ei
precis Stefan nu-l va primi decât la sfârşit, în altă noapte de Sânziene,
în altă pădure, când o va regăsi pe Ileana cu o maşină care la miezul
nopţii va dispărea cu adevărat împlinindu-i în dragoste şi moarte. Maşi-
na era adevărata faţă a morţii lui Stefan şi-a destinului lui. Nedeslu-
şindu-i dintru început sensul, Stefan va rămâne închis timp de doispre-
zece ani într'un timp împietrit, stătut, într'o cetate zăvorâtă, va ră-
tăci departe de el şi de ceilalţi. Rătăcire legată, fermecată. Probleme-
le pe care, patetic, şi le pune în spaţiul acestor doisprezece ani, aces-
tui ciclu fereeat, nu pot fi găsite de el pentrucă n'a luminat mai întâi
cheia propriului lui destin : sensul maşinei. (Se poate într'adevăr ca,
aşa cum crede Stefan când se duce să-l vadă pe Anisie, o singură între-
bare, aceea adevărată, ca în legenda Graalului, să regenereze şi ferti-
lizeze întreg cosmosul, dar mai este probabil nevoie ca acela care-o pu-
ne să aibe mai întâi o existenţă armonioasă, să-şi fi pus lui însuşi în-
trebarea cea justă). Nepresimţind răspunsul, Stefan ni se pare rătăcitor
nu numai în timp, dar şi în probleme, care sunt ale lui fără a fi ale
lui. Chinuitoarea lui speranţă de sfinţenie, dorinţa de a putea iubi do-
uă femei în acelaş moment, nostalgia lui de a se întoarce în timp, nu
sunt probleme insolubile decât în măsura în care n'a desprins tâlcul sem-
nului cel dintâi. Iar farmecul nu va fi desfermecat, clipa nu va deveni
veşnicie decât în a doua şi ultimă noapte de sânziene când într'adevăr
cerurile se vor deschide, săvârşindu-i ursita. Iubitor de semne, încon-
jurat de semne, năpădit de semne, Stefan, esenţial absent [illegible] dela
evenimente şi mereu prins în jocul lor, ni se pare oprit în loc, în vre-
me ce toţi ceilalţi trec. Stefan nu se schimbă. Iar dacă există varia-
ţii, ele sunt pe aceiaşi temă. De unde şi reacţiile extreme pe care le
stârneşte în jurul lui ; enervând sau atrăgând, mereu imprevizibil pen-
trucă mereu acelaşi, Stefan răspândeşte o fervoare şi o nedumerire care-
l fac indispensabil tuturor celorlalţi şi fiecăruia în parte. Stefan
care se explică pe sine mereu - şi pe care mulţi îl pot lua drept tipul
intelectualului care vorbeşte prea mult - ni se pare tocmai a fi un e-
rou ciudat, cu misterul neîntinat. Si cu toate că aparent i s'ar putea
găsi lesne înrudiri cu alţi eroi din opera lui Mircea Eliade - (poate
că vreun adolescent violent din "Intoarcerea din Raiu" s'ar fi putut
transforma la maturitate într'un Stefan) - el apare complect inedit şi
în raport cu această operă.

E greu de pomenit în "Noaptea de Sânziene" de personagii secundare.
Secundar Biriş care domină întrebările şi-şi transfigurează exemplar vo-
caţia de a şi le pune ? Secundar Bursuc, ispititorul ispitit, isvorît
din păcatele ortodoxiei şi farmecele Balkanilor ? Secundar Vădastra, a-
cest Mitică Popescu, consumat de veleitate şi caricatură ? Secundară I-
rina care-şi plimbă sfinţenia prin mahalalele bucureştene şi consolează

enervant de profund pe toţi neconsolaţii ? Secundar Gheorghe Vasile, vic-
timă a "culturalului" şi a Bibliotecii pentru Toţi ? Secundară Catelina,
mistică la date fixe şi femee până la sfârşit ? Secundară doamna Porumba-
che, roasă de mizerii şi visul unui Ferendari de basm ? Secundar Bibices-
cu care-şi ratează cariera şi-şi desăvârşeşte o moarte care nu dovedeşte
nimic ? Dar cine este secundar dintre toate aceste personagii care-şi
trăesc ideile sau degradarea lor totdeauna convingător ? Mai cenuşie Ioa-
na, mai ne-esenţial Partenie, poate singurii pe planul secund al intere-
sului, deşi necesari romanului.

Niciodată Mircea Eliade n'a realizat o frescă atât de bogată în
tipuri. Pentru opera lui, până acum împărţită uneori arbitrar în două ca-
tegorii prea distincte : romanul pur epic în care fabulosul nu pătrundea
("Huliganii", "Intoarcerea din Raiu", Nuntă în cer", "Maitreyi") şi ace-
la fantastic ("Sarpele", "Domnişoara Christina", "Secretul Doctorului
Honigberger"), acest roman din urmă, prin semnele, miturile şi coinciden-
ţele care-l străbat, înfiorându-l, realizează o sinteză.

Pentru România însă, şi nu numai pentru literatura ei, "Noaptea de
Sânziene" mai înseamnă şi altceva. Restituirea unui timp care - cum spu-
nea un personagiu din roman vorbind de alte vremuri, când ţara veghea tur-
cită, nu era sortit să aibe urmaşi. Un timp de două ori mort. Bucureştiul
dintre cele două războaie, trăind febril o pauză mereu ameninţată de is-
torie şi deci de catastrofă, vremea aceea presimţindu-şi agonia şi neşti-
utoare s'o înlăture, ne este dată înapoi s'o mai putem încă privi.

Poate că în afară de această salvare a vremei pierdute, mai este
vorba şi de un mesagiu. Acela pe care Biriş înainte de moarte, îl aruncă
în cele patru vânturi ale Istoriei şi Occidentului :

"Iar tu de omor
Să nu le spui lor
Să le spui curat
Că m'am însurat
Cu-o mândră crăiasă
A lumii mireasă ;
Că la nunta mea
A căzut o stea..."

Poate că e vorba tocmai de "Mioriţa" în "Noaptea de Sânziene".

MONICA LOVINESCU.

MIRCEA ELIADE

JURNALUL "NOPȚII DE SÂNZIENE"

Cuvânt de lămurire. La sugestia prietenului Virgil Ierunca, am desprins din Jurnalul meu cam tot ce am găsit însemnat în legătură cu Noaptea de Sânziene. Deși numeroase, însemnările acestea nu alcătuiesc propriu zis un "Jurnal de roman", în sensul în care a scris, bunăoară, André Gide Le Journal des Faux-monnayeurs. Nu aveam un caiet rezervat reflecțiilor, observațiilor, planurilor notate pe măsură ce scriam romanul ; cu alte cuvinte nu țineam un "Jurnal de șantier", care singur ar fi putut prezenta interes pentru scriitori ca și pentru acei cititori curioși să afle cum se alcătuiește un roman. Pe de altă parte, nescriind un jurnal cu gândul de a fi publicat într'o zi - așa cum scrie, bunăoară, Julien Green admirabilul lui Journal - mulțumindu-mă să însemn gânduri și întâmplări exclusiv pentru bucuria de a le reciti mai târziu, paginile de față nu au densitatea unui text literar. Dacă am acceptat totuși să le public în această ediție limitată a Caietelor de dor, am făcut-o în primul rând pentru interesul lor documentar ; căci orice text intim al unui scriitor este, în felul lui, un "document" interesând istoria literară. Am socotit necesară această precizare, pentruca cititorul să nu se aștepte la cine știe ce mărturisiri, reflecții sau teorii asupra artei romanului, și nici măcar la un comentariu critic asupra Nopții de Sânziene (apărut, în Octombrie 1955, sub titlul : Forêt Interdite , Gallimard, collection "du Monde Entier", 640 pagini). Nu că ași deprecia comentariul pe care un autor ar îndrăzni să-l facă asupra propriei sale opere ; dimpotrivă, asemenea considerații critice mi se par de cel mai mare interes. Vreau doar să preîntâmpin orice eventuală neînțelegere, precizând că paginile de față sunt simple note personale, fără nicio pretenție teoretică. Transcriindu-le, am suprimat toate aluziile la evenimentele contemporane sau întâmplările personale. Suprimările mai importante au fost notate prin sigla (...) In paranteze, precedate de N.B., am amintit, foarte sumar, lucrările științifice sau cursurile pentru pregătirea cărora eram adeseori silit să întrerup romanul.

21 Iunie 1949. Solstițiul de vară și noaptea de Sânziene își păstrează, pentru mine, toate farmecele și toate prestigiile. Se întâmplă ceva - și ziua aceasta mi se pare nu numai cea mai lungă, ci pur și simplu alta decât cea de ieri sau cea de mâine.

Cândva, în Portugalia, imaginasem un fel de poveste cu miracolul regenerării și tinereții veșnice dobândite într'o noapte de Sânziene. Imaginasem, e puțin spus. Multe zile dearândul am trăit parcă sub vraja acestui mister. Trăiam așteptând : să mi se întâmple ceva, să mi se dezvăluie ceva.

+

Am reluat lucrul, până la patru dimineața, la Șamanism. Am terminat de transcris capitolul despre simbolismul costumului șamanic. Alte capitole schițate, și în parte scrise. Ca deobiceiu, paralizat în "momentul critic", când se îngână amurgul cu seara, după 8.30 și până la 9.30. Teribilă melancolie ; solitudine, și gustul zădărniciei în întreaga ființă, parcă ar fi purtat de sânge (...) Deabia când reîntâlnesc noaptea deasupra mea îmi vin în fire. Impăcat, reîncep lucrul.

26 Iunie. Duminică. Glorious day. După amiaza, la Abbaye de Royaumont, invitat de Mme de F. să ascult ultimul concert din ciclul "Semaines musicales internationales". Drum cu autocarul, printre lanuri bătute cu maci ; și deodată mă trezesc, ca dintr'un vis, emoționat, căci mă întâmpină peisajele copilăriei mele, regăsesc cerul și câmpul românesc. Inteleg încăodată cât de mult mă apără munca și erudiția de chemarea pământului și al văzduhului din care am fost desprins.

Liniștită, grea zi în parcul acestei Abbaye amuțite în ruinele ei. Concertul are loc în fostul refectoriu. Dar nimic din tot ce am ascultat n'a putut aboli emoția dela început, brusca incursiune în Pădure și în Vară. Cartea despre șamanism mi se pare, de aici, derizorie și - ceeace și e, în fond - o amară, deznădăjduită luptă împotriva timpului. La întoarcere, în autocar, "văd" un roman, care mă încântă într'atât încât mă întreb dacă n'ar trebui să încep imediat să-l scriu. La început, îmi propusesem să profit de această eliberare de știință ca să văd ce s'ar putea face cu manuscrisele mele de mult întrerupte, în special cu Apocalips. Dar încercarea m'a dezamăgit, și a trebuit să inventez ad hoc un roman, cu filmarea căruia am petrecut până la intrarea în Paris.

27 Iunie. Toată ziua de azi, oarecum în *état de grâce*. "Văd" admirabil începutul şi sfârşitul romanului. Ştiu doar destul de vag ce se va întâmpla între acest început şi sfârşit (1936-37 - 1948-49). Doisprezece ani de viaţă românească ; aşi vrea să utilisez mult din ce-am văzut şi am auzit dela alţii, dar mai ales aşi vrea să mă las purtat de imaginaţie şi să regăsesc, ca într'un vis, acel timp paradisiac al Bucureştiului tinereţii mele.

Incep chiar capitolul I. Scriu trei pagini. Desperat că merge prea repede, că-mi aleargă creionul pe hârtie. Neavând de gând să scriu mai mult de 600 de pagini, trebuie să găsesc o cadenţă lentă, o proză condensată. Dar la 6.30 seara mă întâlnesc cu Michel Carrouges. La 8, mănânc la Turdeanu. La 11 noaptea îl văd pe Herescu. Ajung acasă după miezul nopţii. Din fericire, vecinul dela № 18 s'a culcat. Nu mai risc să-l aud făcându-şi toaleta, tuşind, spălându-se pe dinţi. Nu mă simt obosit, dar sunt prea surexcitat ca să pot scrie. Incerc să închег capitolele următoare, însemn câteva amănunte. Aproape de unu, mă apuc de şamanism.

Dacă aşi putea lucra la ambele cărţi deodată ! Să consacru, bunăoară, după amiezile şamanismului - iar după miezul nopţii, să scriu la roman .

28 Iunie. In drum spre Musée Guimet, am descoperit cum aşi putea integra în *Noaptea de Sânziene* (căci aşa se cheamă noul meu roman) o bună parte din *Apocalips*; adică, toate episoadele semnificative. Renunţ la toată partea I-a, Vădastra în liceu şi Universitate. Intâlnirea cu Stefan, posibilă doar prin vecinătatea camerelor de hotel. (Voiu folosi o parte din experienţa mea cu Nrul 18). Scap, astfel, de o "work in progress" care mă obseda de mulţi ani. Şi salvez totuşi măcar 100-120 de pagini din cele peste 300 scrise.

(N.B. *Apocalips*, început la 12 Decemvrie 1942, fusese definitiv abandonat în primăvara 1944).

+

Aşi fi scris destul de bine astăzi (căci abia ajuns în faţa Muzeului mi-am amintit că Marţea e închis) dacă nu aveam vizita lui Lucentini, pe la 6, şi nu mă prindea la telefon, pe la 8, M.F., în trecere prin Paris. Mă duc s'o văd la 10, la Hotel Terminus, lângă St. Lazare. Mai erau Paul Mus şi Chandra, ataşat de presă la ambasada Indiei. Discuţii despre nimicuri ştiinţifice şi abisuri metafizice. Zâmbetul de timid martirizat al lui Paul Mus. Abia după miezul nopţii mă reîntorc acasă. Mă întreb ce-aşi mai putea face.

3 Iulie. Am întrerupt cartea despre şamanism şi lucrez tot timpul la *Noaptea de Sânziene*. Mi-am cumpărat adineaori acest stylo-bille, căci în ultimele zile consumasem trei creioane. Incerc astfel să-mi salvez manuscrisele, care deveneau ilizibile în câteva luni.

Mulţumit de ce-am lucrat. Peste 30 de pagini mari. M'am oprit la tehnica din acel capitol al *Huliganilor* care îi plăcea atât de mult lui Mihail Sebastian : scene extrem de concentrate, aproape fragmente. Numai aşa aşi putea parcurge 12 ani în 700-800 de pagini. Primejdia : să

mă las antrenat în frânturi dialogate cu "sens filozofic". Trebuie să fac efortul de a părea mediocru, trecând pe lângă "subiectele grase", fără să le adâncesc. Altminteri, mi-ar trebui 2.000 de pagini.

5 Iulie. Imi aduc deodată aminte că exact acum 20 de ani, pe teribilile călduri din Calcutta, scriam "Visul unei nopţi de vară" din *Isabel*. Acelaş vis solstiţial, cu o altă structură şi întinzându-se pe alte niveluri se află şi în centrul *Nopţii de Sânziene*. Să fie oare numai o coincidenţă ? Mitul şi simbolul solstiţiului mă obsedează de foarte mulţi ani. Uitasem, însă, că mă urmărea dela *Isabel*...

9 Iulie. Scoaterea unei măsele îmi întrerupe lucrul la roman. Mai am, dealtminteri, o seamă de mici lucruri de terminat. Mă apuc de prefaţa cerută de Payot pentru cartea Laviosei Zambotti. In program : articolul pentru *Critique* şi recenzia *The Gate of Horn* pentru *Bibliotheca Orientalis*. Apoi, Capri.

13 Iulie. Plec mâine seară la Capri. De câteva zile nu mai scriu la roman. Incă n'am terminat lectura traducerii *Maitreyi* pe care mi-a adus-o acum câteva zile A. Guillermou.

Iau al IV-lea tom din *Jurnalul* lui Julien Green şi răsfoiesc începutul anului 1943, încercând, ca deobiceiu, să-mi amintesc întâmplările şi reacţiile mele de-atunci. Cad peste această frază : "Je ne sais pourquoi je note ces petites choses ; c'est peut-être l'éternel désir d'emprisonner avec des mots l'instant qui passe..." (p. 15). Cred că în setea aceasta de a "salva" clipele stă tot secretul şi farmecul *Jurnalului* lui Green. Altminteri, paginile lui, mai ales în ultimele două volume, sunt destul de oarecare.

15 Iulie. Genova. Leandrii adolescenţii mele. Regăsesc Italia şi mă întreb cum am putut lăsa să treacă atâţia ani fără a o revedea...

12 Septembrie. M'am reîntors alaltăeri din Italia. Am purtat cu mine acest caiet aproape două luni, fără a însemna nimic (...).

La Capri, aproape că n'am avut vacanţă. Câteva zile după sosirea mea, m'am reapucat de roman. In cele vre'o 40 de zile de lucru, am ajuns la pagina 302 : bombardamentul dela Londra. Aveam, cred, vreo 40-50 pagini deja scrise la Paris; şi am salvat în total vreo 80 de pagini din *Apocalips* (...)

13 Septembrie. Nu m'am dus, cum anunţasem; la Royaumont. Toată ziua bolnav. Nu m'am reînvăţat cu regimul de restaurant ieftin. Incerc să corectez romanul. Merge, dar destul de greu. Mi se pare mult mai puţin bun decât mă aşteptam. Dar mi-e teamă că impresia asta ar putea însemna şi altceva, ar putea fi semnalul că mă detaşez de literatură.

Toată ziua, înourat, apăsător. La căderea nopţii, o ploaie lungă şi repede, de vară târzie; dar pare că totuşi şi de toamnă. Stau multă vreme la fereastră. Apoi aud vecinul dela Nrul 18, şi mă reîntorc la birou. Am de scris un număr considerabil de scrisori.

14 Septembrie. La Royaumont. Iau parte la prima discuţie. Plouă. Mă închid de vreme în odaia mea şi corectez romanul. Uneori, descurajat de anumite pasagii, ratate. Vor trebui refăcute în întregime.

15 Septembrie. Am dormit destul de prost, cu luna în faţă şi necăjit de ţânţari – dar mai ales nemulţumit de tot ce citisem seara. Urmărind textul de aproape, ca să-l corectez frază cu frază, nu-mi dau încă seama în ce măsură dezamăgirea mea se datoreşte neîndemânărilor de detaliu sau mediocrităţii întregului. Mi-e teamă că acţiunea în prima sută de pagini e prea fragmentată, aproape pulverizată în mici şi mărunte episoade.Apoi – şi asta mi se pare grav – e o discrepanţă strigătoare între episodul Vădastra (scris în 1942) şi restul romanului ; primul, elaborat,"realist" – restul sumar, aluziv. Va trebui să reiau operaţia dela Capri, să reduc din "grosimea" lui Vădastra, să-l nivelez.

Acţiunea se va încheia la 21 Iunie 1948, în loc de 1949. Un ciclu perfect, de 12 ani. In traducerea franceză romanul ar putea avea ca titlu : Le Grande Année.

27 Septembrie. (...) De ieri, am reluat corectarea romanului. Mă detaşasem de el pentrucă mă poticnisem în două, trei episoade mediocru şi artificial scrise. Va trebui să renunţ la ele (...).

5 Octombrie. (...) Lucrez la roman, dar destul de puţin. Hărţuit de articolele şi studiile care trebuiesc scrise până la sfârşitul săptămânii. Şi capitolul din Le Chamanisme, de corectat şi transcris pentru Dumézil.

20 Octombrie. (...) Descopăr că în timpul nopţii am fost prădat. Toate costumele care-mi rămăseseră din Portugalia, şase cămăşi – luate cu geamantan cu tot – şi cele două stilouri găsite pe birou. Hoţul a lucrat în linişte, a deschis geamantanele, şi-a ales lucrurile care-i plăceau, a lăsat pe pat două haine de vară şi o cămaşă de smoking care nu-l interesau – şi a coborât fără să-l turbure nimeni. Pagubă pe care sunt incapabil s'o evaluez. Şi bătaia de cap la Comisariat, unde geranta hotelului mă trimite să depun plângerea, etc..

21 Octombrie. Incă n'a venit nimeni la anchetă, 28 de ceasuri după ce-am depus plângerea la comisariat. Nu pot pleca deacasă. Aştept.

Câteva zile înainte de acest accident, lucrasem foarte bine la roman.

27 Octombrie. Gripat, hărţuit din toate părţile, am continuat să scriu aproape în fiecare zi, cu eforturi, cu îndărătnicie. Azi am început corectarea copiei dactilografiate. Destul de nemulţumit. Va trebui să scriu încăodată primele zeci de pagini.

M'am gândit mereu în ultimele zile la "arta romanului". Atâta vreme cât voiu continua să scriu aşa cum scriu, nu am nicio şansă. Eu, când "văd" un roman în liniile lui mari (mai precis, când văd începutul şi personajul principal), mă şi apuc să-l scriu. Şi romanul se face pe măsură ce înaintez în redactarea lui. De aici, mai ales în vechile mele romane, şovăiri, inconsistenţe – şi multă umplutură. Improvizez în fie-

care seară ceeace va trebui să scriu în timpul nopţii. Uneori încep capitolul fără să ştiu ce se va întâmpla, ce personajii vor interveni,etc.

Dacă aşi avea răbdarea să scriu un roman de două ori, sau să-mi pierd multe ore filmându-l mental şi alegând episoadele cele mai semnificative, cele mai intense, aşi deveni poate şi eu un "adevărat romancier". Dar, ce şi la cursurile şi conferinţele mele, eu nu sunt "inspirat" decât când văd un lucru pentru întâia oară. Tot ce e chibzuit, filtrat, revizuit – mi se pare artificial. Va trebui să mă dezbăr de acest rest de imaturitate, de această superstiţie a "autenticităţii" cu orice preţ. (Autenticitatea emoţiei mele estetice, vreau să spun : nu pot scrie dacă am făcut în prealabil, mental, "repetiţia generală" a scenei care trebuie scrisă. Emoţia estetică, epuizată de "repetiţia generală", şi-a pierdut pentru mine autenticitatea, spontaneitatea).

31 Octombrie. De două zile este atât de frig încât îmi îngheaţă mâna pe stilou. Ţiu o sticlă cu apă caldă pe genunchi, să-mi desmorţesc, din când în când, degetele.

Am lucrat puţin şi prost la roman. Dar am izbutit să văd clar anumite scene. Şi, ceeace mi se pare important, am văzut unde stă primejdia şi cum trebuie să mă apăr. In niciun caz nu mai trebuie să scriu la întâmplare, episoade şi fragmente, aşa cum mă duce "inspiraţia". Dacă aşi fi un scriitor care se respectă, ar trebui să refac tot ce-am scris până acum.(...)

3 Noembrie. A venit Stig Wikander la Paris. Stă la hotelul meu. Asta înseamnă că vom discuta indianistică până la miezul nopţii, şi în fiecare seară – şi voiu neglija romanul. Sunt incapabil să exist concomitent în două universuri spirituale : al literaturii şi al ştiinţei. Asta e slăbiciunea mea fundamentală : nu mă pot menţine treaz şi totodată în vis, în joc. Indată ce "fac literatură", regăsesc un alt univers ; îl numesc oniric, pentrucă are altă structură temporală şi, mai ales, pentrucă raporturile mele cu personagiile sunt de natură imaginară, nu critică.

13 Noembrie. Ieri şi azi am scris acele câteva pagini care încheie episodul Stefan la Lisabona. M'a minunat observând, après coup, că imaginele care au dominat aventura Stefan-Stella Zissu, repetă într'un anumit sens episodul Ulise-Kalypso.

23 Noembrie. In ultima săptămână am scris destul de bine, câte 3-4 pagini în fiecare zi. Am atins, cred, 450 pagini de ms. Am întrecut astfel cel mai greu dintre romanele mele, Huliganii !. Va trebui să fiu mai atent, să condensez cât voiu putea de mult.

29 Noembrie. De câteva zile, paralizat de o nouă criză de vagotonie. Somnolenţă, abulie. Am întrerupt romanul tocmai când eram mai "inspirat". (...)

2 Decembrie. Prins, solicitat, surmenat – nu apuc să scriu decât 2-3 pagini pe zi, între 2 şi 4 dimineaţa. (...)

Spaltmann îmi scrie impresiile despre primele 360 pagini dactilografiate. Pare mulţumit - dar nu entuziasmat. Remarcă, pe bună dreptate, că Vădastra e cel mai reuşit dintre toate personagiile. Ii răspund pe loc, de ce : l-am luat deagata din Apocalips, şi i-am acordat, lui singur, aproape o treime din cele 360 de pagini. Toate celelalte personagii par sumare alături de el.

(N.B. Romanul a fost întrerupt la începutul lui Decembrie. Lucru la Le Chamanisme şi la conferinţele dela Universitatea din Roma, Martie 1950. Vara, lucru la conferinţele pentru Eranos, Ascona, şi Le Chamanisme. Toamna, Congresul de Istoria Religiilor din Amsterdam. Apare, în Septembrie, La Nuit Bengali. Din 15 Octombrie, găzduit de Dr. René Laforgue, în rue de la Tour).

28 Octombrie 1950. Intr'un raft din biblioteca doctorului, găsesc traducerea franceză a lui Războiu şi Pace. O răsfoiesc cu melancolie - şi luptând totodată cu ispita de a o reciti. Exact acum zece ani, la Oxford, o recitisem. Curând după aceia mă apucasem de Viaţă Nouă. Câte iluzii, câte planuri, şi mai ales câtă muncă - înecate toate în acelaş naufragiu care ameninţă parcă orice întreprindere majoră la care mă încumet. In ultimii zece ani am revenit de trei ori la roman - şi am abandonat după câteva luni de scris. Viaţă Nouă, în 1940-1941 ; Apocalips, în 1942-44. Acum, Noaptea de Sânziene. Nu mai am respiraţia lungă ? Vâna mea epică a secat ? Parcă nu-mi vine să cred. Dar am mereu neferICItele mele cărţi ştiinţifice de terminat. Şi chiar pentru ele găsesc tot mai puţin timp liber. De când m'am mutat în rue de la Tour, muncesc mereu, câte 12-14 ore pe zi - tot pentru studii, articole, conferinţe. Deabia m'am reapucat de şamanism. Incă nu-mi dau seama când voiu redeveni liber pentru roman...

Câte posibilităţi risipite pentru lucruri de minimă importanţă. Ce neghiob mă port cu mine însumi, în aceşti ultimi ani de libertate care, prin miracol, mi-au fost dăruiţi. In loc să mă concentrez exclusiv asupra cărţilor mele majore, şi în primul rând asupra romanului, mă cheltuiesc în conferinţe, studii şi articole. Cât are să-mi pară de rău mai târziu !..

(N.B. Toamna 1950 şi iarna 1951, închinate aproape exclusiv Şamanismului. Manuscrisul e trimis la tipar la 25 Martie 1951. In aceiaşi zi, plecăm în Sicilia).

Taormina, 2 Aprilie 1951. (...) Mă reîntorc adesea cu gândul la romanul meu. Foarte multe pasagii mi se par stridente. Mă tot întreb : cum s'ar putea oare scrie firesc, simplu, "credibil" despre lucruri atât de "mari" ca trecerea timpului, dragostea, miracolul întâmplărilor ? Şi fără a recurge la cele 2.000 de pagini la care avea dreptul Tolstoi ?..

Palermo, 7 Aprilie. (...) Imi place această mare şi rece cameră din hotelul Villa Lincoln. Totul îmi aminteşte de odăile dnei Perris, din

Rippon Street. Case clădite pentru a apăra de căldură. Deodată, înapoi în timp ; Calcutta 1929. Şi apoi, pe neaşteptate, resimt în cerul gurii, fierbinte şi foarte amar, gustul de cenuşă al Nopţii de Sânziene.

Paris, 9 Iunie. Terminând şi textul pentru Enciclopedia N R F, pe care Queneau mi-l ceruse, prin ultimatum, la 1 Iunie, terminând şi a doua corectură a Şamanismului, iată-mă "liber". Aproape că nu pot crede. Cinci zile superbe, de început victorios de vară. Am fost la Versailles. Existenţa care îşi capătă savoare readulmecată din urmă.

Ezit încă : să mă reapuc de roman, de conferinţele pentru Ascona, sau de micul volum Le Tantrisme, făgăduit acum 3-4 ani lui Georges Bataille ? Am încercat să recitesc începutul romanului. Imposibil ! Surprinzător de artificial. Mă întreb cum am putut crede în asemenea pagini. Va trebui să refac tot începutul. Dar cum şi când ? Niciunul din personagiile principale n'are consistenţă. Scriam "inspirat" - şi totul mi se părea "frumos" pentrucă îmi visam visul meu şi nu vedeam textul pe care îl scriam. Şi din nefericire, eu nu pot scrie literatură dacă nu sunt "inspirat". Puteam, cel mult, pe vremuri, când eram tânăr şi obligat să public ca să trăiesc ; atunci puteam termina în silă, neinspirat, ceeace începusem într'un moment de euforie.

12 Iunie. Il cunosc astăzi pe Günther Spaltmann, traducătorul meu. Un tânăr de vreo 35 de ani, blond, spătos, jovial, cu replici neaşteptate, imensă lectură şi humor. După o corespondenţă de cinci ani, şi după ce mi-a citit aproape toate cărţile (a tradus vreo şase !), avem foarte multe să ne spunem. Dar eu îl provoc dela început : romanul. Rezervele pe care le face asupra începutului, sunt exact ale mele. Imi sugerează o ieşire : să deschid romanul cu Vădastra. Dar întreaga cheie a romanului stă în întâlnirea din seara de Sânziene într'o pădure.

Imi spune că ar trebui să mă consacru deaici înainte literaturii. Am întârziat destul în ştiinţă. Şi, după ce-mi citeşte în palmă, adaogă: ar trebui să mă grăbesc. Dacă anii aceştia nu izbutesc să prind din nou firele care se urzesc din "subconştientul" meu, risc să pierd pentru totdeauna darul imaginaţiei. Voiu rămâne lucid, critic, filozof - până la sfârşitul vieţii. (...)

19 Iunie. M'am tot chinuit, săptămâna aceasta, încercând să "salvez" romanul. Uneori, eram deznădăjduit : totul mi se părea iremediabil mediocru, factice, de prost gust chiar. Dar cred că am găsit, sau sunt pe cale de a găsi, o soluţie : să renunţ la întâmplările incredibile şi la atmosfera de feerie din primele zeci de pagini, să le prezint numai ca o dorinţă - absurdă şi totuşi logică - a lui Stefan, şi sí concentrez întreaga acţiune. Cele 500 de pagini scrise ar trebui să devină 250-300. Şi, aşa cum am şi început de altfel, trebuie să "îngroş", saturându-le, în concret, personagiile principale, prea aburii şi prea cerebrale în prima redacţiune.

Cred totuşi că am învăţat ceva : că nu se poate scrie (bine) epică decât încet, revenind mereu asupra paginilor scrise, refăcând de mai multe ori un episod. Brice Parain avea dreptate, vorbindu-mi despre căr-

ţi (despre oricare carte) : după ce ai terminat-o, o pui în sertar şi începi s'o scrii din nou.

24 Iunie. Am izbutit, după vreo două, trei încercări, să scriu începutul romanului. Dar va trebui să rescriu mai mult de jumătate din manuscris. Adică, tot ce nu e în legătură cu Vădastra.

Şi, e curios, îndată ce mă apuc să lucrez la acest roman, sunt devorat pe îndelete de o neînţeleasă tristeţe care, până la urmă, mă secătuieşte.

29 Iunie. Mâine ne reîntoarcem la Hôtel de Suède. Dar numai pentru 4-5 zile, căci la 5 Iulie plecăm la Guétary. Ne mutăm definitiv. Ni s'a urcat iar preţul camerii. (...) Mi se strânge inima când mă gândesc la plecarea din rue Vaneau. Am locuit aici petru ani şi jumătate, am scris, am văzut apărute primele cărţi.(...) O bliblioteca întreagă de cărat, geamantane, hârtii, corespondenţă.

Am scris vreo 40 de pagini. Am rămas, în această nouă redacţiune, doar paginile cu Vădastra şi cu dna Porumbache. Presimt încă un număr considerabil de dificultăţi. In primul rând : cum fac trecerea dela prezentarea directă, în prezent, a primei redacţiuni - la timpul concentrat, la reîntoarcerile în trecut pe care trebuie să le utilizez ca să pot salva romanul ?..

Guétary, 18 Iulie. Dela 5 Iulie, aici, la Villa Bidé-Héguia. Pe şoseaua naţională. Primele zile, incapabil să fac ceva din cauza sgomotului ; dar încep să mă obişnuiesc.

Am redeschis caietul ca să notez un scurt "buletin" în legătură cu romanul. Sunt la pagina 90. Am integrat vreo 30 pagini cu Vădastra. Restul, scris, aproape în întregime, din nou. Dar încă n'am reuşit un "început de roman" aşa cum doresc : insolit, turburător şi totuşi verosimil. (Parcă tot romanul acesta e stigmatizat de falsa feerie pe care i-o dădusem în prima versiune. Exasperat de preţul pe care trebuie să-l plătesc pentru acele nefericite euforii de acum doi ani, când scriam "inspirat" ...). Mă oprisem la o versiune care, acum o săptămână, mi se părea bună. Recitind-o în textul dactilografiat de Christinel, mă deprimă. Câteva pagini excelente ; restul, foarte oarecare, umplutură. Este tocmai ce mă indigna în versiunea 1949 : e scris ca să fie scris ; nimic altceva. Niciun efort creiator. Mă exasperează facilitatea mea de atunci, de care încă nu m'am lecuit.(...). Nu fac nimic ca să descopăr, să inventez. Accept prima soluţie pe care o întrevăd, oricare ar fi (...).

Guétary, 31 Iulie. Mâine ne reîntoarcem la Paris. Vacanţa mea se sfârşeşte. In aceste 25 de zile am lucrat tot timpul, câte 7-8 ore pe zi. Rari excursii la Biarritz, Saint-Jean-de-Luz, Hendaye. Am ajuns la pagina 182, şi până ieri, alaltăieri, eram mulţumit. Dar am recitit astăzi o parte din manuscris, şi sunt din nou descurajat. Fără îndoială, noua versiune este net superioară. Anumite pasagii, "văzute" şi scrise acum, mi se par excelente. Am rezolvat o seamă de dificultăţi. Dar am de luptat cu altele, care mă paralizează. Cea dintâi : asemănarea fizică între Stefan şi Partenie, care e un truc facil şi astăzi mă exasperează. (Cine m'a pus ? Cine m'a pus?!..). Nu mai pot renunţa la el. Romanul - în toată această parte - se ţine prin "confuzia" fatală în care-şi pierde viaţa Partenie. Altă dificultate : aplecarea lui Stefan către "fantastic". Nu se manifestă decât în anumite împrejurări ; în restul timpului, Stefan e "normal". Deaici, incongruenţele şi lipsa de unitate a romanului. Insfârşit, mă paralizează lungimea cronologică a romanului : 12 ani. Chiar cu abuzul pe care-l fac de tehnica timpului concentrat, nu pot evita aceşti doisprezece ani, care, în plus, sunt ani grei de istorie, anii războiului şi ai ocupaţiei ruseşti.

Sunt furios că, în 1949, m'am apucat de acest roman absurd. Aşi fi putut relua urmarea Huliganilor (acele aproape cinci sute pagini scrise..) sau aşi fi putut inventa altceva care să-mi îngăduie desfăşurarea actualelor mele posibilităţi. Dar am ales un subiect care mă exasperează prin dificultăţile şi imposibilităţile lui.

Iar mâine mă reîntorc la Paris şi mă apuc de conferinţele pentru Ascona.

Paris, 5 August. Incep să înţeleg de unde vine sentimentul de zădărnicie şi, uneori, panica, deznădejdea care mă cuprinde de câte ori încerc să-mi reprezint romanul ca un întreg : îl văd nu numai ca un roman, ci şi ca o frescă istorică. Un fel de Războiu şi Pace. Ori, aici stă greşala mea. Acest roman se desfăşoară pe 12 ani, este, într'un anumit sens, şi o frescă - dar centrul lui de gravitate stă aiurea : în diferitele concepţii ale timpului pe care le-au asumat personagiile principale. Dacă încerc să scriu o frescă istorică, ratez dela început până la sfârşit. Nu cu eroi ca Vădastra sau Stefan aşi putea prezenta un Războiu şi Pace al României contemporane. Romanul ăsta - frescă istorică - l-aşi putea scrie, dar altădată. In niciun caz nu va putea fi Noaptea de Sânziene. Trebuie, deci, să am curajul să rezum, să "sar peste evenimente". Numai destinul personajelor interesează - nu istoria contemporană. Cred că se va remarca trecerea dela "timpul fantastic" al începutului (întâlnirea din Pădure) la "timpul psihologic" al primelor capitole şi, din ce în ce mai despotic, la "timpul istoric" dela sfârşit . Finalul - Sânzienele 1948 - reduce pe Stefan în timpul fantastic al copilăriei, întrevăzut doar ca prin ceaţă în Pădurea dela Băneasa.

(N.B. August-Septembrie : pregătirea conferinţelor dela Ascona. Luzerna-Geneva. Reîntors la Paris la 6 Septembrie).

15 Septembrie. Mă reapuc de roman. Recitesc tot ce-am lucrat la Guétary şi nu mă descurajez. In afară de scurte pasagii, textul cred că e "definitiv". Dar mă apucă un fel de furie de a condensa, de a purifica proza, de a o concentra la maximum. Sunt fericit de câte ori pot tăia un rând. Un adjectiv abolit, mă încântă. Lucrez în special episoadele cu Vădastra (singurele care mi se par desăvârşite), şi suprim, rezum, strâng.

Dar n'am scris încă începutul romanului ("prologul"). Paginele dela Guétary nu mă mulţumesc.

17 Septembrie. Astăzi am avut pentru prima oară sentimentul că aşi putea termina romanul, că ceeace îmi mai rămâne de scris nu e chiar atât

de mult ca să nu-l pot termina în 5-6 luni de lucru. Va trebui, însă, să-mi amân din nou conferinţele dela Universitatea din Lund ; să le ţin în Aprilie, bunăoară, iar pe cele dela Roma, în Mai. (...).

18 Septembrie. Continui romanul. Am încheiat şi integrarea episodului Vădastra (finalul Vădastra locotenent). Incepe perioada Ciuc, şi trebuie să condensez la maximum, căci m'am îngrozit numărând astăzi paginele manuscrisului : la locul unde mă aflu, am deja o sută de pagini mai mult decât manuscrisul versiunei 1949. Si eu care îmi propuneam să reduc cele 380 pagini dactilografiate în toamna 1949, la maximum 300 de pagini...

28 Septembrie. In fiecare după amiază, şi uneori dimineţile, viu să lucrez aici, în atelierul de ceramică al lui Sibylle din 47 rue Saint-Ouen. Plec deacasă cu manuscrisul romanului în servietă. Din rue Duhesme în rue Saint-Ouen fac vreo 10-12 minute. Exact timpul necesar ca să mă "introduc" în roman, să ies, adică, din atmosfera agitată a casei (căci acum toată lumea s'a întors din vacanţă). In St-Ouen, alături de atelierul de ceramică, e camera Sibilei. O masă mare de lemn, către fereastră. Văd coroanele platanilor şi ascult zgomotul străzii. Casa este un vechi hotel abandonat şi pe jumătate ruinat în timpul războiului. S'au mutat, între ruine, mai multe familii sărace, printre care şi o familie de italieni cu o sumedenie de copii, pe care-i întâlnesc întotdeauna pe scară. Intrarea, printr'un gang, e sordidă şi scara de lemn. Dar m'am obişnuit şi-mi place aici, pentrucă nu simt pe nimeni în preajma mea, şi simt casa întreagă pustie. Zgomotul teribil al străzii nu-l mai aud.

30 Septembrie. Incerc astăzi, întrerupând câteva minute lucrul la roman, să fac legătura între concluziile la care am ajuns studiind mentalitatea arhaică, şi arta literară. Imaginilor, arhetipurilor (adică ceeace este anistoric, suprapersonal, "etern" în om) le corespunde, pe planul romanului, ceeace găseşti în orice personagiu dacă îl "analizezi", dacă te ocupi de "viaţa lui interioară". Drama, noutatea , originalitatea, o întâlneşti exclusiv în evenimentele în care e angajat el. Aşa dar, e inutil să "analizezi" un personagiu când acesta făptuieşte ceva neobişnuit : vei găsi aceleaşi imagini, aceleaşi arhetipuri pe care le-ai găsi la oricare altul, într'o situaţie asemănătoare. Povesteşte pur şi simplu *ce face el*. Asta e "noutatea", originalitatea, autenticitatea lui : ce *face* - nu ce *gândeşte făcând*. Exact ca el ar "gândi" (mai exact : s'ar lăsa gândit) orice alt personaj.

Este foarte confuz şi aproximativ ce-am scris mai sus. Dacă aşi încerca să le precizez aşi pierde prea mult timp şi, mai ales, aşi ieşi din văzduhul romanului. Dar observ că am ajuns la concluzia asta printr'o necesitate interioară, scriind la roman : Stefan, ca şi celelalte personaje principale, îndată ce "acţionează" propriu zis, îndată ce devine creiator de evenimente - încetează (în conştiinţa mea de scriitor) să mai existe ca interioritate ; îl văd, atunci, exclusiv *din afară*, făptuind. Mă întrebam astăzi de ce-l văd astfel, şi am scris nota de faţă - dar trebuie să revin mai pe îndelete când nu voiu mai avea manuscrisul romanului în faţă.

(N.B. Nu cred că am mai revenit vreodată).

4 Octombrie. Toată după amiaza de eri n'am putut scrie decât o pagină. Azi n'am reuşit nici măcar atât. Nu mai "cred" în roman. M'am detaşat. Privesc personagiile aşa cum le-am văzut până acum, aşa cum ştiu că se vor purta de aici înainte, în sutele de pagini care-mi rămân încă de scris - şi nu mai mă interesează. Trebuie să întrerup romanul. Am, dealtfel, nenumărate alte lucruri urgente de făcut : studiile despre Yoga pentru volumul american editat de Sorokin, articolul pentru "Journal de Psychologie", textul revizuit pentru "Eranos", etc..

7 Octombrie. Şi cu toate acestea nu l-am întrerupt. Am lucrat şi ieri, şi alaltăeri, reluând, sporind, adâncind o scenă care mi se păruse prea sumar scrisă (Biriş-Stefan, Mai 1939). Descopăr foarte multe lucruri noi la Biriş : tuberculoza lui plină de amintiri din adolescenţă, humorul lui, pe care până acum îl vedeam pe nivelul ironiei unui intelectual. Incepe să capete dimensiuni proprii, în afară de belferismul lui.

Dificultatea de care se va plânge Partenie în Jurnalul lui intim (Jurnal pe care Stefan îl va răsfoi la Paris, în 1948), că e atât de greu de scris un roman cu personagii "intelectuale", căci toţi intelectualii seamănă între ei, vorbesc acelaş limbaj, au aceiaşi psihologie, etc; - dificultatea aceasta este în primul rând a mea. O simt uneori covârşitoare, mai ales în Stefan - pe care, atunci când îl lansez în scene dramatice şi oarecum absurde, îl *simt* destul de concret, dar care îmi scapă când "redevine el însuşi". Imi scapă, căci atunci e un simplu intelectual, ca noi toţi.

10 Octombrie. De o săptămână cerul e senin, de un albastru palid, aburiu, şi în fiecare dimineaţă reînvie aceiaşi ispită de a coborî în oraş, a ajunge cât mai repede pe malurile Senei, a mă reîntoarce în St-Germain-des-Près. Uneori, plec să mă plimb, după-amiezele. Mă opresc la anticarii de pe Sena, ceeace nu mai făceam de mulţi ani. Dar, rezist cât pot. Timpul acesta, cât ar fi de melancolic, de beatific - se duce. Il simt cum se scurge, parcă undeva prin degetele mele, prin sânge. Şi nu ştiu cât va mai dura gustul de a scrie la roman. Imi spun mereu că trebuie să profit de perioada aceasta de bună dispoziţie literară, care a început la 15 Septembrie şi pe care va trebui, oricum, s'o întrerup curând, ca să-mi termin textele promise pentru luna Octombrie. Sunt, încă, la acelaş capitol care are în centrul lui pe Biriş, şi care-mi dă atâta de lucru, pentrucă acţiunea se întinde pe un an întreg (Martie 1939 - Martie 1940), şi ce an ! Am înaintat, totuşi, cu o medie de trei pagini pe zi. Aşi vrea să nu întrerup înainte de a sfârşi acest capitol.

21 Octombrie. Romanul a fost întrerupt acum o săptămână (...).

(N.B. Octombrie - Decembrie : pregătirea pentru tipar a studiilor care alcătuiesc *Images et Symboles*, redactarea prefaţei şi a capitolului ultim, de concluzii).

24 Noembrie. La Andrée Chedide. Raymond de Vergnas, profesor de literatură engleză la Sorbona, a publicat de curând un roman : "Le millième

jour". Ii spun că-i admir curajul : profesor, etc. etc., şi romancier. Imi mărturiseşte că R. M., care ar fi avut şanse, nu va ajunge niciodată profesor la Sorbona din cauza "scandalului" provocat de romanul lui. Cât despre E., nici vorbă (e drept că romanul lui E. pare a fi teribil). Dar nu despre lucrurile astea aveam de gând să scriu. Lungă şi animată discuţie asupra romanului. Susţin, ca de atâtea ori, "neînlocuibilitatea"romanului-naraţiune, a romanului-roman care suplineşte, în lumea modernă, miturile. Observ interesul cu care sunt ascultat, aşa cum am mai fost, în alte prilejuri, ascultat de R.P. Danielou, Louis Guilloux, Brice Parain, Guy Dumur. Şi deodată simt, - am simţit asta aseară - că se întâmplă ceva : lucrurile astea "trec în public", sunt acceptate şi asimilate înainte de a le fi dat o identitate, de a le fi prezentat sub o formă coherentă, şi a le fi publicat. Inţeleg încăodată că vorbesc prea mult. E imprudent.

Monte Carlo, 27 Decembrie. Suntem dela 22 Decembrie aici, la Hôtel Excelsior (...). A doua zi după sosirea noastră, se strică vremea. Nu am chef de nimic. Citesc câteva nuvele de Faulkner cu aceeaşi admiraţie pentru nemărginitul lui meşteşug literar.

Crăciun oarecare : singurătate, plictisiţi. Dacă măcar m'aşi putea apuca de roman. Dar mai am de scris prefaţa la opera postumă a lui Paul Vulliand, La Fin du monde, şi articolul făgăduit pentru Preuves. In plus, nu am unde să scriu. Pereţii sunt mai sonori ca la Hôtel de Suède. Vecinii din stânga, o bătrână cu nepoţelul ei, mă exasperează. Rămân toată ziua acasă. Se deşteaptă la 7 dimineaţa şi încep să vorbească tare, răstit, parcă ar comanda pe rând un regiment.

Am aranjat cu gerantul să lucrez în camera alăturată de biroul lui, în hall. E şi acolo un zgomot infernal. Telefoane, bucătăria, vocile din hall. Sunt foarte decepţionat, aproape deprimat. Hotelul e neobişnuit de ieften ; dacă ne vom muta, ne va costa de două ori pe-atât. Pe de altă parte, trebuie să lucrez. Am numai două luni în faţa mea, libere amândouă, pentru roman.

2 Ianuarie 1952. Deabia de câteva ceasuri am o cameră cu adevărat a mea, unde voiu putea lucra nestingherit de vecini. Am schimbat până acum de mai multe ori. La un moment dat, găsisem o cameră fără vecini, dar şi fără lumină, în care becul ardea ziua întreagă. O fostă cameră de debara... Să vii pe Coasta de Azur şi să scrii la lumânare ca într'un turn de închisoare medievală...

Am scris o foarte oarecare prefaţă la cartea lui Vuilland. Ştiu, ştiu, îmi bat joc de mine, de "autoritatea" mea ştiinţifică, dar nu e nimic de făcut : ca să-mi redobândesc libertatea, sacrific ce-mi cade sub mână. Eri n'am apucat de Examen leprosorum. Visam la articolul acesta de ani de zile (...) Dar trebuia să trimit textul până la 5 Ianuarie.

4 Ianuarie. Termin de scris Examen leprosorum. Christinel îl bate la maşină şi-l expediez cu poşta de seară. Mă apuc imediat de recitit manuscrisul romanului. Incep cu capitolul III, care mă mulţumeşte numai pe jumătate.

5 Ianuarie. Incep corectarea capitolului I. Refac, simplific, adaog câteva pagini. Merge totuşi greu. Intâmpin aceeaşi dificultate : teribila ambiguitate a lui Stefan. Nu ştiu cum să-l prezint la început.

Seara continui, cu efort, Le bruit et la fureur a lui Faulkner. Din tot ce am citit până acum de el, mi se pare cartea cea mai puţin reuşită. Tehnica datează : 1930, influenţele James Joyce, John dos Passos. La ce bun acel lung, absurd, neinteresant monolog interior al unui neurastenic în pragul sinuciderii ? Pretenţioasa facilitate a monologului interior, care-ţi dă o falsă impresie de autenticitate. Cunosc prea bine atracţiile, cursele, fraudele monologului interior şi ale filmului mental : le-am utilizat în Lumina ce se stinge (tot prin anii 1930...). Dar unde poate să ducă un asemenea procedeu ? La universul kabbalistic din ultimul James Joyce : cifru, solidaritate mistică între sunete, spaţii, lumini ; universuri seminale multi-dimensionale. De scris un lung articol, pe care l-aşi putea intitula "De la nécessité du roman-roman". De arătat dimensiunea autonomă, glorioasă şi ireductibilă a naraţiunei, formulă readaptată conştiinţei moderne a mitului şi mitologiei. De arătat că omul modern, ca şi omul societăţilor arhaice, nu poate exista fără mituri, recte fără "povestiri" exemplare. Demnitatea metafizică a naraţiunei, ignorată, bineînţeles, de generaţiile realiste şi psihologizante, care au ridicat la prim rang analiza psihologică, apoi analiza spectrală, ca să ajungă la reţetele facile de filmare a automatismelor psiho-mentale. Marea lecţie a câtorva scriitori anglo-saxoni (Thornton Wilder, Faulkner în nuvele, dar şi Graham Greene) reabilitând naraţiunea directă, arătând câtă metafizică şi teologie poate dezvălui naraţiunea ca atare - nu comentariile sau analizele autorului.

Dealtfel, mi se pare că Faulkner el însuşi a renunţat curând la monologul interior. "Sanctuary, Light in August, net superioare acestui The sound and the fury în care înaintez cu atâta reluctanţă.

11 Ianuarie. Azi e furtună pe mare. Talazurile albe, cărunţite. Imi aduc deodată aminte de iarna petrecută la Cascaes.

In ultimele zile am lucrat cu destulă poftă şi profit la roman. Am recitit, corectat şi sporit capitolele II-V. Mă aflu acum la episoadele londoneze, care mi se păreau printre puţinele valabile din prima versiune. Mă înşelam şi de data aceasta. Sunt scrise deslânat, sec, exterior. Afară de scurtele scene cu Vădastra şi Antim, restul trebuie refăcut în întregime.

Până ieri, zilele au fost senine, calde. Mi-era milă că rămân aproape tot timpul închis în cameră. Dar simt că dacă nici de data aceasta nu "avansez" romanul, voiu renunţa la el. Şi marea dificultate rămâne Timpul. Imi propusesem la început, în 1949, să scriu astfel încât să se simtă cum curge timpul. Ar fi trebuit atunci să-l întind pe 2.000 de pagini. Sunt silit, deci, să sar, să concentrez - dar mă întreb mereu dacă proza va mai avea "grosimea", densitatea pe care ar fi avut-o dacă lăsam "să curgă timpul."

16 Ianuarie. Deabia azi sfârşesc de corectat capitolul VII (Londra) şi unele pagini, care mi se păreau încă nesigure, din cap. VI. Mă aflu, aşa dar, pe traiectoria naraţiunei, exact la punctul la care ajun-

sesem în August 1949, la Capri. Pot spune că într'un anumit sens am scris un roman nou. Incă două, lungi, capitole - şi termin partea I-a. O bună parte din ele au fost scrise în toamna 1949, însă nu ştiu dacă voiu putea salva mai mult de 10-15 pagini. Va trebui să recurg din ce în ce mai insistent la tehnica Huliganilor (film mental, mici capitole sinchronice, etc.) ca să pot concentra acţiunea anului 1941. Renunţând la absurda mea ambiţie de a scrie o "frescă", nu mai sunt obsedat de marile evenimente istorice (declararea războiului, etc.). Toate astea, dacă voiu trăi, îşi vor găsi locul în Viaţă Nouă.

21 Ianuarie. Lucrez, în aparenţă, toată ziua la roman - dar efectiv doar câteva ceasuri. Nu sunt într'o perioadă de "inspiraţie". Scriu încet mă întrerup de mai multe ori la fiecare pagină. Inaintez greu. "Văd", însă, tot mai clar articularea părţii a II-a. Acum, mă aflu în miezul capitolului VIII. Partea I-a va avea nouă capitole. In dosare, găsesc mereu texte scrise acum doi ani, însă numai arareori le pot utiliza. Nu numai că sunt prost scrise, dar şi substanţa lor epică e lipsită de interes. Romanul trebuie încontinuu reinventat. Dacă aşi fi înţeles lucrul acesta de astă vară, şi nu m'aşi fi trudit să "salvez" părţi din vechea versiune, deja dactilografiată, aşi fi fost astăzi mult mai înaintat.

25 Ianuarie. Termin capitolul VIII. Sunt mulţumit că am reuşit măcar să schimb pe Stella Zissu, atât de palidă şi nesărată în prima versiune, şi să introduc familia Irinei. Dar sunt tot atât de nemulţumit de Ioana. Sper că Ioana va dobândi relief deabia în partea II-a, în preziua morţii ei, şi după aceia, prin amintirile lui Stefan şi ale Irinei.

31 Ianuarie. Când am venit aici, la Monte Carlo, îmi spuneam că luna Ianuarie îmi va fi de ajuns ca să termin partea I-a şi să încep partea II-a. In această ultimă zi de Ianuarie, mă aflu deabia în mijlocul capitolului IX. Si încă n'am scris prologul ...

Două zile cu Alice Godel, venită cu avionul dela Ismailia. Imi aduce manuscrisul doctorului, Essai sur l'expérience libératrice, care va apare la Gallimard prefaţat de mine. Masui îmi cere de urgenţă capitolele despre Yoga pentru ediţia americană, îngrijită de Sorokin. Am o imensă corespondenţă pe cap, câteva articole de scris şi prefaţa la romanul lui V. Bumbeşti (...).

2 Februarie. Astăzi, la prânz, am terminat partea I-a. Nu îndrăznesc încă să mă recitesc. Sunt totuşi mulţumit, emoţionat. Scena finală o văzusem din 1949, şi mi se părea prea ştiută, de prea multe ori filmată mental, ca s'o mai pot scrie cu acea frăgezime care singură ar putea o "salva", ar face-o verosimilă.

9 Februarie. Am terminat, însfârşit, "prologul". Cred că am scris, numai în săptămâna aceasta, patru sau cinci versiuni - în afară de celelalte, nenumărate, încercate astă vară, şi care nu mă mulţumeau. Imense dificultăţi de "atmosferă" : trebuia să evit, cu orice preţ, feeria sau fantasticul din Şarpele, fără a sacrifica, totuşi, elementul imponderabil, absurd, "predestinat", care era implicat (mai precis : camuflat)

în "maşina care ar fi trebuit să dispară la miezul nopţii", şi la care nu puteam, în niciun caz, renunţa. Destinul, timpul, revelaţiile de ordin suprafiresc, toate se "arată" în romanul meu prin prezenţa, mai mult sau mai puţin reală, a unei maşini. "Maşina Ileanei" înseamnă, pentru Stefan, presimţirea unui timp şi a unei existenţe când ei vor fi împreună, fără sacrificarea Ioanei. Nu-şi putea închipui, în 1936 şi anii următori, că Ioana va fi ucisă în bombardamentul dela 4 Aprilie 1944, şi că el ar putea fi împreună cu Ileana fără să piardă, totuşi, dragostea Ioanei.

18 Februarie. (...) De câteva zile, nouă criză vagotonică. Am scris o oarecare prefaţă la Essai a lui Roger Godel. Mă lupt, acum, cu studiile pentru Sorokin. Dar nu sunt "inspirat". Gândul mi-a rămas la "literatură". In plus, am scris în ultimele şase săptămâni la roman, şi scrisul în franţuzeşte merge acum mai greu. (Cioran îmi spunea că în ziua în care citeşte o carte germană, nu mai poate scrie bine franţuzeşte...).

Paris, 1 Martie. Ne-am întors alaltăeri noaptea (...). Cât de mult invidiez pe cei care ştiu să-şi ţină un Jurnal ! Oameni care găsesc timp să-şi noteze impresiile zilnice oricât ar fi de obosiţi, de plictisiţi. Atâtea observaţii, întâmplări, planuri - din ultimele două săptămâni, din ultimii ani, tot una e! - pe care nu le-am însemnat, pe care încep să le uit.

(...) N'am mai avut chef, nici timp, să încep partea II-a a romanului. Am pierdut zece zile aşteptând comentariile primilor cititori : Spaltmann, Vona, Monica Lovinescu. Abia astăzi le-am primit. Din scrisoarea lui Vona nu mi-am putut da seama dacă romanul e sau nu reuşit.

In scrisoarea-răspuns expediată astăzi lui Spaltmann, câteva observaţii generale asupra romanului care nu sunt lipsite de interes. Descopăr, scriindu-i lui Spaltmann, înţelesul adânc al "comportamentului" lui Stefan în scena finală.

13 Martie. De zece zile, bolnav : vagotonie, complicată cu o gastrită (sau, poate, un ulcer ; radiografia va decide). Diminuat, ameţit, somnoros, abia pot scrie articolele urgente şi câteva scrisori. Incă nu mi-am pregătit conferinţa pe care o ţin în trei zile la Musée Guimet, ca să nu mai vorbesc de cursul pentru Universitatea din Lund (...).

Comentarii încurajatoare ale primilor cititori, în special Vona Monica şi Ierunca. Acesta din urmă entuziasmat de Stefan şi de finalul părţii I-a (dar neinteresat de Vădastra, care i se pare pur şi simplu o reuşită "epică, lipsită de "semne"). Mă întreabă mereu : "Dar nu e aşa că Stefan şi Ileana nu se vor mai întâlni în lume ?!"..

20 Martie. Roger Martin du Gard despre metoda lui Gide de a scrie romane (Les Faux Monnayeurs) : "Il se refuse à s'assurer d'un plan préétabli. Il ne sait pas lui-même où il va, ni très bien où il veut aller. Il écrit d'impulsion, selon le caprice de l'heure. Au milieu d'un chapitre, pour corser la scène, parfois simplement pour placer une réplique savoureuse, il inventera un nouveau personnage, auquel il n'avait encore jamais songé, dont la silhouette soudain se dessine et le tente, mais

dont il ne sait encore rien, ni ce qu'il vient faire dans l'histoire, ni même s'il lui trouvera un rôle à y jouer".

Parcă aşi fi descris, eu însumi, nefericita mea "metodă, de a scrie romane. Noaptea de Sânziene am început-o ştiind doar atât : că Stefan va iubi două femei şi că-şi va cheltui viaţa încercând să înţeleagă eventualul mister care se camuflează în această întâmplare; încercând, mai ales, să asume această situaţie, în speranţa că"ceva i se va revela" şi va dobândi astfel un alt mod (plenar, glorios) de existenţă. Personagiile apăreau la nemereală. Biriş a apărut ca să facă o teorie (mă refer la prima versiune, în care Biriş, ca şi toţi ceilalţi, nu făceau altceva decât să vorbească). Dna Porumbache, îmi aduc foarte bine aminte, am inventat-o ca să ies dintr'o scenă fără sens între Stefan şi Biriş : discutau între ei, pălăvrăgeau, şi deodată m'am plictisit, şi a apărut Dna Porumbache : a bătut la uşă, şi a intrat cu tava cu cafele şi dulceaţă. Pe Cătălina am inventat-o pentrucă îi adusesem pe Stefan şi Biriş să se întâlnească pe stradă, şi mi-era teamă să nu se lanseze din nou într'o teribilă discuţie asupra Timpului şi Istoriei. A trebuit să găsesc o ieşire: pe trotuarul din faţă a apărut Mişu Weissmann, dar nu era singur (dacă ar fi fost singur, riscau să reînceapă discuţia), ci era cu Cătălina. Nu ştiam nimic de ea ! Din fericire, Biriş i-a spus lui Stefan că e prietena lui Bibicescu, şi atunci am înţeles. (Tot atunci am înţeles că o iubea şi el. Dar de ce nu-mi spusese asta mai înainte ?!..). Bibicescu, la rândul lui, a fost inventat printr'o confuzie de iniţială ; în prima versiune, nu cunoşteam încă numele personagiilor, şi le însemnam cu iniţiale. Biriş a fost la început B., dar pentrucă mi se părea că vorbeşte prea mult, am distribuit o parte din discursurile lui unui alt personaj, pe care încă nu-l vedeam. Am însemnat în manuscris Bib. acolo unde nu mai trebuie să existe Biriş. Dar cum scriam prost şi repede B., Bib. şi Bir. se confundau, şi la transcriere unele din replicile lui Bibicescu i-au revenit din nou lui Biriş, şi vice versa...

Deabia începând cu partea II-a pot spune că ştiu ce vreau, ştiu, măcar în linii mari, ce se va întâmpla şi ordinea în care lucrurile se vor întâmpla.

29 Martie. In 1934 am fost pentru întâia oară în Germania. Am fost numai la Berlin ; de fapt, la Stadtbibliothek ; puneam la punct Yoga. In tren, întorcându-mă spre ţară, într'o zi clară, aurie de Septembrie, am "văzut" un roman : doi oameni se iubiseră în prima lor tinereţe (prin 1910-1912), se căsătoriseră fiecare de partea lor, mai mult sau mai puţin resemnaţi , avuseseră copii, etc., apoi, pe la 40-45 de ani redeveniseră liberi şi, reîntâlnindu-se, au regăsit dragostea şi beatitudinea pierdută în tinereţe. Intre timp, avusese loc războiul de reîntregire şi tot ce-a urmat.

Gândindu-mă bine, Noaptea de Sânziene aşa cum am "văzut-o" eu în Iunie 1949, este acelaş roman din 1934 ; doar că povestea începe cu două zeci şi cinci de ani mai târziu. Problema fundamentală rămâne : reîntâlnirea după o lungă perioadă de timp. A intervenit, evident, iubirea lui Stefan pentru două femei (temă din Intoarcerea din Rai). Apoi, romanul s'a schimbat pe măsură ce a fost scris.

6 Aprilie. Găsesc această prodigioasă însemnare a lui Victor Hugo : "La nature, qui met sur l'invisible le masque du visible, est une apparence corrigée par une transparence".

Intr'un anumit sens, formulă care anticipă întreaga metafizică latentă din Noaptea de Sânziene.

(N.B. Aprilie : curs la Universitatea din Lund, şi Seminar de sintaxă română la Seminarul lui Alf. Lombard. Mai : conferinţe la Istituto per il Medio ed Estremo Oriente, Roma, invitat de Tucci. Reîntâlnire cu Giovanni Papini, la Florenţa, după 25 de ani).

Ascona, 5 Iunie. Redeschid carnetul în această dimineaţă înnourată. Suntem la Casa Gabriella, invitaţi de Olga Froebe-Kapteyn pentru o lună. Am ajuns acum trei zile ; de atunci nu fac decât să dormitez în chaise-longue, pe terasă, cu o carte în mână. Am venit aici ca să mă reapuc de roman, dar încă n'am fost prins de literatură. Dimpotrivă, în această Archiv für Symbolforschung care ocupă o cameră întreagă din Casa Gabriella, sunt ispitit de vechile mele pasiuni (...).

Ascona,9 Iunie. Am citit tot timpul, lăsându-mă antrenat de biblioteca stranie a dnei Froebe. Intr'o dimineaţă, scosesem manuscrisul romanului, dar după un ceas de vane eforturi, am renunţat. Nu mergea (...).

10 Iunie. Seara, Lacul e năpădit de o ceaţă groasă, cenuşie, plumburie. Parcă ar fierbe o căldare între munţii siniştri, pe care nu-i mai desluşeşti. Şi stăruie văzduhul cald, umed, înecăcios. La răstimpuri, se aud tunete înfundate, nedecise. Aşa s'au auzit, surde, toată noaptea trecută - şi doar dacă au căzut câteva picături. Imi amintesc de acea seară dela sfârşitul lui Iunie, anul trecut, când ne-am întâlnit cu Spaltmann şi cu ceilalţi prieteni la "Deux Magots". Fusese zăpuşeală toată ziua, şi către seară izbucnise o furtună pe jumătate ratată. In ploaia caldă, oraşul părea încă mai înfierbântat, şi văzduhul era greu, apăsător. Toţi aveam impresia unei nopţi de pre-Apocalips. O aşteptare sinistră - şi fulgerele care se încrucişau sterile pe deasupra ceţii.

In noaptea aceea am înţeles că toate întâlnirile sunt posibile; acea simplă, elementară neverosimilitate pe care o păstrează întotdeauna întâlnirile reale, în viaţă, mi-a îngăduit să articulez toate întâlnirile din partea II-a a Nopţii de Sânziene.

15 Iunie. Am renunţat la ideea că aşi putea lucra aici, că aşi putea începe partea II-a. Redactez cu oarecare greutate "Rencontre avec Giovanni Papini"(...).

(N.B. Iulie : La Paris, lucrând la Yoga. August : Pregătirea conferinţei pentru Eranos, Ascona. Inceputul lui Septembrie : Seminar la Alpbach, Austria. Apoi, München, Valea Rhinului, Bonn. Octombrie-Noembrie : Paris, rue Duhesme, lucru la Yoga, etc.).

27 Noembrie. De câteva zile, din nou în 62 bis rue de La Tour. Dr. Laforgue ne-a cedat apartamentul până în Aprilie (...). Păcat că e atât de întunerec. Pe maidanul din faţă, unde zăream uneori nopţile, o luminiţă, ca un ochi de bordei (n'am ştiut niciodată dacă era acolo un bordei, sau numai opaiţul unui vagabond, ascuns între scânduri şi bălării) - se înalţă acum un bloc de şase etaje. E aproape gata. Aşijderea în colţ, pe Avenue Paul Doumer : opt etage. Trebuie să aprindem lămpile dela 2 după amiază. Uneori, când e ceaţă, chiar de când ne trezim, dimineţile.

O zi înainte de a pleca din rue Duhesme, am expediat lui Roger Caillois, pentru Diogène, articolul "La Nostalgie du Paradis". A fost ultimul lucru important, ştiinţific, pe care-l mai aveam de făcut.

Aici, m'am reapucat de literatură. Aproape am terminat o scurtă nuvelă fantastică : 12.000 capete de vită. O aveam în minte de acum vreo cinci ani. Am început-o odată, în rue Vaneau, dar era prea mare zgomot în odaia alăturată, şi am renunţat.

14 Decembrie. Scriu acum cu cerneală neagră, ca să nu-mi obosesc prea mult ochii. La lumina lămpii, culoarea cernelii "Mărilor de Sud" aproape nu se mai distingea. Parcă aşi fi scris cu cerneală decolorată.

+

După ce-am terminat 12.000 capete de vită, am recitit romanul. Eram desperat. Inceputul .. mi s'a părut extrem de slab. Anul trecut, la Monte-Carlo, deşi simţeam că primele două capitole nu erau încă puse la punct, le-am dat Christinei să le dactilografieze numai ca să pot trece mai departe, să pot termina partea I-a. Ar fi trebuit să mai fac un efort, atunci, să "validez" începutul, şi să sporesc substanţa Ioanei, Ileanei, a lui Stefan. Principalele personagii sunt, în acest roman, cele mai puţin reuşite. (Si asta, datorită nefericitei mele idei de a "salva" romanul lui Vădastra, scris acum zece ani, la Lisabona, integrându-l în noul roman ale cărui personagii încă nu se articulează).

Insfârşit, m'am reapucat de lucru, pe brânci. Am renunţat la "prolog". Cartea se va deschide cu Vădastra. Am refăcut toate pasagiile cu Ioana şi Stefan. Cred că Ioana începe să capete contur. Dar încă n'am sfârşit de refăcut. Nu mă voiu putea apuca de partea II-a înainte de o săptămână. Am pierdut, aşa dar, trei săptămâni. Si nici măcar nu pot lucra tot timpul. Scriu şi texte alimentare (...).

24 Decembrie. Noaptea de Ajun. Plouă mărunt. Gerul de săptămâna trecută s'a înmuiat. Văzduh de Februarie. Dar e atât de întunerec, încât în ultimele două zile am lucrat la lampă chiar şi dimineţile.

De duminecă 21 Decembrie am început primul capitol din partea II-a. Sunt la pagina 12. Imi făgăduiesc ca, de data aceasta, să lucrez romanul ; adică, să corectez, să transcriu de mai multe ori capitolele, până mă vor mulţumi.

25 Decembrie. Dejunăm singuri, Christinel şi cu mine. De dimineaţă am început să scriu la roman, şi am continuat toată după amiaza. Neasemuit de trist, uit tristeţea lucrând. Tristeţea care mă copleşeşte de câte ori mă reîntorc la Noaptea de Sânziene.

31 Decembrie. Am lucrat în fiecare zi, dar puţine pagini. Sunt la pagina 30. Si totuşi, de când m'am reapucat de roman, n'am mai făcut nimic altceva (...).

1 Ianuarie 1953. Revelion la doctorii Dolto-Marette. Ne reîntoarcem la 2, cu Père Bruno, vecinul nostru.

Azi, la 7 seara, termin capitolul I. Apoi ies să mă plimb. Plouă. Azi noapte ningea. Trecând, pe la 10, prin dreptul Trocaderoului, zăpada care înălbise arborii şi acoperise peluzele, mi-a adus deodată iernile din ţară.

Continui să fiu trist, dar ştiu că nu e nimic de făcut. Destinul Nopţii de Sânziene.

4 Ianuarie. Scriu în fiecare zi, iar nopţile transcriu. Mă aflu la pagina 8 din capitolul II. Dar uneori sunt atât de trist, de deznădăjduit, încât mă întreb ce sens mai e şi acesta. Episoadele pe care le lucrez acum sunt destul de triste - dar este oare numai asta ?.. Mă tot gândesc acasă, la ai mei. Nu mai am de mult veşti. Mi-e groază de ce s'ar fi putut întâmpla. Totul a rămas acolo : tinereţea mea, trecutul meu, familia, prietenii. Si tot ce am făcut şi n'am făcut, hârtiile din adolescenţă, manuscrisele, corespondenţa cu atâţia prieteni care nu mai sunt, cărţile, dosarele cu primele mele articole din liceu şi din Universitate, absolut tot. Aici, în "Occident", nu sunt decât un fragment.

13 Ianuarie. De câteva zile, lucru prost, în silă. A fost de ajuns o uşoară răceală, săptămâna trecută, şi o altă, nouă serie de plictiseli mărunte, ca "pofta de literatură" să se risipească. Zile întregi cheltuite ca să scriu o pagină. Am transcris capitolul I. Sunt destul de înaintat în cap. II, dar mă întreb dacă am reuşit să-i dau intensitatea pe care o merită. Uneori, eram ispitit să renunţ şi să mă reapuc de ediţia II-a din Yoga pe care o aşteaptă Payot. Dar mă încăpăţânez. Ghinionul meu e că de câte ori mă apucă "pofta de literatură" sunt confiscat de lucrări ştiinţifice - iar când redevin liber, "pofta" mă lasă repede. Să însemne asta detaşarea mea de literatură? secătuirea "izvorului epic" ?, incapacitate de creaţie ?..

25 Ianuarie. Astă seară am terminat capitolul II. E destul de mare, aproape 60 de pagini. Cum am lucrat tot timpul greu, fără "inspiraţie", îl transcriam pe măsură ce-l scriam, astfel că astăzi am gata manuscrisul. De mâine, Luni, dacă vrea Dumnezeu, mă apuc de capitolul III. Deşi la 28 Ianuarie sosesc soţii Godel din Egipt, şi iar voiu cheltui o săptămână în discuţii filozofice şi ştiinţifice, depărtându-mă de literatură.

28 Ianuarie. Au sosit soţii Godel. Pun punct la roman până în seara de 5 Februarie. Dealtfel, pauza asta vine la timp. "Inspiraţia" abia se mişcă. Nu-mi dau încă bine seama ce se întâmplă cu mine. Obosesc foarte repede. După câteva săptămâni, orice carte pe care o scriu începe să mă plictisească (...). Si un amănunt care mă exasperează : când redevin li-

ber pentru literatură, nu mai am chef să scriu. Am făcut totul ca să dispun de aceste 3-4 luni. In afară de media de 10-12 scrisori săptămânale, nu am nicio obligaţie. Stau câte 7-8 ceasuri la birou, dar lucrul efectiv îl fac în 3-4 ore. Restul, transcriu, visez, citesc. Poate şi sănătatea e de vină. Lucrez necontenit la lampă, ies foarte puţin ; un început de vagotonie.

7 Februarie. In ultimele două zile am lucrat destul de bine. Lumina de afară mi-a îngăduit să scriu fără lampă până pe la 3 după amiază. Dar înaintez, totuşi, destul de încet. Parcă n'aşi îndrăzni să mă apropii de moartea atâtor personagii pe care le port cu mine, în mine, de câţiva ani. Capitolul III aduce moartea Catalinei. Fata aceasta îmi devenise foarte dragă. Când o imaginasem, în vara 1949, avea un rol şters şi era insuportabilă. Dar, cu timpul, i-am descoperit un suflet admirabil. Păcat că n'a avut noroc. Imi pare rău că i-am ales viaţa şi, mai ales, moartea pe care o va avea în roman. Aşi fi putut scrie o altă carte numai cu melancoliile şi reveriile ei.

13 Februarie. Am terminat astăzi capitolul III (...).

19 Februarie. Guillermou mi-a adus acum câteva săptămâni traducerea capitolului II din partea întâia. Abia astăzi găsesc curajul ca s'o citesc cu atenţie ca s'o adnotez înainte de a o trece Christinei pentru dactilografiat. Curând mă apucă descurajarea. Am impresia că Noaptea de Sânziene pierde 100 la sută în traducere. Mai precis, traducerea pune într'o lumină prea crudă naivităţile şi imperfecţiile cărţii.

22 Februarie. La Virgil şi Monica, în noua lor locuinţă, rue Cassini. Stau într'un cartier care mă încântă, aproape de Observator, cu mulţi arbori şi străzile largi, pustii. Ascultăm discuri : "Das Lied von der Erde", al lui Mahler, Concertul pentru pian şi orchestră al lui Schumann, negro spirituals.

Imprumut dela ei Idiotul. De câteva zile, mare dor să-l recitesc. L-am recitit ultima oară în Mai 1938, când steteam la dl Vrabie.

Seara îl încep - şi reflectez la romanul meu. Ce inspiraţie nefericită am avut să distribui acţiunea pe 12 ani ! Mi-am ridicat o sumă de probleme insolubile, în primul rând cea a "trecerii timpului". Aşi vrea odată să-l termin, ca să mă pot apuca de un alt roman cu subiectul limitat în timp : câteva zile sau câteva săptămâni. Numai aşa aşi putea da densitatea pe care simt că o merită orice acţiune cu adevărat "epică".

26 Februarie. Corectam eri, împreună cu Guillermou, capitolul tradus, şi ne amuzam să găsim termeni româneşti care, traduse exact în franţuzeşte, exagerează considerabil sensul textului original. Stefan, după ce vorbeşte mult, "se opreşte deodată, istovit". Traducându-se "istovit" prin épuisé, personagiul pare nevropat sau realmente bolnav. Asta mă face să cred că impresia halucinantă pe care ne-o lasă literatura rusă citită în traduceri, se datoreşte în bună parte discrepanţei între sensul originar al adjectivelor şi echivalenţele la care au recurs traducătorii. In original, personagiile romanelor ruseşti sunt mult mai puţin demente, demoniace, imprevizibile - decât atunci când le citim în traduceri.

4 Martie. Uitasem acest amănunt din Idiotul : că Muişkin înţelesese importanţa hotărâtoare a timpului pentru omul istoric, "omul căzut". Iată ce spune : "A ce moment...j'ai entrevu le sens de cette singulière expression : il n'y aura plus de temps". (Apocalips, X, 6). "Momentul" era ultima fulgerare conştientă înainte de atacul de epilepsie. E interesant că Dostoiewski a înţeles valoarea metafizică (şi nu numai extatică) a acestei "clipe" atemporale, a lui nunc stans care semnifică eternitatea.

22 Martie. Acum o săptămână, văzând că-mi pierd timpul degeaba şi că romanul aproape nu mai înaintează de loc, l-am întrerupt şi m'am reîntors la Yoga. Muncind de atunci zi şi noapte, am terminat într'o săptămână capitolul V, singurul pentru care materialele erau de mult adunate şi bibliografia pusă la punct (...).

24 Martie. Eri şi azi am scris, pentru Caiete de Dor, un text de 39 de pagini : Inceput de autocritică.

(N.B. A fost publicat sub titlul : Fragment autobiografic).

I-l făgăduisem de vreun an lui Virgil Ierunca. Subiectul mă pasiona ("Cum împac cu ştiinţa cu literatura?"), dar nu găseam niciodată timp să-l scriu. M'am apucat ieri dimineaţă, şi până seara scrisesem 24 de pagini - ca pe timpurile bune. L-am terminat astăzi. Sunt mulţumit.

27 Martie. De câteva zile am reluat nefericitul capitol IV şi sper să-l pot termina curând. Am lucrat la el săptămâni întregi. Mergea prost şi foarte încet. Apoi, desgustat, l-am abandonat ca să mă reîntorc la Yoga. Dar a fost deajuns să scriu textul pentru Caiete de Dor, pentruca "pasiunea literară" să mă ispitească din nou. Pe de altă parte, Speltmann insistă mereu să nu întrerup romanul, să-l termin cât de curând.

6 Aprilie. Am încheiat azi dimineaţă capitolul IV. Imi mai rămân de scris trei capitole ca să sfârşesc romanul. Nu ştiu când le voiu scrie. In două săptămâni sunt la Zürich, şi până atunci trebuie să-mi pregătesc cursul pentru Jung-Institut, şi să scriu alte nenumărate articole şi cronici. Deabia la Ascona, pe la sfârşitul lui Mai, voi redeveni liber pentru patru săptămâni.

(N.B. Dela 20 Aprilie, la Meilen-Zürich, găzduit de Dr Franz Riklin. Curs la Jung-Institut).

Meilen, 1 Mai. Zi superbă. Incepusem capitolul V, foarte bine dispus, aproape "inspirat", când am primit telegrama lui Georgel Demetrescu dela Madrid, cerându-mi să le trimit de urgenţă, prin avion, textul conferinţei pe care trebuie s'o ţin în cadrul "Săptămânei Româneşti". Le propusesem soluţia aceasta acum o săptămână, dar cum nu primisem nici un semn de viaţă, credeam că nu s'au oprit asupra ei, că au făcut apel la altcineva. Acum, trebuie să scriu 25 de pagini în trei zile (...).

5 Mai. Am scris vreo 12 pagini din capitolul V. Nu o versiune definitivă, căci am sărit peste descrieri, am schiţat doar articulaţiile între scene, etc., mulţumindu-mă să scriu esenţialul. Destul de satisfăcut: capitolul acesta va avea un tempo drăcesc.

6 Mai. Astăzi am scris opt pagini. Dacă aşi putea avea o săptămână liberă, fără cursul dela Institut, fără întâlniri cu jungieni, fără lecturi...

8 Mai. (...) Seara primesc o scrisoare entuziastă dela Monica Ierunca, despre Nuntă în Cer. Grozavă melancolie, amintindu-mi cum am scris cartea asta.

Si un articol al lui Jacques Masui, în Cahiers du Sud : "Mythes et Symboles selon Mircea Eliade". Este primul studiu care apare în Franţa asupra operei mele filozofice, şi ar trebui să fiu mândru. Dar mă gândesc mereu la Nuntă în Cer, la Noaptea de Sânziene (la care n'am lucrat deloc azi, căci discuţiile cu Jung m'au smuls iar din universul literar). Este parcă un făcut cu activitatea mea literară : de câte ori încep să scriu cu poftă la roman, intervin vizite, obligaţii, şi mă împiedecă să continui (...).

10 Mai. Azi dimineaţă, m'a trezit ninsoarea. Intr'o jumătate de oră, totul era alb, ca în toiul iernei. Ningea des, compact.

Acum a încetat şi zăpada se topeşte încet. Aud din nou păsările din pădure, ciripind derutate, ca după o catastrofă.

Am înaintea mea o bună după-amiază de scris, numai pentru mine. Aici, în camera de mansardă, îmi regăsesc mansarda mea din strada Melodiei.

11 Mai. Zi neasemuită, clară, rece.

Ieri ca şi alaltăieri, am scris foarte bine. Sunt la pagina 42, aproape două treimi din capitol. Dar nu îndrăznesc, încă, să-l recitesc. Vreau să termin capitolul, apoi să încep corectura, transcrierea. Incerc şi acest nou "sistem" - de a înainte fără a privi ce las în urmă, chit că va trebui să refac în întregime anumite pasagii.

Ascona, 20 Mai. Ajungem pe seară la Casa Gabriella. Un cer fierbinte, acoperit cu nori groşi, pregătindu-se de furtună. Nu mai stăm în camera mare, cu terasă, pe care am avut-o anul trecut - ci alături, în odăiţa din care, pe vremuri, apărea călugărul-fantomă (vezi jurnalul meu de anul trecut). Ca deobiceiu, pe masa de lucru dna Froebe mi-a aşezat un număr oarecare de cărţi (...). Si maldărul va creşte în fiecare zi, pentrucă dna Froebe are obiceiul să-mi dea necontenit alte cărţi. In această "atmosferă" pasionantă - cu discuţii despre alchimie şi gnoză, printre dosarele Archivei Eranos - va trebui să scriu la roman...

23 Mai. ...Si cu toate acestea, am scris foarte bine (...). Cred că dacă voiu avea puţin noroc, aşi putea termina capitolul V, început în dimineaţa de 1 Mai, înainte de Joi, când trebuie să-mi pregătesc conferinţa pentru Clubul Psihologic din Zürich.

Spaltmann îmi scrie : i-a plăcut foarte mult capitolul IV. Il gă-

seşte cel mai reuşit din partea a doua.

26 Mai. Am încheiat astăzi capitolul V, şi sper să termin la noapte de transcris. E destul de mare ; vreo 60 de pagini. Aproape în întregime dedicat lui Bibicescu. Toate personagiile secundare - "secundare" în momentul când le-am văzut pentru întâia dată- dobândesc o neaşteptată demnitate în pragul morţii. Stefan rămâne doar un martor al întâmplărilor şi morţilor lor ; uneori, îl văd pe Stefan doar ca un "agent de legătură" între diversele grupuri de personagii, subiect pasiv al evenimentelor care - pentru alţii - devin destine. Dar mă întreb dacă cititorul îşi va da seama de acest rol de martor pe care-l are Stefan, martor în înţelesul lui Dante coborând în Infern, trecând prin Purgatoriu, urcând Cerurile - şi ascultând, înregistrând, înţelegând mesagiile. E foarte probabil că cititorul va fi dezamăgit - aşa cum, într'un anumit fel, sunt şi eu - de rolul şters pe care-l are personagiul principal, Stefan. Dar destinul lui de martor şi de "agent de legătură", Stefan şi l-a dobândit singur, împotriva voinţii mele, a autorului.

1 Iunie. Incep capitolul VI. Scriu două pagini,de care sunt numai pe jumătate mulţumit. Cât de "inspirat" eram săptămâna trecută ! ... Dar poate gustul acesta de literatură era, de fapt, consecinţa plictiselii mele de a merge la Zürich şi a ţine conferinţa la Clubul Psihologic. De obiceiu, aşa mi se întâmplă : nu-mi place să fac -adică, să scriu - ceeace sunt silit să fac. Când mă consacru unei cărţi, hotărât s'o termin cu orice preţ, mă apucă - puţin timp în urmă - dorul de a scrie altceva...

9 Iunie. Capitolul VI înaintează anevoie. Nu numai pentrucă "inspiraţia" schiopătează, dar şi datorită scrisorilor şi veştilor pe care le primesc (...). Azi primesc invitaţia de a ţine o conferinţă în cadrul "Rencontres Internationales de Genève", în Septembrie (...). Din Franţa vor veni François Mauriac şi Robert Schumann. Imi spun că România trebuie să fie prezentă, şi accept - deşi ştiu că lucrul meu personal va fi din nou paralizat pentru multe săptămâni.

18 Iunie. De două zile, plouă într'una, ploaie tropicală, torenţială. Imposibil să facem câţiva paşi, chiar în grădină. Romanul înaintează - destul de greu, dar sunt mulţumit.

25 Iunie. Plouă într'una. Am întrerupt romanul şi m'am apucat de articolul pentru La Nouvelle N R F : "Les mythes du monde moderne". Jean Paulhan mi-a mai scris două scrisori, insistând să i-l trimit cât de curând.

(N.B. Iulie, la Paris : pregătirea conferinţelor pentru Eranos şi "Rencontres Internationales". August, la Ascona, pentru Eranos. Inceputul lui Septembrie, la Geneva, pentru "Rencontres". Dela 10 Septembrie, din nou la Paris ; lucru la Yoga Immortalité et Liberté. Manuscrisul a fost terminat la începutul lui Mai 1954).

Paris, Iunie 1954. (...) Ne-am reîntors aici, în rue de La Tour, dar nu mai recunoaştem casa. Toată mobila, şi covoarele, şi perdelele, etc., au fost transportate la etajul V, unde s'au instalat de curând Delia şi René Laforgue. Avem un pat, câteva scaune - şi eu o masă măruntă, de scris, la care lucrez, cocoşându-mă. Imi amintesc deodată de ultimele săptămâni petrecute la Cascaes, în casa pe jumătate ruinată (o dărâma primăria) din Piaţa de peşte, cu băiatul ăl mic al lui Călin Botez înaintând încruntat pe podea, luptându-se cu muştele, adunând molozul pe care ni-l trimeteau lucrătorii de-afară. Aşi vrea să recitesc jurnalul meu de-atunci, dar toate hârtiile şi cărţile au rămas în rue Duhesme. Am venit aici doar cu manuscrisul romanului.

Guillermou a sfârşit traducerea părţii întâia, şi Christinel bate la maşină zi şi noapte, în odaia din fund. Ne îngrozim amândoi cât va ieşi de mare romanul. Cine îl va citi ? Cine îl va cumpăra ?...

\+ + +

I-am făgăduit lui Brice Parain să-i las un exemplar dactilografiat din partea I-a, înainte de a pleca în vacanţă.

Am reluat de câteva zile capitolul VI, penultimul. Mă lupt cu o neînţeleasă tristeţe, cu o mare, adâncă oboseală. Imi spun mereu că ar trebui să mă odihnesc, căci nu mai sunt chiar atât de tânăr, dar simt că e prea târziu, că, orice s'ar întâmpla, nu mai am timp, că singurul lucru pe care mai izbutesc să-l doresc, e să mă eliberez de roman - întâmplă-se orice s'ar întâmpla după aceia.

\+ + +

Cu un mare efort, Christinel a sfârşit azi noapte dactilografierea ultimului capitol din traducerea părţii I-a, şi azi dimineaţă am trecut pe la Gallimard şi i-am lăsat manuscrisul lui Brice Parain.

Mâine dimineaţă plecăm la Ascona.

Ascona, 26 Iunie. Când, acum cinci ani, am început să scriu Noaptea de Sânziene, nu ştiam aproape nimic altceva în afară de sfârşit. Ştiam că, după 12 ani, Stefan va reîntâlni pe Ileana, tot într'o pădure, şi că va recunoaşte maşina care (i se păruse lui) dispăruse sau ar fi trebuit să dispară în pădurea dela Băneasa, în noaptea de Sânziene 1936. Cei 12 ani alcătuiau, în mintea mea, un ciclu perfect, închis, homologabil ciclurilor cosmice (Marele An, etc.). Reîntâlnirea din 1948 ar fi trebuit să răscumpere toate încercările şi suferinţele lor. Până în ultimul timp, chiar după ce am început să scriu capitolul final şi mă apropiam de reîntâlnirea din pădurea dela Royaumont, am crezut că reîntâlnirea va însemna, şi pentru unul şi pentru celalt, începutul unei "Vieţi Noi" (renovatio). "Căutarea" lui Stefan o homologasem unei Quest iniţiatice . Regăsirea Ileanei echivala împlinirei iniţierii (înfruntarea victorioasă a tuturor "probelor şi încercărilor" iniţiatice). Ori, astăzi, am înţeles că e vorba de altceva : Stefan era obsedat de "maşina care trebuia să dispară la miezul nopţii", maşina cu care "ar fi trebuit să vină Ileana", în 1936, la Băneasa. Mai mult decât iubirea neînţeleasă pentru Ileana (neînţeleasă, pentrucă el continua să fie îndrăgostit de Ioana), ceeace

pare straniu în întâlnirea dela Băneasa e obsesia maşin ei. Ori, totul se explică dacă maşina Ileanei - reală la Royaumont, 12 ani mai târziu - va fi leagănul morţii lor. Ileana, aşa mi se pare acum, nu-l mai iubeşte. "Căutarea" (The Quest) a lui Stefan era, deci, căutarea Morţii. Ileana se arată a fi ceeace era dela început : un înger al Morţii (numai că la început, fără maşina reală, adevărtul ei destin nu putea fi perceptibil) Maşinile au o funcţie arhetipală în roman, şi cititorul avertizat va observa curând că de câte ori apare imagina unei maşini , se întâmplă o"ruptere de nivel" şi destinele se decid sau devin perceptibile. Simbolismul Morţii mi se impune scriind ultimul capitol. Nu ştiu, încă, dacă vor muri amândoi, într'un accident, în acea noapte - deşi finalul acesta ar fi singurul plauzibil. Stefan "a rezolvat toate tainele"(dna Zissu, Partenie, etc.) ; pe nivel anecdotic, această "înţelegere"corespunde "ultimei înţelegeri" a înţeleptului, care e totodată piatra lui de mormânt (într' un anumit sens, viaţa nu mai are surprize pentru el ; e un"mort în viaţă"). Existenţa istorică a lui Stefan nu mai avea sens fără Ileana, odată ce-a izbutit s'o regăsească. Si dacă i se pare că Ileana nu-l mai iubeşte, nu i-a mai rămas nimic altceva de făcut, aici, în lume...

Dar s'ar putea ca, în ultimul moment, să mi se impună o altă soluţie, nu ştiu nici eu care. Pentrucă simbolismul Morţii îngăduie orice : o extincţie sau o regenerare, un adevărat incipit vita nova. Voiu vedea.

7 Iulie. Azi, la 11,35 dimineaţa, am terminat de scris şi de transcris ultima pagină. Romanul e sfârşit.

Am scris în ultimele zile luptând nu numai cu tristeţea, dar cu o opresiune aproape fizică. Mi-a fost peste putinţă să mă împotrivesc destinului care hotărâse de mult, şi fără ştirea mea, să-i piardă, pe Stefan şi Ileana în acea noapte de Sânziene 1948, undeva, pe o şosea care ducea spre Lausanne. Am scris într'o tensiune continuă - şi parcă vremea reflecta furtuna mea lăuntrică, pentrucă au fost tot timpul trăsnete şi vijelii, urmate de ploi repezi, reci, de toamnă. Nu izbutesc să mă bucur că am încheiat această carte.

\+ + +

Către seară, mergem amândoi pe jos până la Ascona, la Cafeneaua de lângă Pancaldi (...).

9 Iulie. Ieri şi astăzi, starea ciudată de tristeţe, oboseală şi deznădejde a continuat (...). Nişte oameni pe care i-ai purtat cinci ani cu tine, pe care i-ai însufleţit şi nutrit din propria ta fiinţă. Pustiu lăuntric. Mă trezesc oarecum fără sens în viaţă, istovit.

Ne ducem la Locarno să-mi incasez bursa. Imi uit paşaportul la Bancă, şi nu descopăr asta decât seara. Pentru prima oară în viaţa mea mi se întâmplă să-mi uit undeva paşaportul, să-mi pierd, adică, "identitatea" mea. Ar fi interesant să ştiu cum ar interpreta asta un psiholog. Poate presentimentul că am lăsat în urmă o "identitate", că "ceva" a murit în mine sau pentru mine ? Că aşi vrea să scape de ceva, să mă eliberez de un trecut pe care nu-l mai recunosc ?...

\+ + +

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

DIN CICLUL "NENULITA LUMINĂ"

CARTEA DESCHISĂ

In vremea aceea fructul de visare fără noapte
dimineţi mi-aducea şi aripile lor
Imi ardea steaua In cumpănă 'mi sta soarta
şi'n fiecare semn ora, în fiecare piatră un oracol

De-atâtea zori în ochi deschişi
se 'ntuneease fruntea zilelor
Asocultam totul Tot vorbea Şi'ntr'o tăcere
fiecare lucru în cuvântu-şi se năştea

Nu mai eram în nicio parte Unii plecaseră
Umpleau alţii golul ce-l lăsăm în umbră
Imi bătea inima de miezul nopţii
Aveam s'ajung ştiam, în ceasul de pe urmă

Dar eu nu pentru voi vorbeam sau pentru alţii
Cât de departe de auz cuvântul !
Eu umblam singur drumu-mi singur
Cu mine şi cu voi de mână timpul

O! unora le plac volutele înalte
noru 'n război cu trandafirul şi azurul vântului
A umbla îmi ajunge Cuvântul meu e viaţa-mi
Şi totul e exact aici Eu Voi şi Cartea-mi

GENEZĂ

Creaţia îşi semăna verdele-i germen

Incolţea sufletul virgin necunoscând sămânţă
fruct şi floare

Substanţă pură, sân mare lent, pământul palpi-
ta 'n blândeţea respirării

Nu era umbră fiindcă formă nu era

Se 'nchega totu 'n inocentă emanaţie a ideii

Străluceau sferele numai în numere de aur

Şi 'ntr'o sălbăticie raze în mănunchiuri stră-
băteau spaţiile dure

Nici bucurie nu era căci om nu se născuse

Numai lumina noaptea şi destinul

In nesfârşita absenţă, un ferment abia viu de
aşteptare şi iubire

şi-o ciudată fierbere 'n obscure funduri

In bulbuci mărunţi, în miriade,urca veselă
durerea

A FI

Frunte curată Lumină
Gândul nu-l scrii pe frunte
Lumină a mea Noapte pe dinăuntru
O lume 'n noi se naşte şi se pierde
Vocea-i de spaimă strigă
Cerul Pentru toţi cerul
Şi sub tremurătoru' azur
Pierdută o scoică de mizerie

Dă-mi mâna ta
mâna ta clară şi incertă
în umbra ascunsă a palmei
a sufletului meu
Fii tu lumina Fii tu apa
unde să mă cufund eu
şi s'aştept
şi să tac
adânc
Piatră
'ntre pietre

A NU FI

Te doare
Te doare să priveşti viaţa ?
Azurul ca un sânge îţi apasă pleoapele
Ca un cuţit gândul îţi sfâşie sufletul
Lasă-l Lasă-l să te sfâşie
Nu va cunoaşte nimeni secretul
Inchide ochii asupra acestui arbore'n lacrimi
Ai la picioarele tale drumul
Acest curcubeu Singurătate singurătate şi uimire
Pune piciorul Urcă Urcă

Pe acelaşi drum ai coborît
bulgăre de lumină ce veneai
fraged încă de aurorele tale !

CĂINŢĂ

Totul Spiritul chiamă totul
Coboară iar lumină a mea
Libertate scumpă Inger crud
Inţelepciune Durere La femme !
care ai ştiut s'aprinzi
în trandafirişul zilelor nopţilor
floarea arzătoare a sângelui
a sufletului meu nemuritor

Coboară şi consolează-mă
de ce-am pierdut în viaţă
de ce n'am ştiut să câştig
n'am şti-ut să câş-tig
în numele tău în spiritul meu

+

MIT

(fragmente)

DRAGON URCÂND

Dinţii dragonului fierbinţii
adânci columnele muşcând
mai dure ape ale frunţii
cascade lespezilor sunt

La acest în taină templu al tău
necumpănite lănci ai frânt
în dimineţi de semizeu
luminile jucând pe scut

In cerc de aramă solzi se strâng
ghirlande grele pe columne
Dragonul urcă semănând
urmele tale printre rune

TRIFOI DE FIER

Legând în ape deslegate
lemnosul rege a citit
In cârji venise de departe
la nunţile din Asfinţit

Un ochi de stei a pus în carte
alt de cărbune neadormit
Semne 'n cârlig descârligate
în două ape le-a ghicit

Dar rege 'n cârje vede moarte
Trifoi de fier când s'a ivit
în toarte cartea a 'nchis-o şapte
Lemnos s'a 'ntors în Răsărit

UN CERC INTR' ALTUL

In temniţi două magic prins
durută şi însingurată
sub stea de harb în sânge scris
cunoaşte-ţi ferecata poartă

Un cerc într'altul e cuprins
de vraje cetăţuie înaltă
tu ţie temnicer şi 'nchis
în mută 'n ederată piatră

Cuvânt atunci din singur zis
cu buză de durere toată
desferecă 'nchis cerc deschis
de fiare iarbă şi de piatră

OCHIUL

Mă 'nclin către 'ntuneric Dorm
Din mine mă ridic şi merg
Cu văz prin lucruri ca un orb
adânc prin acest munte trec

Sub pleoape mari mă furişez
Un ochi s'a ridicat în somn
Mă vede Sunt sub un priveghi
In munte ochiul e de om

Mă vede şi sub văz alerg
Sub ochiul muntelui sunt gol
Şi gol din orbită încerc
să scap şi cercul scapă 'n gol

LANCE

O lance ca o rădăcină
scânteia 'n foarte clare ape
Inima o ţineai în mână
rămurosului cerb de-aproape

Sângerai lacrimi fără vină
stelele amare să s'adape
Prin rubine trecea lumină
prin sfinţite păişuri şoapte

Dar mai e-o pajişte, despină
printre spini şi 'nşelări înalte
Rămuros cerb dacă se 'nclină
la tine vine să s'adape

CAETELE DE MIEZUL NOPŢII

(fragmente)

1.

Dacă 'ntinzi palma peste jarul tainic al putrigaiului pădurii
absenţa o cunoşti de flacără a misterului
Sângele ţi se poate stinge la apropierea serii
o plantă acvatică îţi poate sorbi clorofila
In curba braţului sau gândului e-o evadare din elipsa ta
Nu cunosc o dimensiune adevărată
Şi n'am văzut adeseori pierind în acolada gestului pe care-l
    credeam semnătura mea

2.

Adevărul meu nu e gregar
Când apare întâi e ca un trăznet cu chip de copil
Adeseori arde pe rug ca o jertfă de răscumpărare
Se poate ca o constelaţie întreagă să se oprească asupră-i
şi un semn să se producă pentru un cititor îndepărtat
Chipul lui va avea atunci alt surâs Nu-l vom cunoaşte nici-
    odată
De două ori acelaş arc nu se poate 'ntinde către acelaşi punct
    din zenit

3.

Iau mărturie dela cei ce veghează, pentrucă am un chip printre ei
Ca un sat de păsări ce nu s'au născut sunt morţii
gândul lor îmi dă somn
Nu e timp de dormit când lucruri de seamă mă invită la inspecţii,
    la alianţe, la aventuri
Elipse noi s'au ivit în spaţiu, pe care nu le cunosc
guvernăminte de mari aparenţe, legiuni de fiice 'n nobilă mişcare,
    teritorii fundate pe geologii de polen şi heraldici vegetale
O piramidă de lucruri sacrificate umbreşte totuşi viitorul
nu ştiu cum aşi mai ocoli-o
Strada pe care umblu deşteaptă ecouri nejustificate
Piatra e verde
Piciorul meu pe ea stârneşte un sunet care 'n tăcerea fabuloasă
    e un scandal

4.

Renunţând de-a'ntreba mi-am pus pe obraji mâinile-mi grele de
    viitor
Abia atunci au apărut lacrimi pe culmi
Irizate dintr'un năuntru luaseră forme de pietre multicolore
Nu e bine ca toţi să cunoască, ştiu
Dar de pe asemenea trepte câmpiile sunt de fum, oraşele de oţel
    şi numai câte o apă se mai naşte din soarele verde
Suflete ! După prea multă vreme ajungem la asemenea stânci vulne-
    rare
Nu voi mai arunca cuvinte, pâine şi sare 'n pustiu Nu-mi voi
    mai scrie numele cu unghia pe perete
Am o ispită bună să mă 'ntind pe ce e sub mine
să-mi pun ţeasta 'ncet pe această muchie oblică
ţeasta mea de om liber
Când mă voi deştepta voi vedea poate răsărind Soarele de Dreptate

HORIA STALATU

S O L I L O Q U I I

Proză pentru mulţi

... când s'a trezit lăutele
erau sparte şi harpele rupt

I.

De câte ori mă apropii
de alte încercări fără noimă,
subit, căzând, rupt în mine,
într'un clivaj al timpului
înghețat, mă tem.
Abia
în căutarea grabnică a spaimei
Se reconstitue urmele clipelor
care-au dus la capcana
clivajului neprevăzut, trase
de o forţă ironică, destinul,
cum spun ignoranţii cinici,
şi văd într'un joc de lumini
nefireşti, dezastrul
provizorilor întruchipări
de veci.

II.

Aşa a fost,
când răpit de elemente
la incidenţa focului şi apei,
am găsit o vână a lumii
între Miază Neagră şi Albă,
am străbătut calea spălată
pe care morţii
umblă fără s'o atingă,
înväluiţi în aburi. Focul
răcindu-se lasă
amintirea aurului.

III.

Mereu acelaşi început
din haosul dărîmăturilor,
în luptă cu somnul
prafului milenar, cu fastul
palatului ferecat de toate părţile.

Contrariul aduce viaţa
care e arc, şi moarte
de veci armonia celor ce pier
potrivindu-se. Clipa care se apropie
premerge dezastrul inevitabil.

IV.

Dar totul se petrece în faptele
mereu anulate de altele,
ţelul renaşte, doar resturile apun.
Rămâne recuperarea timpului,
reversibil, fără sens, lumea obosită
se îngroapă în soarta comună.
Curând nimeni nu va mai şti nimic.
Teama de această clipă
n'au prevăzut-o poeţii. Profeţii
sunt sufocaţi de obsesii.

V.

Ce se va hotărî când în cosmos
abia un suflu va mai străbate,
neştiindu-şi începutul ? Când
l-a ştiut ? Ce ameninţare stă
implacabilă deasupra ? Ştim.
Dar vai de acel care va spune,
de viu va arde, trăznit, pe soclul
orgoliului. Dar se mai ştie
din felurite mesagii,
că în iubire e ceva îngăduit.
Rămâne teema de a nu fi primit,
teama de a nu primi tristeţea
celor ce trec întunecă. Şi ce va fi nou
cu cel ce se naşte ?

VI.

E vorbade altceva,
pe cât de asemeni atât de contrariu.
Ceva din nimic apare. Nu creşte,
nu moare asemeni fiinţelor, ci
împietrit rămâne, cu ştirea
în urmaşi. E trista scleroză a lumii
în voluptatea desăvârşirii moarte.

VII.

E fără niciun sens plecarea de aici,
sau râul demiurg e orb şi noi
nimic. Dar mai ales pentru tot
ce-a fost iubit şi n'a răspuns.
Intocmai ca atunci când n'ai fi iubit
nimic. Aşa va fi : nimeni nu va
mai iubi nimic. Pietrele ca pietrele
şi disoluţia finală, nici
abur, nici explozii nucleare, ci
vidul atotputernic. Nimeni nu va
mai iubi nimic. Şi se vor întuneca.
Singurătatea mulţimilor va zdrobi
lumea. Noapte lăsată peste
ochii sticloşi va fi plecarea fără
amintire. Incotro ? A cui ? La cine ?
Va fi un alt început după ce totul
se va prăbuşi ? Cine se joacă cu mine ?
Cine mi-a dat să fiu de azi pe mâine,
Cine mi-a ruinat nemurirea ?
Acum mă joc, dărîm şi încep,
cine mă va reîncepe, ce voi începe
când nu voi mai fi nimic ?
Aşa arde poezia, la raza nevăzută
a zădărniciei, în atâtea frumuseţi
îmbrăcată, mereu altele, dar niciodată
sigure, momeli ale sfinxului
care se joacă cu noi. Punând întrebări
absurde, jumătate văzut, jumătate
îngropat în taina care nu e taină,
cu labele pecetluind trecătorul şi veşnicul
amestecate în surâsu-i hibrid,
şiret şi fără caracter.

VIII.

Risipiţi-vă imagini bâzâitoare,
roiuri de muşte poleite, cu aur
şi toate culorile, Sfinxul îmi tae
calea şi voi îl apăraţi învăluindu-l.
Sfinxul e o femelă, se chiamă lumea
şi tot ce i se cuvine e biciul.
E monstrul fără de care nimeni
n'ar şti nimic despre monstru.
Cine a scornit moartea lui,
ce mincinos fabricant de poveşti,
ce beţiv bâlbâit, ce fricos care
n'a mai vrut să-l privească în faţă ?

Sfinxul e lumea, fără niciun ţel
şi pestriţă, promiscuă, poeţii şi
preoţii puterilor instituite
îl tămâiază în ritualul locului
comun. Dar locul comun
e al celor mai mulţi,
nu gura spălată cu foc.

IX.

Aici şi nimic mai mult,
mereu însetat după azi,
a cărui singură lumină
e carnea opacă a durerii,
dar clipa de spaimă dizolvă
şi durerea, chiar dacă
din aburii morţilor desvăluie
nimicnicia, fără temeiul,
o aripă tot mai bate
şi se spulberă în ireductibila
cenuşe.
Cine m'a legat la stâlpul
ananghiei, între pieirea
şi viaţa veşnică, ce minciună
m'a îmbolnăvit dându-mi puterea
de a face din monştri
zânele răscumpărării ? Cine m'a
aruncat în această singurătate
a tuturor înşelărilor ? N'a fost
un zeu închipuit de străbunii mei,
ci un răzbunător mai feroce
decât toţi zeii sclavilor.
Aşa am ajuns, legat din toate părţile,
cu mii de noduri, fără să mă pot smulge,
în nesfârşita ardere,
schimbând înfăţişările potrivnice
dar făcându-mă carne cu tot
ce stă împotrivă. Aşa îmi caut
primejdia. Bestie apăsătoare şi ironică,
SfinX intermediar, sfidător şi
lacom, ştiu că mereu te refaci
din jumătate hoit şi jumătate viaţă,
tu eşti lumea puterilor constituite,
lumea laşităţii, lumea femeii
şi a tainelor scârnave, a descântecului
ucigător, dar nu vei avea dela mine
niciun bob de tămâe, doar biciul de foc.

August 1953

SIMPLE NOTE DESPRE BELA BARTOK

de Virgil Ierunca

Se împlinesc anul acesta zece ani dela moartea lui Bela Bartok. Pretutindeni în lume memoria lui Bartok e cinstită, dupăce, în viaţă, amatorii de sărbătoare l-au primit cu indiferenţe. In Ungaria, sistemul de comunizare post-mortem a valorilor funcţionează de minune. Sute de concerte sunt anunţate în memoria marelui dispărut. Pieţe, străzi, şcoli, până şi un kolhoz sfidează pacea eternă a lui Bartok.

Si totuşi Bela Bartok, omul acesta exemplar, singuratic şi intransigent – barbarul acesta subtil care nu accepta compromisul cu niciun chip – s'ar exila încăodată în anul 1955, dacă s'ar trezi în patria lui desfigurată. Cu o încăpăţânare etică de ascet autentic, Bela Bartok e omul predestinat exilului. Exilul aparţine acelora care riscă etic, şi Bela Bartok face parte din cei ce riscă mereu, pentru a-şi menţine neîntinat orgoliul conştiinţei.

Bineînţeles că Bartok nu poate fi integrat decât cu forţa în limitele realism-socialismului. Ce nepotrivire mai flagrantă se poate închipui decât vecinătatea unui quator de Bartok cu vreuna din cantatele vesele dintr'un repertoriu democrat popular ? Critica sovietică a mărturisit-o limpede înainte de perioada co-existenţialistă a esteticelor. In 1948 ea declara că "metodele de a folosi folklorul desvoltate de Bartok sunt pilde de cel mai rău formalism ce se poate închipui".

Cât despre Bartok, câteva mărturisiri încă neîngropate de arhivele reconsiderate dela Budapesta ne spun precis ce gândea el despre realitatea comunistă. Intr'o scrisoare către Mrs. Creel, datată Asheville, 17 Decembrie 1943, şi pe care o reproduce Serge Moreux[1] citim : "Cât despre destinul nefericitei Ungarii cu arier-planul pericolului rus, perspectivele de viitor sunt mai de grabă întunecate". Iată apoi cum judecă "liberarea" Ungariei la 13 Iulie 1945 Bela Bartok într'o altă scrisoare către aceiaşi credincioasă corespondentă Mrs Creel : "Mult mai rău încă – cel puţin pe plan spiritual – mi-au făcut veştile foarte proaste din Ungaria. Ele n'ajung direct ci numai prin re-ediţiile ziarelor dela Budapesta (sosind probabil prin Ambasada rusă şi reimprimate în fac-simil de ziarele comuniste de limbă ungară dela New-York). Am citit în ele că Kodaly şi alţi artişti par s'o ducă bine (comparativ) că Dohnanyi este un "criminal de răsboiu" ! Totuşi ţara a suferit într'atât încât ne întrebăm când şi cum o să se refacă. Germanii au fost nişte brute, dar nici Ruşii nu par să fie sfinţi". 2)

Acestea sunt sentimentele exprimate de Bela Bartok faţă de realitatea nouă şi încă din 1945, când zorii bolşevizării spiritelor erau mai departe. Sărbătorirea lui Bartok de către comunişti e o palmă de sgomot trasă muzicii lui.

\+

---

1) Serge Moreux : "Bela Bartok" - Richard-Masse Editeurs - Paris 1955 (pag. 297)

2) Serge Moreux : op. cit. (pag. 310).

; Bela Bartok, creator modern prin excelenţă, înfruntă de-adreptul originele, şi din această zonă originară el trece direct la limbajul universalului. Fără strămoşi iluştri pe care să-i supună metamorfozei formelor – Bartok nu moşteneşte nici pe Monteverdi nici pe Bach – el face un salt care de fapt nu e decât o voinţă de împăcare a limitelor. S'ar putea, aşa cum crede Antoine Golea[1], ca tocmai această "ex-centricitate" a unui creator care începe prin a se referi la obârşii să fi isbutit să reînnoiască în acelaşi timp şi tradiţia şi limbajul modern al muzicii. Bartok descântă formele şi asigură muzicii savante eterna ei întoarcere spre esenţe. El dovedeşte încă odată că pragul universalului nu poate fi trecut decât printr'o adeziune profundă la rigoarea partiulară a tradiţiei.

\+

Pentru Bartok recursul la folklor este un fel de a se regăsi al lui. El nu împrumută, ci re-crează. El nu imită, ci chiamă spre el melodia populară. "La Bartok se găsesc melodii ce ar fi putut fi melodii populare ungureşti"[2]. Ar fi putut, dar nu sunt. Nicăeri în opera lui Bartok nu vom <u>găsi</u> o melodie populară, ci vom <u>regăsi</u> pe Bartok însuşi, dincoace sau dincolo de melodia populară interogată ca sursă. (La George Enescu găsim până şi crâmpeie din "Trăiască regele").

\+

Unul din exegeţii dodecafonismului[3] crede a descoperi o "slăbiciune fundamentală" a conştiinţei la Bela Bartok atunci când acesta acordă experienţei trăite (Erlebniss) a folklorului o valoare de netăgăduit. Analizând diferitele elemente constitutive ale muzicii folklorice, René Leiboxitz constată că aceste elemente sunt doar deosebite de structurile melodice, armonice şi ritmice ale muzicii occidentale tradiţionale. Si cum întoarcerea spre folklor a lui Bartok apare ca o ruptură faţă de prestigiile tradiţionale (Schoenberg începuse să sguduie tonalitatea, iar Webern îl ajungea din urmă pentru a-l întrece), exegetul dodecafonist vede justificată iniţierea lui Bartok. El constată însă mai departe că oricât de autentic filtrate de trăirea celor ce le caută, figurile folklorice nu sunt mai "<u>evoluate</u>" decât acelea ale muzicii occidentale. Ele sunt doar forme "<u>uitate</u>". Muzica occidentală, la origini, prezenta acelaşi <u>haos</u> şi aceiaşi <u>libertate</u> pe care o caută Bartok în folklor. Ea însă a evoluat, în vreme ce folklorul a rămas <u>împietrit</u>. De aici, după René Leibowitz, "slăbiciunea fundamentală" a demersului lui Bartok. Nouă ni se pare însă că tocmai în această întoarcere în uitare stă şi forţa şi măreţia de "exerciţiu spiritual" al operii lui Bartok. In voinţa lui de reînnoire a sintezei sonore, Bartok nu vine ca un romantic care citează folkloric, care evadează în folklor, ci ca o conştiinţă care caută folklorul după ce-l găseşte, după ce stabileşte între el şi origini o necesitate nouă,

---

1) Antoine Goléa : "Esthétique de la musique contemporaine", Presses Universitaires de France - Paris 1954 (pag. 111).

2) Gisèle Brelet : "Bela Bartok, musique savante et populaire", în "Contrepoint" Nr 3 - Martie-Aprilie 1946 (pag.42).

3) René Leibowitz : "Bella Bartok ou la possibilité du compromis dans la musique contemporaine", în "Les Temps Modernes" Anul II, Nr. XXV - Oct. 1947 (pag. 711).

o rânduială. Există la Bartok, în procesul acesta de a-şi asuma originarul pentru a-l re-crea, pentru a-l re-inventa, un fel de intenţionalitate vădită şi permanentă. Bartok se scufundă în zonele profunde ale folklorului, în rădăcinile lui vii, pentru a-şi asigura o altă valoare a formei, o re-formare muzicală. El se in-formează la modul modern al expresiei muzicale după ce mai înainte a consultat isvoarele. Aşa se explică de ce muzica lui Bartok este o sinteză patetică între folklor şi formă, dece primul, Bartok transcede muzical folklorul. Există o nostalgie a fiinţei pe care Bartok o ia din folklor. Există apoi o realitate a tehnicii pe care Bartok o ia din secolul lui. Intre fiinţă şi tehnică, între isvoare şi forme, originar şi original, Bartok zideşte un univers al lui din care a fost isgonită şi Academia şi forma formei. Universul său ocoleşte patosul irealităţii unui Schoenberg instalat în Serie. Universul său e concret şi fecund, recunoaşte întruparea, suportă neliniştea, dar mai ales revendică interogaţia. Bartok trece dela interogarea folklorică la răspunsul esenţial. Arta sa e asceză cu consecinţe. Există un centru spre care tinde mereu arta lui Bartok : centrul figurativ în care creatorul e în corespondenţă.

Muzica lui Bartok are nostalgia centrului, aceea a lui Schoenberg, revendică rigorile posibilului. Bartok e vecin cu Brâncuşi. Schoenberg e un geometru disponibil, un Mondrian şi mai sonor. (Vorbim de imaginea unui Schoenberg realizat în Serie şi nu de cel dintâi cu "Gurre Lieder" sau de cel de pe urmă cu "Survivor From Warsaw").

+

Numai din câteva pagini1) ne putem sa seamă că Bela Bartok era şi un om de ştiinţă în adevăratul înţeles al cuvântului. După cum ştiinţa apare nu numai din pasiunea lui sistematică de a culege şi orândui texte, ci şi din însuşi câteva din aspectele savante ale muzicii lui. Şi totuşi ştiinţa nu adumbreşte, ca uneori la Schoenberg, mesagiul muzical. Muzica lui Bartok, inovaţiile lui armonice atât de particulare, nu sunt fructe oprite ale ştiinţei ca la Schoenberg, ci simple motive ale conştiinţei. Bartok nu coboară dela idee la creaţie, nu-şi prelungeşte necesar ştiinţa ca Schoenberg, ci urcă, tot atât de necesar, dela conştiinţă în concretul sonor. Creaţia lui e expresia unei plenitudini de conştiinţă, şi nu ilustrarea unor limite de ştiinţă. Schoenberg pune în paranteză întregul muzeu imaginar al muzicii : peste tradiţii şi forme el trece cu buretele Seriei. Bartok săvârşeşte tradiţia, punând între limite, între muzica primitivă şi modernă, conştiinţa trecerii. Trecerea este plenitudine. Ea se odihneşte undeva unde totul subsistă. Schoenberg trece, geometric, în irealitatea imediată. Bartok rămâne lângă pământ, face ocolul pământului.

+

Bartok se instalează în însăşi fiinţa României, în matca folklorică a neamului, cum ar spune Blaga. Drumeţia pasionată a lui Bartok după colinde în munţii Maramureşului - o adevărată "quête du Graal" românească.

Mai târziu, în îndepărtata Americă, neadaptat şi neadaptabil, Bartok prefaţează într'un mohorît Octomvrie 1942, 2.500 de cântece populare

1) Bela Bartok : "Pourquoi et comment recueille-t-on la musique populaire - Législation du folklore musical". Trad. du hongrois par E. Lajti- Archives internationales de Musique Populaire - Genève 1948

româneşti, culese mai înainte tot de el. Şi până în anii prevestitori ai morţii, când printre colinele Caroliniei de Sud, îşi întrerupe mereu "Sonata pentru Vioară" destinată lui Menuhin ca să rânduiască şi mai bine sumedenia de texte populare româneşti. Din Bihor şi până în Pacific cântecul românesc, obsesie a unui asemenea creator ! Bela Bartok e cel dintâi care poartă într'un exil - un fel de uvertură a exilului nostru de azi - comorile îngropate ale viersului românesc.

+

Obsesia românească e bogată în opera lui Bartok. In 1909 iau naştere cele "2 Dansuri româneşti" pentru pian. Mai ciudată e însă obsesia aceasta în preajma primului războiu. Naţionalist dar şi paradoxal în 1915 Bartok crează "Sonatina pentru pian" pe teme populare româneşti şi "Dansuri populare româneşti" pentru pian". Tot atunci "Colindele" şi "9 Cântece româneşti". In 1917, urmează "4 Dansuri populare româneşti pentru vioară" şi "Dansuri populare româneşti pentru orchestră de cameră". In 1918 Bartok crează "2 Cântece populare româneşti pentru voci de femei", - operă încă inedită.

In 1930 apare singura operă corală a lui Batok : "Cantata Profana" purtând sub-titlul : "Cerbii fermecaţi". Ce poate fi mai semnificativ decât faptul că atunci când Bartok meditează asupra Passiunilor lui Bach - pentrucă se pot citi urmele acestei meditaţii - el recurge la textul unei balade româneşti.

Obsesia românească a lui Bartok trece însă şi în configuraţia operelor sale ne-dedicate integral acestei obsesii. In cele "44 Duo" pe care Serge Moreux le socoteşte o adevărată "introducere la metoda bartokiană"1) cel de al patruzeci şi patrulea duo e de fapt un dans românesc. In această capodoperă care este "Divertimento" (1936) prima mişcare evocă bine "hora" noastră cea de toate zilele, iar în una dintre cele mai reprezentative opere de Bartok, în "Concertul pentru orchestră" (1943); cu alte cuvinte în ultimii săi ani, "presto"-ul final chiamă de undeva, ca de pe un alt tărâm, silueta unor dansuri transilvane.

+

Bela Bartok a scris o singură operă : "Castelul lui Barbă-Albastră". Şi singura operă a lui Bartok este unică. Intreg universul muzical al lui Bartok, cu tensiunea şi rigoarea lui, stă în această operă, creată totuşi în 1911, înainte deci ca lumea să fi descoperit geniul lui Bartok din "Muzică pentru percusiune şi coarde", din ultimele trei quatuoruri sau din al doilea concert pentru pian. Livretul nu pleacă dela Perrault ci - semnificativ - ca şi "Pelléas" dela Maeterlinck, revăzut însă la modul întunecat de un poet ungur. Peste pretexte Bartok a aşternut tragicul. Esenţe tragice. Opera lui e un Eclesiast sobru în care numai două personagii urzesc timpul acela special în care dragostea şi moartea se confruntă pentru a se verifica. Judith deschide cele şapte porţi ale legendei pentru a lua cunoştinţă cu destinul. Voinţa ei de pierzanie e totală : ea trece peste sângele depe coroană, peste sângele norilor din preajma castelului, peste sângele de peste comori, peste apele albe, stătute (lacrămi vărsate de alte destine asemenea cu al ei), peste toa-

1) "Je déclare formellement que sans une étude approfondie de cet ouvrage il est impossible d'aller très loin dans l'analyse". (Serge Moreux Op. cit. pag. 231).

te opreliştele însângerate, pentru a-şi întâmpina moartea. Urcuşul acesta tragic Bartok îl realizează cu o artă despuiată de orişice : nicio concesie, nicio broderie, lipsă de coruri, lipsă de elemente simfonice stufoase. Niciun duo ! cele două personagii îşi asumă pe rând identitatea teribilă. Personagiile sunt singure în faţa destinului şi morţii. O singură prezenţă : cruzimea patetică a lui Bartok ce aminteşte de un Sade convertit la legende. De un Sade, dar şi de un Kierkegaard, amant al secretelor, pentrucă opera aceasta creşte între <u>secret</u> şi <u>crimă</u>. Cele şapte porţi sunt ferecate de un secret şi odată secretul desvăluit, crima devine necesitate înaltă. Barbă-Albastră omoară ritual. Poate că numai în "Wozzec", aşa cum l-a văzut Pierre Jean Jouve, mai descoperim spaţiul acesta privilegiat în care se stabileşte legătura esenţială dintre crimă şi sacru.

+

Dintre toate influenţele îndurate de Bartok, d. Constantin Brăiloiu crede1) că aceea care a stăruit cel mai mult a fost influenţa lui Debussy. Şi d. Brăiloiu pune faptul acesta pe seama întâlnirii neîntrerupte a celor doi creatori cu lumea uitată în origini, cu acea lume a melodiilor şi accentelor populare, care dăinuie în cuceririle formei moderne la cei doi creatori. Bartok se scutură însă de brumele impresionismului din pricina unei biruinţe a ritmului cu rădăcini în zonele folklorice. Gisèle Brelet arată cu pătrundere cum folklorul ca temelie iniţiatică reformează impresionismul : "Par la puissance élémentaire de son rythme, il refuse et oblige Bartok à refuser la nonchalante arythmie où se complaît souvent l'impressioniste" 2).

Dincolo de universul de amiază şi de lene al lui Debussy, - barbaria sublimă a lui Bartok.

+

Unde "şezum şi plânsem" în opera lui Bartok ? In mişcarea înceată din cel de al IV-lea Quator; în care melancolia e sinteză şi rugăciune ? In al V-lea, adevărată răspântie a împlinirii ? In dialogul dintre pian şi orchestră din Concertul al II-lea în care voinţa de irealitate luptă cu insistenţele solemne ale pianului ? In toată "Muzica pentru percusiune şi coarde" ?

---

1) C. Brăiloiu : "Elargissement de la sensibilité musicale devant les musiques folkloriques et extra-occidentales" în "Domaine Musical" - Bulletin International de la Musique Contemporaine, publié sous la direction de Pierre Boulez - Nr. 1 - 1954

2) Gisèle Brelet : "L'Esthétique de Bartok" în "La Revue Musicale" Nr. 224, 1955 (pag. 28).

YVONNE ROSSIGNON

RUGACIUNE

Peste lumi se îndeseşte
noaptea vremurilor rele.
Drum de rugă nu mai creşte
cititorilor în stele.

Unde s'a pierdut, prin care
depărtări fără cuvânt
pas de crai fără cărare
pe durutul nost' pământ ?

Pe poteci topite'n cer
vântul mai colindă doar
şi-Ţi închină flori de ger
şi potire de cleştar.

Doamne, unde Te-ai ascuns ?
Unde-i ieslea Harului ?
Spinii urei Te-au împuns,
şarpele amarului ?

Te-a răpus, oare, Irodul
făr' de lege ? Unde ninge,
unde, Doamne ? In suflet glodul
rugăciunea azi ne-o stinge.

Peste văi de plâns s'abate
bocet lung de clopote.
Din cetate în cetate
doar scrâşniri şi hohote.

Din hotare în hotare
numai doruri, numai jale.
Peste lumi nu mai răsare
soarele Mariei-Tale.

Subt icoane nu mai cântă
glas de ţânci colindători.
Pentru noaptea noastră sfântă
plâns de bufniţe şi ciori.

Pân' şi sorcovele'n poduri
unde-ascunse au fost - şi'nclină
florile. Pălite ploduri
lung tânjesc pe rogojină.

Ce prăpăd, ce pară, Sfinte,
Ţara mistuă ca râie ?
Lucegri în pumni tămâie,
aurul şi smirna flinte.

Daruri cine-Ţi duce oare ?
Cine-Ţi cântă slava'n strană ?
Robi, i-Ţi punem la picioare
Lacrimi, grele ploi de mană.

Doamne, ascultă-ne, ne-ascultă
rugăciunea prea fierbinte :
din dureri crescù şi'n multă
scârbă-şi caută cuvinte.

Doamne, îndură-Te, împinge
peste hături hoarda hâdă,
setea cu aghiazmă-i stinge,
îngerii în rai să râdă?

N'o răpune cu mânia
omului spre om crescut.
Nu lăsa să'mpută glia
idolul cu tălpi de lut.

Tu poţi, Doamne ; fă să'nvie
chipul Tău în ei, întoarnă
la înalta'mpărăţie
gândul lor şi'n ochi le toarnă

mări de har şi de lumină.
Fă-i să vadă, fă-i să-Ţi plângă
la picioare şi să-Ţi vină,
crai cu daruri, iarăşi lângă

leagănul hulit. In hău
steaua Ta să se aprindă
peste bine, peste rău.
Tot pământul o colindă
fie, Doamne, o rugăciune.
Iartă-i, Doamne, nu-i răpune...

TĂCERI NOI

Doamne, ce rară
s'a făcut pădurea de umbre
în jurul meu !
Tăceri noi s'au deschis
dincolo de tăcere,
ca un ţărm neatins
de pas omenesc
şi nebătut de unda
sgomotoasă a neliniştii.
Singurătăţi mari
şi-au revărsat orizontul de foc
unde odată înfloreau grădini
jefuite de vântul nebun
al anilor tineri.
Nici un chip.
Nici un glas.
Numai durerea Ta,
de jur împrejur,
ca o noapte fără stele şi fără lumini,
şi fulgerul voii Tale
care-mi însemnă drumul,
dincolo de drumurile bătute
unde sângele meu
a picurat zadarnic
ca frunzele fără destin
pe cărările şterse ale vântului...

ANI, ANI...

Ani, ani, jefuite comori !
Ce mâini risipiră, ce mâini
visul furat aurorei,
bucuria de soare şi dragostea
şi încrederea'n vorbe, doar vorbe,
bani nebuni care cumpără amar ?
Singurătate.
Tăcere.
Rare
din creanga nudă a zilelor
se desprind amintiri :
frunze
doar frunze moarte, incerte.
Şi cad
cad subt paşii inimii obosite
de cărări totdeauna pierdute
totdeauna greşite
în nicăieri...

VINTILĂ HORIA

ULTIMA

Un cer mai dublu decât rana
Albastrul ochiu mi l'a închis.
Nu trece-un zbor să nu-i simt vana
Intrecere de paradis.

In fundul bălţii un miop
Ascunde ultima lumină.
De-a lungul unui turn de plop
Coboară steagul luna plină.

Când insularul crocodil
Amână ora'mpreunării
Aud cum sfârâie-un sigil
Pe gura putredă a mării.

Pe o spinare de măgar
Un semn de cruce, solitar.
Un cap de mort pe-un flutur viu
Zburând pe zarea din sicriu.
Şi râsul scuturat amar
Pe vrerea de-a mai vrea să fiu !

ARS LONGA, VITA BREVIS.

de MIRCEA POPESCU

Arta are tristul şi dăunătorul privilegiu de a părea, mai mult decât a fi, la îndemâna oricui. Familişti cumsecade, cărora nu le-ar trece prin gând vreodată să emită păreri în materie de chimie superioară sau de mineralogie sau de teorie a quanţilor, când e vorba de o poezie, de un tablou, de o bucată de muzică, sunt gata să dea sentinţe. Şi-i vezi cu târnăcopul ignoranţei cum dărâmă la dreapta şi la stânga. "Modernistii" mai ales îi supără, fiindcă ei sunt învăţaţi să accepte, leneş, judecăţile critice tradiţionale asupra artiştilor trecutului, iar noul le strică socotelile. (Pentru ei sunt încă noi, să spunem, Mallarmé, Debussy, Picasso, întrucât, pentru a-i înţelege, este necesar un efort, şi manualele de şcoală nu i-au încetăţenit fără rezerve). Ar fi interesant chiar de făcut un studiu asupra fazei, la care se opreşte gustul omului mijlociu, conformist, într'un moment istoric dat. Dar poate că atitudinea justă a criticului faţă de aceşti violatori, cu sau fără petulanţă, ai treptelor sacre, care duce la templul artei, e cea pe care i-o recomanda Virgiliu lui Dante, la începutul călătoriei în infern, în vestibulul iadului, acolo unde se chinuiesc "l'anime triste di coloro / Che visser senza infamia e senza lodo": sufletele slabilor şi laşilor, care nu au ştiut să facă în viaţă nici binele nici răul cu convingere, nu au fost în stare să aleagă :
"Non ragioniam di lor, ma guarda e passa".

Profesorii şi autodidacţii sunt cei mai negaţi, pentru motive contrare, înţelegerii artei : primii, fiindcă sunt închişi în schemă, în rutină, şi din ce-au învăţat odată, şi acum repetă mecanic, fără participare efectivă, nu mai ies, iar noul îi înspăimântă ; ceilalţi, pentrucă, lipsiţi de o orientare metodologică şi neputând deci încadra exact problemele, descoperă mereu, cu o candoare enervantă, Americe - nu sunt în stare, cu alte cuvinte, să distingă originalul de copie (şi istoria artelor, departe de a fi orografică, e mai mult o înşirare de copii).

Cred că esenţială pentru un critic, pe lângă pregătirea tehnică, de strictă specialitate, şi gustul, înăscut sau făcut, este capacitatea de largă înţelegere a tuturor stilurilor. Si aceasta îl distinge, în mod hotărît, de artist, care, legat fiind de stilul său particular, fiind tot una esteticeşte cu acest stil, e foarte greu să poată înţelege şi, deci, admite alte modalităţi ale frumosului. In puţine cazuri, explicabile poate printr'un fel de dedublare a personalităţii, artiştii au emis judecăţi valabile asupra confraţilor lor contimporani. Fiindcă artistul este, şi trebuie să fie, exclusivist, pe câtă vreme criticul are nevoie, în primul rând, de o amplă receptivitate. Cazul lui Baudelaire faţă de Delacroix, ca să dăm numai un exemplu, nu infirmă deci cele spuse mai sus : a parte neîndoioasa-i capacitate intelectivă, autorul "Florilor răului" s'a oprit cu apreciere pozitivă aproape exclusiv asupra artiştilor, pe care şi-i simţea înrudiţi : a ştiut să-l interpreteze pe Delacroix, dar l-a negat pe

lanet. In ciuda aparenţelor, limita posibilităţilor critice ale lui Baudelaire este dată de acest pasaj din opera sa de exeget : "Pour être juste, c'est-à-dire pour avoir sa raison d'être, la critique doit être partiale, passionnée, politique, c'est-à-dire faite à un point de vue exclusif, mais au point de vue qui ouvre le plus d'horizons". Este o recomandare ideală pentru tipul de critic, pe care-l reprezintă Baudelaire însuşi (şi în general oricare artist când face critică) : limitat, adică, la înţelegerea unui singur stil sau a unor stiluri înrudite, pe care el le înglobează sub denumirea generică de "romantism".

Exemplară ar fi aici, dacă am avea la îndemână textele, polemica dintre Arghezi şi Barbu: amândoi creatori de înaltă statură, dar închişi la înţelegerea reciprocă.

Că lărgimea de vederi indispensabilă criticului poate duce, mai ales când nu e întemeiată pe un fundament estetic şi filozofic sigur, la supraevaluări nemeritate, este evident şi demonstrabil. Insă, ca şi în justiţie, unde e mai bine să achiţi un vinovat decât să condamni un inocent, aş spune că e preferabilă aprecierea unui şarlatan - sunt atâţia, foarte bine mascaţi !- decât negarea unui artist veritabil. Cu atât mai mult cu cât timpul ştie să aleagă, cum se spune, făina de tărâţă.

-Critica a greşit, însă, de atâtea ori, este fapt notoriu ; şi exemple de artişti autentici negaţi cu încăpăţânare şi de mititei ridicaţi pe altare sunt cu nemiluita.

- Expresia este imprecisă, răspund : nu critica, ci unii critici au greşit (pseudo-criticii sunt în afara discuţiei). Critica este facultatea ideală de a distinge frumosul în opera de artă, şi ca atare nu i se pot imputa erorile de evaluare ale unor oameni, care, supuşi atâtor inevitabile limite, o profesează. Pentru faptul că un medic sau chiar atâţia medici greşesc diagnosticul, vom susţine, altfel decât în glumă, că medicina nu serveşte la nimic sau îi vom contesta facultatea, iarăşi ideală, de a vindeca bolile ? Că uneori omul simplu - în paralelă : baba care doftoriceşte - o nimereşte mai bine decât criticul, în valutarea unui artist, nu înseamnă decât că în acel caz, omul simplu, de care este vorba, a exercitat întâmplător mai bine decât criticul de meserie facultatea critică. Oriunde şi ori de către cine se distinge just frumosul artistic, se face critică. Criticii aşa dar pot greşi, şi greşesc : critica este infailibilă.

Ascult la radio un concert dat de soprana Lina Pagliughi. Si mă întreb ce anume face valoarea, aproape unică astăzi, a acestei voci. Este, ca şi, odinioară, la Toti Dal Monte, lipsa de materialitate, sublimarea perfectă, în formă pură, a cântului : sunet şi armonie, nimic altceva. Persoana artistei, coardele ei vocale, tot ceea ce e materie în arta cântului, nu există. Asculţi doar succesiunea melodică a notelor, purificate până la extrema limită. Aş spune că acesta e de altfel caracterul distinctiv al oricărei arte, chiar al celei realizate cu mijloacele cele mai materiale, cum ar fi arhitectura. Palazzo Vecchio la Florenţa, operă probabil a lui Arnolfo di Cambio, nu e nimic altceva decât un joc organizat de linii, goluri şi plinuri : proporţie şi măsură. O întrebare, bunăoară, asupra pietrei - "bugnato" - cu care a fost construit acest minunat Pala-

florentin al Signoriei ar fi cu totul nelalocul ei în momentul contemplaţiei artistice.

N'aş vrea să fiu, însă, rău înţeles.

Ca o reacţie la prevalenţa conţinutului - a "fondului", cum se spunea odinioară la noi - în considerarea operei de artă de către critica tradiţională, care de toate se ocupa, neglijând tocmai obiectul său specific, adică forma în care se exprimă personalitatea artistului (interesul apăsa asupra lui ce, nu asupra lui cum), în epoca mai recentă se tinde a exagera în sens contrariu : şi a reduce astfel arta la decorativism, la arabesc, la gratuitate. Teoria "formei pure" s'a tocit până la banalitate pentru a mai fi nevoie s'o ilustrăm noi acum. Nu demult, am trecut din nou pe la Arezzo, oraşul toscan, în care mă opresc oridecâteori îmi este posibil pentru a admira frescele lui Pier della Francesca : în epizoadele din "Legenda crucii" a pictorului italian din a doua jumătate a sec. XV se vede în mod exemplar ce trebue să însemne arta ca unitate absolut indivizibilă de conţinut şi Formă. In "Moartea lui Adam", "Regina din Saba", "Visul lui Constantin", linia nu e niciodată decorativă, ci totdeauna exprimă o stare de spirit puternică, transfigurează un sentiment viguros. Este "formă pură", dar o "formă pură" sub care simţi nu vidul (şi obişnuita oroare : horror vacui !), ci plinătatea, forţa unei personalităţi excepţionale. Acelaşi lucru, într'o măsură mai mică sau mai mare (deşi "mai mare" mi se pare greu de tot) se poate spune despre orice operă de artă autentică. Cum este Palazzo Vecchio, de care vorbeam mai sus.

La Napoli, unde, fiind multă sărăcie, se evaluiază totul în bani, se spune, în dialect, că pentru a cânta "ce vo" nu soldo voce, e mille lire 'e core" : e nevoe, adică, de o pară de voce şi o mie de lire de suflet ! Proporţia n'o fi exactă, mai ales dacă voim s'o transferăm, mutatis mutandis, la artă ; însă e evident că tehnica formală, abilitatea, nu e totul ; ba nu e nimic, dacă lipseşte sufletul.

Pentru Michelangelo, sculptor, arta constă în "togliere il di più" dintr'un munte de marmură :a elimina ce e de prisos. Observaţie valabilă pentru oricare fel de artă. Păcatul comun al artiştilor e de a nu şti să renunţe la superfluu. De unde fatalitatea criticii fragmentariste, care e silită să ciugulească ici-colo, printre detrituri.

Prietenul C. îmi spune că unul din cei mai de-seamă poeţi italieni de astăzi a rupt legăturile cu un alt scriitor, fiindcă acesta a întrebuinţat ca şi el, într'o poezie, cuvântul "albero" (copac, arbore). Pare de râs, şi totuşi, într'o anumită măsură, supărarea este îndreptăţită. Deoarece s'ar putea ca "situaţia", cum ar spune De Sanctis, în care acel cuvânt comun e plasat, să fie identică sau analogă, chiar deosebit fiind contextul literal.

Nu trebue căzut, fireşte, în ridicol, - şi aici ne găsim la limită. In "Les précieuses ridicules", Molière o pune pe Mascarillo, autorea unui "impromptu" de tot hazul, să facă elogiul unor oh! oh ! , care nu spun absolut nimic. Iar preţioasa Madelon, în culmea entuziasmului, ex-

clamă : "J'aimerais mieux avoir ces oh! oh! qu'un poème épique". Ceea ce e oarecum exagerat...

Importanţa"situaţiei".

Jocul îndrăgostiţilor de-a smulsul petalelor pentru a vedea dacă "mă iubeşte, nu mă iubeşte, mă iubeşte, etc." e atât de banal şi, aş spune, la rece, nerod, că foarte greu l-ai închipui materie şi motiv de înaltă poezie. A se vedea, totuşi, scena din "Grădină", în "Faust", cunoscând momentul dramei şi urmărind procesul sufletesc al Margaretei, cu explozivul entuziasm final : "Er liebt mich !"

Admirabil, şi fără putinţă de replică, în Maiorescu : "Care e folosul artelor ? Dar care e folosul folosului ?".

Eterna obiecţie :

– Dar cum e posibil ca dumneata, care n'ai scris o poezie, un roman, o nuvelă, să judeci opera altora ?

Careva cu amintiri din clasa a treia de liceu, mai citează, ca să te puie la punct definitiv, prea cunoscutele şi -vai! – prozaicele versuri ale lui Eminescu, adresate criticilor cu flori deşerte şi fără rod

Răspund în glumă, fiindcă obiecţia nu merită alt tratament :

-Ascultă, nene, eu sunt în stare să-mi dau seama, scuturându-l bine în mână sau, eventual, mâncându-l, dacă un ou e proaspăt sau clocit, fără a fi ouat vreodată (ţi-o spun în confidenţă...).

Roma, Sept. 1954

ANTOANETA BODISCO

S O M N

Ce leneşă înfrângere în pleoape...
O rază se strecoară nevăzută
Şi tremură, învinsă, între gene.

Conturul scade'n umbră, se destramă,
Te doare sborul clipei în orbită,
Tăcerea fără rost din întuneric.

In sânge, domolit, pătrunde somnul.
Fără 'ncetare mintea născoceşte
Mănunchi îmbelşugat de 'nchipuiri.

Aluneci de'odată în genunc.
Zadarnic cauţi zorii între ceţuri,
Măsoară ceasul, vremea, din perete.

VASILE POSTEUCA

V I S

Imi ascult inima, noaptea, cum bate
Odată cu inima pământului frate,
Intr'un ritm cu galactiile toate...

Un ritm şi-un svon ca'n amiaza de vară,
Cu fagurii luminii topiţi în zumzetul firii,
Când dorul plantelor suie şi cerul coboară,
Şi'n mii de grădini, fermecaţi, înfloresc trandafirii,
Vărsându-şi parfumul în simfonia iubirii,
In mistica nuntă cu raiul şi mirii...

Ascult într'un centru de taină : isvor
Al vieţii eterne, în inimă : auroră de dor
Şi'ndemânare la visuri, la sbor...
Un punct tremurat, în mii de cercuri rotind, de lumină,
De bucurie şi cântec, mai larg tot mai larg,
Spre mări şi zări ce cuprind ritmul aprins şi-l îmbină
Şi-l trec prin somn şi trezie (desfermecare...) şi-l sparg
In cântece noui ; şi cosmosu-i tot melodie...

Ascult miresmele vieţii în marea grădină,
Cu inima care dă'n vegnicie,
Punct care bate : vatră a morţilor, vie.
Şi toate-s în ea : câte-au fost şi-o să fie...

Ascult şi mi-i sborul departe,
In marele ritm : văd vertical şi cuprind
Măreţiile deschise minţii prin moarte
Cu viaţă fără trecut, în valuri, venind şi vuind...
Splendide Dunări, chiotind din albii peste grind,
Primăvară de dor într'un întreg fără prite.
E'n mine şi'n toate supremul colind
Al vieţii din spaţii, din carte...

O, de'aş fi'nvăţat numai atât pribegind,
Să-mi ascult inima, şi-a pământului frate
In care se strâng melodiile sferelor toate,
Ar fi destulă recolta'n lumina din lume
Şi'n cele câteva cifre ce urcă'n milioane de sume,
In marele cântec, în sfântul şi ultimul ton,
Din planetă'n planetă, din eon în eon...

Şi-acum cea din urmă bătaie : tăcere de schit.
Voi fi fiind departe în zumzetul verii
Şi'n marea amiază, şi n'oi mai gândi la venit.
S'o afâna peste mine noaptea tăcerii
In care aceeaşi bătaie se va'nălţa înmiit,
Dincolo de auzul din lume, pe noui dimensiuni,
Cu noui bucurii, cu noui rugăciuni şi minuni...
- Ascult şi'nţeleg în ritmul din sfere
Cum, aromind eternitatea, viaţa se face :
Frământare vrăjită de gând şi tăcere,
In inima topită ca un fagur de miere,
Prisaca de singurătate şi pace ...
Şi'n distanţa inimii deschise pe zările toate,
Incadescenţa soarelui bate :
Eternitate, eternitate .....

N.-A. GHEORGHIU

ARTĂ POETICĂ

Lui Mihai Niculescu

Desfă pecetea gândului subţire,
Din ceara lui de-abia să se 'ntrevadă -
Să nu-i sporească, dar nici să nu-i scadă
Temeiul de prielnică 'nfrăţire.

Sau ferecă-l în haină de zăpadă,
Să-şi pipăie 'nţelesul în neştire -
Statornic trudă, veşnic nălucire -
Ce şi-o supune rodnica lui pradă.

Să-ţi spumege îndemnul pe cărarea
Ocolului nesigur, fără ţintă,
Aproape doar să-ţi fie depărtarea :

Să-i simţi, plecat, durerea care-alintă,
Cumplită, să te bucure 'ncercarea
De-a crede 'n tot, ca totul să te mintă.

VASILE ŢARĂ

- ŞI DACĂ PRIVESC ...

Şi dacă privesc prin depărtările anilor
Aceeaşi imagine : toate :
Ca un munte timpul pe jumătate
Lunatec, în fund se arată.

Se desprind apoi apele Someşului, ori
Brazii mai vechi dela Sibiu...
Şi fântânele stelelor largi le mai ştiu,
Şi vara de platină printre secerători.

(Rumori s'auzeau, din lumea
Cea căzută'n oraşe, a altora -
Rumori... Dar era peste toate mai amplu deschis
Altarul urechii lăuntric
Şi busuiocul străbun.

Şi era peste toate mai tainică spaima
Şi tăcerea suprafireasc' a retinei
Ca o mierlă cuprinsă în luna
Captivă'n luceafăr, înspăimântată mierlă)

Şi dacă privesc prin ochianele'ntoarse
Spre aerul molcom şi 'ntâmplările gris
Văd secolul de fier cum se întoarse
Spre-al Adevărului versant de miază-zi.

CARTE DE CETIRE

"Ramura verde" - singura carte de poeme a lui Faulkner - poem unic în patruzecişipatru de cânturi - cuprinde dintru început universul aparte şi de mai târziu a celui care a înzestrat literatura cu "Absalon Absalon". Timpul şi Moartea - timpul"încornorat de moarte", aşa cum se exprimă în anecdotă trecătoare Faulkner - timpul petrecut de moarte, aşa cum se exprimă cu un fel de solemnitate crudă Faulkner cel de toate zilele - există în poemele lui ca o dichotomie elementară şi esenţială în egală măsură. Poemul e procesiune : Faulkner foloseşte formele cele mai deosebite pentru a se exprima.Graţie elisabethană sau tainică economie (ca într'un Joyce mai furios instalat între cer şi pământ) idilă şi negro-spirituals, fabulă şi parodie, dar mai ales parabola ca spaţiu - iată câteva din formele interogative în care creşte poemul lui Faulkner. Ca şi în romanele lui, timpul şi moartea apar mai întâi la orizontul banalităţii pentru a-şi cuceri apoi dreptul de proprietate existenţială. Poemul începe la o ceaşcă de ceai. Inşi în jurul ceştii de ceai într'o amiază de vară. Incetul cu încetul atmosfera familiară lunecă pe un tărâm secund în care apar semne de moarte şi de vis. Visul şi moartea cresc apoi tot mai mult pentruca vânturate apoi, dealungul celor patruzecişipatru de cânturi, de un erotism mereu turbure, să sfârşească într'un spaţiu de cosmicitate săvârşită, specific lui Faulkner, unde limitele dintre viaţă şi moarte sunt senine, împăcate.

In primul cînt al poemului, banalitatea plurală : mai mulţi inşi vorbesc, într'o după amiază de vară lângă o ceaşcă de ceai. - In ultimul cânt,, singularul, unicul : poetul pătrunde în moarte ("Dacă durere e să fie, durerea să fie ca ploaia") cu conştiinţa nedesluşirii esenţiale dintre viaţă şi moarte :

"Sunt înrădăcinat ca un arbore ? Oricât de mort voiu fi
Acest pământ care mă leagă mă va găsi în viaţă".

"Ramura verde" vesteşte bine pe William Faulkner de mai târziu, de astăzi şi de mâine, cel ce ne'nvaţă parabola teribilă a Timpului şi a Morţii. ("Ramura verde" este bineînţeles "Palmierul sălbatec" de apoi).

+

In Noembrie 1954 însemn bucuria întâlnirii în "Nouvelle Revue Française" cu un nou şi autentic poet : Pierre Oster. "Catrenele gnomice" ale acestuia aduc altceva în peisajul actual al poeziei franceze în care tinerii se complac între a încrucişa negaţii sau a afişa manifeste de tot felul. Vocea lui Pierre Oster e numai a lui : poet interogativ, deci real, el cucereşte dreptul la afirmaţie, la certitudine, spune da cu simplitate şi har, cu decenţă şi înfiorare. Peste câteva luni când îi apare primul volum "Le Champ de Mai", presupunerile îmi sunt confirmate şi discursiv fiindcă poetul însoţeşte versurile de o seamă de "gânduri" în care adeziunile lui pot fi lesne deslusite. Accentele întrebării - sau ceeace se numeşte numaidecât poezie şi filosofie, filozofie în poezie, etc. - accente pe care le-am întâlnit într'o formă proaspătă, originală în catrenele lui "gnomice" sunt acum sprijinite de mărturisiri precise : "La vérité, c'est la vérité <u>de l'être</u>" - "....L'effort poétique conduisant donc parfois; à la conscience de la réalité ontologique, il est clair que dans ces cas privilégiés, la poésie est le langage de cette conscience même". - "Poète, c'est celui que l'effort pour s'ouvrir à la simplicité de l'Etre purifie jusque dans les profondeurs". Dela aceste "cugetări" valabile şi până la poem, întreg drumul împlinirii :

"Qui déchire nos rivières ? Dans la rivière du
monde, il n"est plus qu'une rivière pour nous
redonner au monde.
Qui déchire nos rivières ? Qui conseille nos
saisons ?
Qui déchire nos rivières pour nous soulever selon
Le mètre pélagique de l'adoration ?

+

Souffle sentencieux du temps qui ressoulève
La colère des nuits, souffle, trouve la paix

Vérité de l'esprit c'est toi qui me regardes.
Paysage inconnu c'est toi qui me parfais.

Pierre Oster îndrăzneşte să afirme, să se alăture esenţialului, să se apropie de Dumnezeu nu cu naivitatea poetului ce "nu cercetează aceste legi" şi cu conştiinţa şi luciditatea necesităţii inerente omului real. "Détruire l'espace intime ; entrer dans l'Espace de Dieu". A intra în spaţiul lui Dumnezeu e pentru poet o voinţă de luciditate, care se săvârşeşte printr'o minunată tehnică a uitării - uitarea ca instrument al cunoaşterii şi dragostei de Dumnezeu : "Le plus grand homme est celui qui s'oublie le plus profondément dans l'amour du monde et de Dieu". Uitarea - ca re-venire în firea lucrurilor, temă atât de scumpă nouă - o găsim cu bucuria întâlnirilor fecunde la Pierre Oster : "Le poète, qui sait oublier toutes choses, sait aussi voir au-delà : rien ne s'interpose entre lui et le Réel Suprême. Il est l'historien de ce qui n'a pas d'histoire, le philosophe de <u>ce qui n'est que vérité</u>". Istoricul acesta ciudat al situaţiilor adevărate exclude experienţa negativă, nu "neantizează" cu orice preţ pentru a putea rosti şi vesti sie-şi acel "Da" şi unic şi adânc. După ce face un rechizitoriu violenţei rimbaldiene (mult prea neîntreruptă) şi după ce constată că există mii de feluri de a spune <u>nu</u>, poetul răscumpărării afirmative notează : "Le grand art cherche le ton juste d'un seul et profond Oui". De aici şi zădărnicia revoltei şi non-sensul ei de a se aşterne peste înţelegere şi iubire, de aici şi poezia ca un fel de "cunoaştere fatală".

"Poète, avec le sentiment de mourir sans cesse à la poésie", Pierre Oster recunoaşte o singură victorie : poezia însăşi, şi certitudinea lui aduce în poezia franceză nouă o reînviorare de multă vreme aşteptată.

+

Am învăţat să fiu umil ascultând cu înfiorare secundă pe Beethoven. Si iată că descopăr în Victor Hugo câteva fraze care mă pun pe gânduri şi care-mi sguduie toate orgoliile depozitelor de literatură. E drept că am bănuit totdeauna pe Saint-Simon de reale delicii proustiene şi pe La Fontaine de poezie pură. Dar nu mă aşteptam să descopăr pe Vitor Hugo.

Când iată peste ce dau în opera acestui mag contradictoriu ca o democraţie :

"La toute puissance du mal n'a jamais abouti qu'à des efforts inutiles. La pensée échappe toujours à qui tente de l'étouffer. Elle se fait insaisissable à la compression; elle se réfugie d'une forme dans l'autre. Le flambeau rayonne ; si on l'éteint, si on l'engloutit dans les ténèbres, le flambeau devient une voix et l'on ne fait pas la nuit sur la parole ; si l'on met un baillon à la bouche qui parle, la parole se change en lumière, et l'on ne baillonne pas la lumière".

Sau pe româneşte (Nu credeam să învăţ a traduce vreodată) :

"Atotputernicia răului n'a dus niciodată decât la zădărnicii. Gândul scapă totdeauna din ghiarele celui ce-i vrea pieirea. Apăsarea nu-l atinge, asuprirea nu-l cuprinde. Gândul pribegeşte când într'o formă, când într'alta. Făclia raze aruncă ; iară de-o stingi, în întunecime de-o scufunzi, făclia voce se face - şi peste puterile cuvântului nicio noapte nu poate să se lase ; şi dacă gurii ce grăeşte căluşul i se pune, cuvântul se schimbă la faţă şi se face lumină, iară pentru lumină căluş pe lume încă nu s'a aflat".

Cine nu recunoaşte în verbul hugolian (cel din acest puţin citat) fraza de ameninţare şi noapte a lui André Malraux ?

+

Plecând dela împărţirea (isterică şi religioasă) pe care Dna Simone de Beauvoir o impune literaturii de stânga şi de dreapta ("la droite de cette Dame" - cum se exprima un tânăr scriitor francez), Jules Monnerot ajunge la concluzia că stânga şi dreapta se referă din ce în ce mai puţin la politică pentru a trece în psihologie. In locul acestor categorii provinciale de dreapta şi de stânga, Monnerot instaurează opoziţia simplă, însă cu atât mai reală, între cei ce acceptă şi cei ce refuză comunismul. Atâta vreme cât stânga, din complexe afective, nu se va identifica violent cu refuzul comunismului ("stânga este înainte de toate pasională, ea preferă aprioric-ul"),ea va continua să se sbată într'un patetism neputincios şi la primul cutremur al istoriei va fi "măturetă" din acest spaţiu ce-o obsedează - istoria. "Problemele sale sunt raciniene, dar stilul nu-i este deloc". Mai mult, stilul acesta, absenţa aceasta de stil, devine în occident, într'o proporţie aproape geometrică un fel de fatalitate murdară. Iată-l pe Jean Paul Sartre, cel care eri situa limpede "le salaud dialectique" asumând azi identitatea ambiguă de "salaud şi mandarin". Iată-l pe Roland Barthes, speranţă eri, a unei reînnoiri intelectuale, exegetul delicat de azi al lui Bertold Brecht în Franţa. Absenţa de stil a "stângii" neutraliste şi nevertebrate e mai primejdioasă pentru ceeace se numeşte, simplu, "condiţia omenească" decât însuşi comunismul înscăunat în dogmele şi crimele lui. Un comunist poate fi lăsat să strige în pustiul certitudinilor lui. Un"aprioric"sporeşte confuzia în care înnoată ca într'un fel de noroiu existenţial o parte din conştiinţele delicate ale occidentului.

+

"Pour écrire, il faut déjà écrire". (Maurice Blanchot)

ION PÂRVULESCU

I O

roata morii se învârteşte,
Domnu adoarme cătând peşte -
urcă roata şi coboară
neamurile se omoară -

denia inimii adâncă
alde Petru însăşi cântă,
căci aşa le fu cuvântu
să so chieme când stă vântul -
şease lespezi preste vis
una sânt sub cer deschis,
şi spărgând oglinda ceţii
s'arată stăpâna vieţii
unde beau nămol mistreţii -
şi-i zise maica Fecioară,
prefăcută căprioară,
ce-i bea somnul singurèa
şi-l momea pe Domn să bea
dintr'o gură de Blachernă -

"ajungi domn la Ţarigrad
"şi'n Siculia împărat,
"inima de-ţi daureşti
"cu legendele nemţeşti,
"şi cu zăpezi de pe Agnita
"care stoarse dau amrita,
"şi fruntea de-ţi limpezeşti
"nu cu lăcrimi ci cu sângiuri
"nu din Moarte nici sub mâine
"ci când din puţul cu Pâine
"cânele o să se-arate
"ce vă e Tată şi Frate,
"căci tu vii după Alexandru -
"şi'n trei vieţi se ţine hangu".

Lacrimând de luminare
Domnu Petru curagiu are
să-i grăiască cu durere
"Mamă ! nu găsesc muiere -

"fiindcă singur eu nu pot
"ca să trec Letea îndărăpt,
"fiindcă vieţuind în mine
"dânsa-i roza cu albine,

"şi când s'o ofili miezu
"la ce mai e bun botezu ?
"sâmburele arde'n foc
"ciasu sfânt e cu noroc -

"căci o s'tă cinci zeci şi trei
"în năvod sunt peştii cei
"care'ntro taftă ocultă
"potrivit-au ora sfântă !

"Chiar aşa va fi să fie ! "
zise roşcata Mărie,
într'o românească mândră
ca şi îngerii s'audă -

şi pe-Arhanghel să-l întrebe
de nu-i coaptă "astă vreme",
ca să dea semnal din cer
Sângelui Răzbunător :

fetru peste fetru arde,
un treişpe din ceruri cade -
slobozit e peste plai
câinele lui Adonaï -

Adonaï : Adonaï ! Adonaï !

IN MEMORIAM MICHAELIS MEYER

Et - talîmur - rijâl -
ca un gălbenuş în racla-i de cristal,
Fiul aşa este, el însuşi verigă -

Et - talîmur - rabbâni,
perle cresc din valuri, spume, spume, spume
după Asompţiunea
vinului şi-a pâinii :

aşa vine peste limpedea inimă,
aşa loveşte dumnezeiasca învăţare !
Din Elenă dulcea sau argintul viu,
înfloresc lămâii, însă ce târziu !

....bob de grâu cu tâmpla spartă,
ţi-e ulcica deşertată
peste acel moale pământ
unde mâna dă de gând
de s'apasă mai lăuntru

la ciasu când va sta vântu
peste-a rozelor cetate,
unde intri numai frate -
şi de-ai palmele străpunse
osu întreg ce nu se rupse,
când pe-arama pieptului
mărturia Mielului
lunecă încet în jos,
ca măduvă a lui Christos,
iar sub scrumul magdalin ?

un Logos mai vechi, mai blajin
ne opreşte iarăşi ca să te uibim, liră
a verilor fără de vară :

leul Judeii cu sânge cerurile străluminá,
ca o femeie tânără în mijloc de grădină
când împietriră zodiile Grădinii -
şi-atâtea scări de piatră albă sânt
câte adâncimi răspunde-vor Luminii.

La spitalul din Grădină
vin curvele o duzină
şi studenţii cu pachetu
că s'apropie Banchetu -

roşii vechi cu untdelemn
şi pe ziduri peşti din somn,
Masa le gătea să guste -
Mimi însă avea sub fuste
o langustă cu ochi de foc
şi focu ăsta era Yod -

"aoleo ! strigară toţi
"uite'n sus albite Roţi
"care'n ceriuri se arată
"numai când Yod rupe'n fată
"ce-I lipseşte ca să fie
"soare El şi ea câmpie -

astă clipă o trăirăm,
Turnu-Roşu când zidirăm -
şi pe pragul ud de sânge,
scris-am şi nu se mai stinge :

neamţule duseşi la Londra
nu germenele ci doar vorba -
(şi Germania cea grecească
cine să şi-o amintească ?)
că'n guşiţa "Gâştii Verde"

ei pociră al lumii rege,
fără steauă mărind stângei
de-a turbat al Romei înger,
nehrănit de şease veacuri
(ce-i da Roma era fleacuri)
căci Ingeru era câine,
şi sătul de-atâta pâine -
câine ascuns de Dante, însă
recherat de-o gură ascunsă :
Adonaï !
Adonaï ! Adonaï !

bucură-Te, bucură-Te aşadar
Fecioră, preacurată.
Că în românească limbă a răsunat,
deodată ! ca un fulger în Iulie alb
cuvântul întâiu al ....
....
....

RĂSĂRIT ŞI APUS

vină a ceasului din urmă cântare
cu trecerea mării peste stâncă la Naxos în sfărâmări de smaralde,
când sbaterea neagră a hultanei încrustată ţi-o dărui
în rana de jar a unui Ierusalim ce îndărăt cuvânta-va
indianul Amar, cu o Ramură de aur preasfântă.

cu şoapta gurii tale aevea mergând înaintea legiuirii
moartă şi din racla'n vârf de stâncă Morţii dată
Tu singură ai ţinut a Legii torţă peste azurul
ce sorţilor firii dădea
o rotitoare şansă în umbra Crucii
care mereu se îngustă :
căci eu sunt roşul oleandru
care-a răsărit din coasta-ţi ruptă,
Iisuse, peşte gălbui -
crescut în gura ultimului Adam,
ca un şancru de aur.

ci singură Te văd, singură peste pădurile de brazi arzând în ceaţă -
cu mâinile-ţi rănite de sângele iubirii ardicând
cu Una, peste orficul tumult
tăriile hipnotice ale ţării de gol însorite.

...neştiutoare, o ! din vremurile vieţii răpită -
când ca un daurit plai sub zăpezi de logodnă
se arătă"verdele" strigat la Alba-Longa,

şi tu sărmană viorea arzând sub nebunie
din albul rece-ai răsărit
ca să înceapă a străluci altă Romanie !

atâtea albe raze raze din zăpezi în ceruri somnul tău adună
neprihănită de Cuvânt, fără de viaţă în viaţă
cu ce plăcere, poate -
şi înaltă grăduire,
Sabbath jubiliar sticlind în nevăzut cu suliţI -
Tu, negru stei în mijloc de câmpie, fântână şi prăpastie din sus
către cununa în veci a tinereţii -
cu un tron de aur scăpărând în amurg peste Himalaya,
frate, frate întru Sânge
la gaura migdalei inimii Tată Sfânt nu mai plânge,
Iordanu în patru desfăcut iarăşi se strânge -
astazi că slava octaviană în aur înroşeşte
noaptea noastră cea albă -
ca o spadă înmuiată în sânge,
ca un iaz împuţit de la tâmplă
ca o stână de raze adună-mi-s'ar în brâncă
sau o cămaşe fără cusătură -
din clipă'n clipă astfel tot mai clară sperma
trecând prin tâmpla frunţii mele aevea înfloreşte
cum nălbi de diamant cuprinse de Lumina
"care venind în lume tot omul o întâlneşte".

Stihia vrerii mele din Cuvânt am rupt-o.
Şi singur eu m'aud rostind,
cu simplitatea bogăţiei unui grâu românesc şi blând :
din cer cornena smulsă, vie, şi'n mijloc steaua Păcii -
astăzin
această clipă a venit ! şi strugurii, şi rubinu, şi flacărea
şi vinu !

A treia cea din urmă, întâie a răsărit !
întinsă peste India potolită,
Tu, mană astfel împărţită -
drum fără pulbere,
Indie, Indie -
aşa dar se sfârşi
Indie, Indie înzăpezită -
mai noua lumină
care aprinse munţii ?

gonind spre asfinţirea timpului unde crescurăm
noi am întâlnit moartea,
şi senini băurăm :
noaptea decât orice moarte-i mai cruntă -
căci la miezul nopţii gol
gândul una este cu moartea.
Apăsarea pietrii nu trebuia s'o simţim ?

prin moarte-au trecut
cei care-i iubim. Pentru noi Lumina
alte văi cuprinde.
Răzbunarea începe de azi înainte.
Jos Crucea !

N A R D

crucificat în uitare cânt lunecarea numelui rupt în două,
aşa cum nourii pe cerul stăpânei, şi lupii sfinţiţi
de zăpezile arămilor verii ce căzând ca munţi de smarald în mare ard
aşa cum cergi-va, de sub timp, dimineaţa de azăzi
aceleaşi nopţi, cei care-au zărit-o'n poartă cu fruntea găurită
de-albastrul diamant : zăpadă ! zăpadă ! Paradis, Paradis vai
-săbii de fier prin flăcări trec ; negre şi ude
margini de câmp, păduri fazane când
un brâu secret va creşte tot mereu tăcerii
dihorii-peşti sub soare, sau alte lungi sclipiri
de pietre înaintând a fi cristale :
râşii mai sus de coroană, cu ochi arzând
lupii înceţi ca greaţa catifelii peste-un cadavru
desfăcut de viermi dar totuşi încă pur -
neprihănită clipă, moarte niciodată tânără
ajunsă iară gingie la gingie şi unită'n
fulger, Tată ! înconjurata ta, ce te 'nconjură.
de foc, în Zaharia, de ziduri în Isaia
dincolo de prăpastie-i doar umbră de cuvânt lucitoare
şi noi, genune suntem ; dar puntea-i dărâmată la Ierusalim
şi-altunde rezidită, din pâine şi din vin -
ci din cenuşe creşte sunet - aur
nuntirea nevăzută a mărturiei noastre'n ochii voştri Clari,
când nimicită aici, deslegă noaptea Păcii -
şi-uneşte înalt de diamant cu solzii întunecaţii ai mării
mai sus de orice "shâhid âni" -
nu punte-i aşadar ruga-mi, ce trebuia să nu mai fie,
ca să se arză'n gol roza lui Ilie -
ci albă <u>din mai sus încă</u>, râul din Alba-Longa
ţipătul augural al dulcei porumbe sugrumate
peste ceruri, mireasă a nădejdiei şi desnădejdiei, egal
Tu, scut neprihănit al veghei,
carne tristă,
zodie preamărită de orgile albastre ale crimei -
stinge-te. Eu, adormit, trec
peste trandafirii îngropaţi ai grădinei şi sânger
ca fiara de sânge, cu râşii, cu lupii, dar fierul
în veştede răni, nu se rupe.
...amarnic plânset şi târziu
din occident urmând la hexametrul magdalenic.

făgăduiala vremii arde'n apa neîncepută
şi raze ceru de dincolo de
Dumnezeu
crucificarea noastră făr' de cruce -
viu sunt, prin noi vei bea la ceasul din Sichar făgăduit,
la fel de singură mi-e moarta, cât îţi iubesc eu
mortul tău, ei singuri amândoi ce-au împărţit
"racla din vârf de stâncă"
cu Clarul ochilor împărăteşti, smarald făcut ca diamant
ce-i vom mărturisi'n iubirea noastră cruntă :
ci noi aici, tu moartă şi eu viu
tu înviată, eu nemuritor, uitaţi la pânda sfintei dimineţi,
uitându-L, şi uitând-o
ne-am schimbat -
fiat
voluntas
Tua, fiat voluntas tua, fiat voluntas tua
sub ceru aprins de-un soare făr' de ceruri.

"A N A ' L H A G G "

aşa a răsunat ce se ştia
'nlăuntrul ochilor stinşi adevărul veghia.
din timpi în timpi a
răsunat
cuvântul capului tăiat :
ca fulgerul va reveni, din răsărit în
occident, <u>râmgâietorul</u>, Inger crunt
"pullis pullisque pullorum".
Un nume rupt în două, şi drumul a fost lung
dacă aş putea, tuturor aş ierta dar
mantia focului ultim ce albă
îmi este : neatinsă de sânge, eu ca dar
sunt ce voi fi, nu sunt ce sunt din sunt
a Sângelui slugă, împărăteasca gură moartă
ca de moarte -
"Agnus occisus a
constitutione mundi"
Ca să comand îmi trebuie însă "vâzul"
şi ochii putrezi apa care-o vor
nu-i înlăuntru ; altă
fecioară neagră soarele justificând
cu soarele în ochii şi firea'n mădulare, sus, în aier
ori pe terasele de var, la
Camiluccia -
îndepărtata mea din 'naltul post de veghe...
Acesta-i cuvântul din urmă ! din alpha
iar în alpha, carne crudă :

"O, noapte sfântă cazi la stânga-i şi la dreapta-i
verdele fir uneşte neunind ca şarpele de iarbă
trei mări şi jumătatea cerului creştia -
ceasul de-acum să fie ceasul sfânt
când s'a crăpat catapeteazma lumii'n două
şi dragul nostru drag s'a stins plângând -
ce lăcrimi flacări saltă din inima sfârmată
flăcări din flăcări dincolo de "El"
flăcări din flăcări dincolo de "El"
mă fac să suflu astăzi ca un miel :
aştept ca flacărea să se prefacă în sânge,
şi trandafirul negru în alba lui mireasă,
fierul răpus, aur ce strălucia
aur aprins, din ochii încă putreji
cu flăcări, sfântul Foc întoarce
din floare, cerul amintirii nimicite -
"In forma dunque di candida rosa
Ni si mostrava la Milizia Santa,
Che nel suo sangue Christo fece sposa".
- ce soartă m'a adus din blândul joc în moarte
când strălucia în apus Argeşul ca o carte ?

A G A R T T H A   V E R I I

lui Mircea Eliade
tout de même !

vine un ceas, decâteori n'am mai crezut şi eu... -
nalte clopote de aramă sunat-au în somn.
treaptă cu treaptă,
cel care urcă va regăsi cuvântul.

o ţară de lumină,
şi'n jur cu pajişti verzi -
un cub tăiat din sticlă
aevea ai să vezi :

întâi un turn de piatră
cu zorile se-arată,
la Masa cea întinsă
mireasa-i însă lipsă -

o slugă însă aşteaptă
trezirea ta cea dreaptă,
la casa pustiită
de Neagra ta Virgină
gioachimofiorină.

ştiu că bătălia în astă lume se va da.
(dar) dacă eu mă întorc acolo
e ca să-mi amintesc de chipul tău,
şi ca să mai văd odată aurora peste stâncile cu lămâi.

îmbrăcată în odăjdii de curvă,
"acum" tu celebrezi nunta nimănui -
sluga mea diamantul "n'est-ce pas"
încet te încongiură de ţurţuri şi de balo.:

revin la ora cinci,
de flacăra 'n cenuşe
porumba roşioară
ce mi-ai scăpat-o în guşe.

haham la rândul meu,
târât-am pe maidan
scrobeala orthodoxă
şi gângăvitul roman.

VIRGIL IERUNCA

CÂNTEC RĂTĂCITORULUI

Rătăcitorule, să fugim din nou în Egipt
Suntem la ceasul isprăvit, grăbeşte-te
Lasă pământului nedeslușirea păcatului
Uită-te în ochii supremi ai soarelui pentru ultima oară
Fă din pietre semne, din suflete moarte
Şi să pornim, rătăcitorule, înainte de bătăile vântului
Va trebui să ajungem de unde pornim - există cale mai lungă ?
Va trebui să începem începutul - există cale mai grea ?
Pierde-ţi huzurul şi sporul, tihna şi lacrima - pierzania îţi va fi mană acum

Din paharul pierzaniei vei sorbi până la îmbătarea-de-apoi
Călătoria ta, rătăcitorule, va fi un mare blestem, o rugăciune mereu
O sămânţă aruncată într'un pustiu ce va rodi numai la urmă
Târziu, când ultimul om va porni să ajungă de unde-a plecat,
Când lumea întreagă va rătăci, ca şi tine, pentru zidirea cumplită, nouă.

Până atunci deprinde-te cu trecerea, cu cina cea de pustiu,
Scoate-ţi ochii în fiece dimineaţă, când străinii asistă la răsăritul apocrif al soarelui
- Soarele lor nu răsare şi peste cei buni şi peste cei răi -
Aşează-i din nou în orbita lor circumstanţială numai nopţile cu lună plină
Fiindcă numai atunci poţi privi înapoi, la gura de rai înnoptat.
Când pătrunzi în oraşele lor lasă-ţi umbra în stele sau în copaci.
Fii singur, mai singur, străinii nu tolerează decât ecoul rătăcirii
Umbra rătăcitorilor e o primejdie inedită a cetăţii.
Străinii şi-au trimis umbra la mânăstire - sunt liberi.
Cum soseşti în oraşele lor fără umbre, ascultă-mă, o, rătăcitorule,
Vesteşte-le zodia sângelui şi a harului
In aşteptare, în mirare şi în cuvânt
Aşteaptă întrebarea de foc, pâinea şi vinul din urmă
Aşteaptă învierea viilor ce va să vie mai iute ca roua de fulgere
Liră-te de nevoinţele fraţilor, străinilor, mai vitregi decât şarpele
Liră-te de arderile lor necurate, de cădere şi de noapte
Aminteşte-ţi însă dela prima vamă din spaţii că rătăcirea ta ardo
Aminteşte-ţi, rătăcitorule, că tu singur poţi sufla peste cuvânt,
Tu singur dai cuvântului început şi cuvântul tău numeşte, zideşte începutul.

RENE DAUMAL
în româneşte de
virgil ierunca

ULTIMELE CUVINTE ALE POETULUI

Dintr'un fruct lăsat să putrezească pe pământ tot mai poate ieşi un copac nou. Din acest copac, fructe noui cu sutele. Dar dacă poemul este un fruct, poetul nu e un copac. El vă cere să-i luaţi cuvintele şi să le mâncaţi pe loc. Fiindcă el nu poate singur să rodească. E nevoie de doi pentru un poem. Cel ce vorbeşte e tatăl, cel ce ascultă e mama, poemul este copilul. Poemul neascultat e o sămânţă aruncată'n pustiu. Sau : cel ce vorbeşte e mama, poemul e pământ nerodit şi cel ce ascultă poartă sămânţa. Poemul neascultat e rod putred.

+

La toate acestea se gândea, în închisoarea lui, un poet condamnat la moarte. Era într'o ţară peste care se năpustiseră, nu demult, armiile unui cuceritor. Poetul fusese închis cum că într'un cântec, pe drumuri, el asemuise tristeţea ce-i rodea până la oase trupul, fumului de moarte ce-i arsese până'n pietre, pământul din satul lui.
Mâine în zori, poetul va fi spânzurat. I s'a făcut însă hatârul acesta, ca înainte de a muri să poată să spună în faţa tuturor un ultim poem.

+

Şi-şi spunea, în temniţă, poetul :

Până acum n'am făcut decât poeme de trecere de vreme.
Acesta va fi poemul meu cel dintâi şi cel din urmă.
Le voiu spune :
- Luaţi aceste cuvinte şi să nu fie sămânţă aruncată'n zadar.
Primiţi-le'n voi, faceţi-le să crească, faceţi-le să vorbească !
Dar ce le voiu spune apoi ?
N'am de spus decât un cuvânt, un cuvânt simplu ca trăsnetul.
Un cuvânt ce-mi stă pe inimă, ce-mi urcă în gât, ce mi se-nvârte în cap ca un leu într'o cuşcă.
Nu e cuvânt de pace. Nu e cuvânt lesne de auzit.
El trebuie să ducă însă la pace, el trebuie să facă orice lucru lesne de auzit, numai de va fi primit aşa cum pământul primeşte sămânţa şi-o nutreşte mistuind-o.
Când voiu putrezi, în câteva zile, din putregaiul meu să răsară un copac de cuvinte. Nu cuvinte de pace, nu cuvinte lesne de auzit, ci cuvinte de adevăr.

+

Şi apoi ce le voiu spune ?
N'am de spus decât un cuvânt, un cuvânt tot atât de exact ca şi funia ce mă va spânzura.

Un cuvânt ce mă mănâncă, un cuvânt ce mă arde,
un cuvânt pe care până şi călăul îl va pricepe.
Voiu deschide gura - voiu spune cuvântul - voiu închide gura -
şi va fi totul.
Cum voiu fi deschis gura, veţi vedea intrând sub pământ arătările, strigoii şi pe toţi cei ce fură cuvinte, cei ce măsluesc jocul vieţii, cei ce fac afaceri cu moartea :
Cei ce mişcă mesele
cei ce caută isvoare de aur
cei ce văd în astre motive să nu facă nimic.
Visătorii, sinucigaşii,
maniacii misterului,
maniacii plăcerii,
călătorii închipuiţi, cartografi ai gândului,
maniacii belle-artelor care nu ştiu pentruce cântă,
dansează, joacă sau clădesc.
Maniacii acelui de-dincolo
ce nu ştiu recunoaşte pe cele de dincoace.
Maniacii trecutului, maniacii viitorului,
vracii eternităţii.
Ii veţi vedea intrând sub pământ de îndată ce voiu deschide gura.
Cum voiu fi rostit cuvântul, ochii supravieţuitorilor se vor întoarce'n orbite şi fiecare dintre aceşti bărbaţi şi fiecare dintre aceste femei îşi vor privi în faţă adâncul soartei.
Prăpastie de lumină ! Intunecime suferindă !
De îndată ce voiu fi închis gura, ochii li se vor întoarce spre lume, încărcaţi de lumina din centru şi vor vedea că afara este imaginea înlăuntrului. Ei vor fi regi, ele regine, se vor vedea unii pe alţii, fiecare singur, cum singur e soarele, cu toţii însă luminaţi pe-de-afară de focul unui soare unic.

+

Dar iată că visez, că mă las lesne'nşelat de speranţe.
Ei vor spune mai degrabă şi neîndoelnic :
- Pe acest nebun, a venit vremea să-l spânzurăm.
Această gură de prisos trebuie astupată;
Sau poate încă vor spune :
- Cuvintele lui nu sunt cuvinte de pace, nu sunt cuvinte lesne de auzit.
Sunt cuvinte de Ispită. Trebuie spânzurat cât mai iute.
Şi orice s'ar întâmpla, voiu fi spânzurat. Dar le voiu spune :
- Nici voi n'aveţi de trăit mai mult decât mine,
Eu mor azi, voi săptămâna viitoare.
Nimicnicia noastră e aceiaşi, aceiaşi măreţia.
Ei vor crede însă că acestea sunt cuvinte de ură.
Nefericiţii aceştia sunt atât de convinşi de nemurirea lor. Şi orice s'ar întâmpla, voiu fi spânzurat.
Ce le voiu spune ? Le-aş spune aşa : Deşteptaţi-vă ! - dar n'aş şti să le spun cum să facă. Şi mi-ar răspunde :
- Dar noi nu dormim. Spânzuraţi, spânzuraţi pe impostor.
să-l vedem scuipându-şi limba !

+

Şi poetul se bătea cu capul de pereţii temniţei. Sgomotul surd-al tobei, tam-tamul funebru al capului său de pereţi fu penultimul lui cântec.
Toată noaptea el încercă să-şi smulgă din inimă cuvântul de nerostit.
Cuvântul însă îi creştea'n piept, i se urca în gât şi i se învârtea în cap ca un leu într'o cuşcă.
Şi zicea el :

Şi orice s'ar întâmpla, în zori voiu fi spânzurat.

Şi poetul începea încă odată tam-tamul surd al capului strivit de pereţi. Apoi încerca iară :

N'ar fi de spus decât un cuvânt. Ar fi însă prea simplu.
Şi ei ar spune :
- Il ştim dinainte. Spânzuraţi, spânzuraţi pe vorbă-lungă.
Sau poate ar spune :
El vrea să ne smulgă pacea, liniştea moale din inimi, singurul refugiu în aceste vremuri de nenoroc. El vrea să vâre îndoiala în capetele noastre, în timp ce cnutul cutropitorului ne-a şi svântat pielea pe noi
Acestea nu sunt cuvinte de pace, nu sunt cuvinte lesne de auzit.
Spânzuraţi, spânzuraţi pe răufăcător !
Şi orice s'ar întâmpla, voiu fi spânzurat.
Ce le voiu spune ?

+

Soarele se înălţa cu sgomot de cisme. Poetul fu purtat, cu dinţii încleştaţi, spre spânzurătoare. In faţă - fraţii, în spate - călăii. Şi-şi spunea în sine poetul :

Iată deci poemul meu dintâi, poemul meu de pe urmă. Un cuvânt de spus, simplu ca lumina ochilor. Cuvântul acesta mă roade însă din pântece până'n cap, aş vrea să mă deschid din pântece până'n cap şi să le arăt cuvântul pe care-l cuprind. Dar dacă trebuie să-mi treacă prin gură, cum va putea el oare să treacă prin această strâmtoare, el, cuvântul care mă umple ?

Atunci poetul tăcu o primă oară : buzele-i păstrară tăcerea. Tăcu o a doua oară : inima i se închise. A treia oară tăcu : trupul întreg se făcu stâncă fără de glas.
(Era ca o stâncă albă, ca statua unui berbec în faţa oilor adormite şi înapoia lui începea rânjetul lupilor).

+

Se auziră sgomote de baionete şi pinteni. Sorocul se sfârşea. Pe gât poetul simţea mângâierile ştreangului, iar în pântece, ghiara vecină a morţii. Şi-atunci, în ultima clipă, isbucni şi se făcu ţipăt :

La arme ! Cu mâna pe furci, pe cuţite
Pe pietre, pe ciocan,
sunteţi mii, sunteţi puternici
scăpaţi-ne, scăpaţi-mă !
vreau să trăesc, trăiţi împreună cu mine !
ucideţi cu coasele, ucideţi cu pietrele !
Faceţi ca eu să trăesc, iară eu vă voiu reda puterea cuvântului !

Acesta a fost însă poemul său cel dintâi şi cel de pe urmă.
Gloata era mult prea asuprită, mult prea îngenunchiată.
Şi fiindcă se legănase prea mult în viaţă, poetul se legăna şi după moarte.
Sub picioarele lui, rozătoare de mortăciune pândesc acest stârv ca pe un alt fruct pe-o altă cracă. De-asupră-i se învârte ultimu-i ţipăt ce nu-şi găseşte om să-l mai poarte.
(Fiindcă aceasta este adesea soarta - sau vina - poeţilor, de a vorbi prea târziu sau prea devreme).

LUCIAN BLAGA
tâlmăcit de
a n t o i n e   g o l e a

PAYS

Sur les collines s'élèvent solaires
des vignobles bleus et des sondes.
Des rivières vers d'autres tribus
portent la gloire des récoltes blondes.

Le pays a repoussé ses frontières
toutes jusques aux cieux.
Des aigles tournent - aiguilles de l'horloge éternelle-
au-dessus du champ, du berger.

Voltigeant dans leurs parures couleur de safran,
brûlent les filles de l'été,
comme des étendards,
dans le vent et les rires de l'année.

O SEAMĂ DE CUVINTE

GRIGORE POPA : " EXISTENŢIALISMUL "

Anul acesta s'au împlinit o sută de ani dela moartea lui Kirkegaard. Pentru toţi cei pătrunşi de însemnătatea adâncă a acestui fapt, comemorarea de faţă trece peste orice etichetă de ani. Am crezut de cuviinţă ca într'o revistă românească să dăm cuvântul sărbătorii unui român. Şi ne-am gândit la Grigore Popa, deoarece poetul şi gânditorul acesta s'a trudit patetic pentru introducerea lui Kirkegaard în România de eri. Iată un simplu fragment care trebuie primit însă ca prinos şi ca semn.

(...)"Spre deosebire de teoriile anterioare asupra existenţii, Kierkegaard îşi concentrează întregul său efort filosofic întru lămurirea termenilor a fi şi a exista, în înţelesul cel mai deplin concret al lor. In această întorsătură dela abstract la concret, dela cunoştinţă la actul de trăire spirituală a existenţii, dela a şti la a fi tu însuţi în faţa propriei tale conştiinţe şi în faţa transcendenţii, trebue văzută una din străduinţele de temeiu ale existenţialismului. Din acest motiv, filosofia existenţială operează cu categorii concrete, care până atunci nu prea aveau dreptul de cetăţenie în republica filosofilor. Predilecţia pentru determinaţiile concrete ale existenţii dau acestui mod de a filosofa mai mult elasticitatea şi pasiunea meditaţiei decât formalismul geometric al sistemului. Categoriile concrete sunt şi ele concepte, dar concepte vivificate de musturile existenţii, de dramele, de mulţumirile fără lipsuri, de înălţările şi întristările acesteia. Privit din această perspectivă, chiar procesul cunoaşterii este pentru gânditorul existenţial plin de răni, de rupturi interioare, de salturi. Putem afirma că trecerea de pe un plan de existenţă pe altul coincide cu o nouă naştere, iar cunoaşterea acestor planuri, în cazul dat, este însoţită de durerile facerii proprii fiecărei etape. Cunoaşterea, în sens existenţial, devine voinţă de alegere, interes şi libertate de a suferi, deciziune pentru adevăr şi pasiune infinită pentru infinit. Cunoştinţele se împart în două clase : cunoştinţe esenţiale sau existenţiale şi cunoştinţe neesenţiale sau obiective. Esenţiale sunt toate acelea care se referă la data concretă a existenţei, decurgând din atitudinea pe care o luăm în problema fundamentală a vieţii şi a morţii. Toate cunoştinţele, ştiinţifice, filosofice sau teologice, care nu se referă la sus-numita problemă, sunt esenţiale. Să ne înţelegem bine : neesenţiale din acest punct de vedere, a punctul de vedere existenţialist. Pentrucă din acest punct de vedere, a cunoaşte înseamnă a exista, iar a exista înseamnă a realiza adevărul prin propria ta vieaţă şi a-l răscumpăra, dacă e necesar, prin moarte. ......"

(din "SAECULUM" - Anul I
Martie-Aprilie 1943, pp. 63-64)

POVESTEA VORBEI ION BARBU

SCEPTICUL MÂNTUIT +)

Când toţi cioplea cu o zorită mână
Obraznice oglinzi să-şi facă sie,
El înflorea inelul tău, fântână
De sdrenţuite luxuri,. Poesie !

Cu alţii aprig, mai vrăjmaş cu sine,
Acest amar şi tăgăduitor
A spart pe rând simţirile mezine
Un foc exact s'aprindă'n piatra lor.

Osânda în cumpeni tremură îndoită
La îngeri, păstrătorii sfintei azme.
- Virtuţi, Domnii ! Să-i fie socotite
Cereşti, acele calme entuziasme.

9 Iunie 1942

+) Prezentăm aici - poate inedit - unul din ultimele poeme ce ne-a fost dat să cunoaştem de Ion Barbu, scris cu prilejul împlinirii a şaizeci de ani de către E. Lovinescu.

CRONICA

Alexandru Busuioceanu

Exilul românesc e încă prea îndepărtat de cons-
tiinţa propriilor lui valori. Nu de puţine ori, unii
confundă poezia cu bunele sentimente, afişul cu esenţe-
le. (Pentruca să nu mai pomenim totdeauna cu aceeaşi
tristeţe şi cu aceeaşi revoltă de conspiraţia "Români-
lor deplasaţi" care vror să pară în exil ceeace nu pu-
teau fi în ţară. Pentruca să nu pomenim, în sfârşit, de
impostura care trece dela formele delicate ale insului
faţă de el însuşi, până la formele agresive ale aceluiaşi faţă de lume).

Constatările acestea amare nu pot fi ocolite atunci când ne gândim la una din personalităţile cele mai împlinite ale exilului românesc : Alexandru Busuioceanu.

Puneţi întrebarea unui "cúltural" să vă citeze un mare poet din exil. Nu vă va cita pe Alexandru Busuioceanu. Intrebaţi pe Românii din Spania care e poetul adevărat dintre compatrioţii noştri ce se exprimă în limba lui Unamuno ? Vă vor răspunde în cor şi în front cu alte cine. Intrebaţi pe cei mai mulţi dintre "intelectualii" noştri ce părere au despre "criticul" Al. Busuioceanu. Vă vor răspunde anapoda. Fiindă anapoda sunt de cele mai multe ori primite formele adevărului. Mai de grabă va trece insulta şi denunţul unui universitar în sub-solul unui articol de compilaţii insipide, decât adevărul prin urechile multor "deplasaţi". Mai de grabă vi se vor spune, multe, prea multe despre "imposibilul" Busuioceanu, decât despre ceeace poetul acesta a adus poeziei în general şi poeziei spaniole în deosebi. Despre ceeace criticul acesta a adus înţelegerii - să spunem - lui El. Greco.

"Imposibil", Al. Busuioceanu este, nu însă pentru
motivele celor care-l văd astfel. El e imposibil pen-
trucă nu-i prieşte mediocritatea posibilă a celor din
jurul lui. El e imposibil pentrucă înţelege exilul ca
Dante şi nu ca Claudiu Isopescu (-de pildă.). El e im-
posibil dintr'un orgoliu inedit - acela de a-şi purta i-
zolarea printre surle şi timbale apocrife.

Prezentăm în numărul acesta opiniile scriitorilor
străini despre Al. Busuioceanu, pentruca să se vadă că
în vreme ce în exil, Al. Busuioceanu e exilat de o crun-
tă şi interesată indferenţă, printre străini el şi-a

cucerit loc de cinste şi de laudă. Publicăm toate aceste mărturii şi pentru a îndârji încă pe detractorii coloreţi ai "Imposibilului"

v.i.

Despre "Poemas Patéticos" şi "Innominada Luz".

"... Cazul lui Busuioceanu e, în limba noastră, foarte singular. Emoţia şi intimitatea poemelor pe care le avem înainte se manifestă într'un limbagiu atât de spontan şi natural încât, dacă n'ar fi elementele lumii imaginative proprie poetului, nici n'am bănui condeiul unui scriitor născut în altă ţară. E, în realitate, poetul care, în contact cu un mediu literar nou şi pătruns de acest mediu, nu rezistă impulsului comunicativ al poesiei... Cartea ne desvăluie un poet intim şi simbolic, de înalt sbor liric, care a izbutit să puie, cu perfectă stăpânire, în serviciul inspiraţiei sale, instrumentul nobil al limbii noastre..."

LEOPOLDO DE LUIS
(în prezentarea editorială a "Poemelor Patetice", Madrid, Iunie 1948)

"... Un poet şi scriitor român care trăieşte în Spania, Al. B., a încercat o experienţă poetică într'adevăr grea, pe care a ştiut să o realizeze triumfal... Greu s'ar ghici un scriitor strein în limbagiul poetic al acestei cărţi... Dacă ceva trădează condiţia lui de scriitor venit din altă ţară - şi lucrul acesta serveşte mai de grabă să valorizeze poesia sa - e tematica şi stilul poemelor... Iubirea ca salvare şi libertate - şi totodată ca imortalitate, e centrul metafizic al acestei frumoase cărţi..."

JOSE LUIS CANO
(Cronica de poesia, "Insula", Madrid Iulie 1948)

"... Alejandro Busuioceanu pleacă din sine însuşi... Exteriorul conţine întotdeauna reflexul cului, un cu amplu şi generos, ca poesia autentică... "Era soare mult - nu 'n cer, ci în mine..." Astfel sunt versurile sale, în care izbuteşte cu măestrie ce e mai greu al unei limbi, să mişte ritmuri, imagini, vocabule..."

ANGELES VILLARTA
("Domingo", Madrid, 18 Iulie 1948)

"... Busuioceanu, strein, riscă în această carte cea mai înaltă aventură. Rezultatul e un triumf total şi, uneori, minunat. Pentrucă versurile lui ţâşnesc spontan şi directe, şi nu e uşor, nici chiar fiind pre-

venit, să întâlneşti întorsătura sau nuanţa din care să poţi ghici pe poetul scriind în limbă străină. Poate că ambianţa cărţii - în întregime, un singur poem, întretăiat - să pară la început exotică şi desprinsă de resorturile noastre emoţionale. Dar imediat suntem învăluiţi de simbolismul său inefabil, de generozitatea metaforică, de nobleţea sa orchestrală şi nedăm seama că lirica spaniolă contează cu un cultivator de magnifice posibilităţi, despre care această excelentă carte e dovadă vrednică de cea mai atentă observaţie..."

("Espadana", Léon, Iulie 1948)

"...Poesia pe care o cuprind aceste Poeme Patetice densă şi uşoară în acelaş timp, trebuie căutată mai ales în imagini, în intenţie şi în lirismul propriu ce ni se revelă... B. e un poet plin de închietudine şi de o sensibilitate foarte ascuţită..."

RAFAEL NARBONA
(Cronică radiofonică, Radio-Espana, Madrid 28 Iulie 1948)

"...Paginile acestea sunt ca nişte pânze zugrăvite cu un elan titanic. O lume elementară, fără peisaj, ca de geneză, serveşte de fond armonizator, pe care linia melodică, cu un sens absolut teleologic, grupează în unitate curba fluidă a poemului... Multă viziune metafizică e în aceste poeme, cum dealtfel n'ar putea-o nega nimeni nici în opera celor mai buni dintre poeţii noştri contemporani, Cernuda, Guillen, Bousono... Nivelul acestui mănunchi de cânturi lirice îl aşează pe Busuioceanu la înălţimea marilor poeţi erotici ai area noastre..."

BARTOLOME LOSTAZA
(Dos poetas disimiles, "Ya", Madrid, 4 August 1948)

"...Poesia lui B. într'un mod atât de neaşteptat apărută în literatura noastră, va obţine fără îndoială critică amplă. Cartea, deocamdată, ne revelează o personalitate vibrantă şi scăldată într'o lumină foarte înaltă şi un talent autentic creator... Poemele sunt de o mare intensitate lirică... Nota cea mai semnificativă, care necesită studiul accesului ei la esenţa oricărei poesii, e aceea care umple cartea de succesive apariţii şi fugi ale obiectului iubit, dela acel iniţial "cu nori din Miază-Noapte veneai..." până la finalul "acum nu te mai chem, căci vii tu singură...". Repetate scăpări, irupţii, întoarceri, insistenţa însăşi asupra posării ca imagine de frumuseţe dinamică, dau motive de meditaţie. Pe de altă parte, numai un mare poet ne poate

desvălui ceva din intimitatea însăşi a frumuseţii. Nu o îndoială că în A.B. ni se dau acele rare dispoziţii care ne permit să distingem, înapoia vocii apropiate a omului care vorbeşte, vocea şi mai apropiată şi mai adâncă a sufletului universal..." ANTONIO DE ZUBIAURRE

(Un poeta rumano, "Criterio", Madrid 15 August 1948)

"...Extraordinarul caz al lui Busuioceanu e stăpânirea excepţională a unei limbi deosebite de a sa natală, până la punctul că aceste Poeme patetice, prin spontaneitatea, naturaleţa şi fluiditatea imaginilor, par a ne pune înaintea unui poet care scrie în limba lui obişnuită. Nu ne îndoim nicio clipă să dăm acestui mare scriitor român titlul de poet spaniol...Bună, cartea aceasta cu care A.B. a onorat panorama lirică a zilelor noastre, carte de profund conţinut emoţional, de accentuat simbolism erotic şi panteist, de excelentă bogăţie imaginativă..."

PABLO CORBALAN

(Alejandro Busuioceanu, poeta español, "Cuadernos de Literatura", Madrid, Iulie-August 1948)

"...Busuioceanu s'a revelat în Poemele patetice ca un excelent poet în limba spaniolă. Un minunat univers, în care se armonizează nordic cu mediteraneu, răsare înaintea spiritului nostru, suscitat de versuri puternic evocatoare...poet pletoric de sevă şi de fantesie..."

RICARDO MOLINA

("Cantico", Cordoba, Aug.-Sept. 1948)

"...poeme al căror farmec stă în metafore şi într'o dialectică, poetică închegată din gândire adâncă şi dintr'un viu sentiment..."

EDUARDO HARO TEGGLEN

(Siete poetas, "Informaciones", Madrid, 24 Sept. 1948)

"...O excelentă carte de versuri, Poeme patetice, foarte în ton cu gustul poesiei tinere...Cum această operă curge fără sforţare vizibilă, dintr'o autentică inspiraţie, se cuvine poate să ţinem în seamă un antecedent special al lui Busuioceanu, cartea sa asupra lui El Greco, care a apărut în 1937. Nimic improvizat deci, în hispanismul scriitorului român şi, fără să forţăm prea mult judecata noastră, trebue să aflăm o oarecare relaţie între formele plastice ale picturii spaniole şi cele din această poezie, atât de subtilă cât vreţi, dar corporală, vie, tangibilă, aşa cum se realizează în com-

poziţia intitulată "Trupul tău se-prind în lumină..."

MELCHOR FERNANDEZ ALMAGRO
dela Academia Regală Spaniolă
(Un rumano, poeta español, "La Vanguardia Española", Barcelona, 7 Oct. 1948)

"...Busuioceanu a scris în castiliană cu eleganţă şi expresia sentimentelor sale e atât de reală încât nu începe gândul că poemele acestea au fost cumva concepute într'o limbă diferită de a noastră..."

R. GOLIS

("SolidaridadNacional", Barcelona, 4 Nov. 1948)

"...Nu uimeşte sensibilitatea emoţionată a poetului, sinceritatea lui adâncă, străbătută de durerea experienţelor vitale. Deasemenea, eleganţa şi forţa expresiei sale, întotdeauna atât de sigură ; adâncimea gândirii, fluenţa sa încontinuu reînoită, care îi permite să scrie un ciclu asupra uneia şi aceleiaşi teme fără să se repete în nicio ocazie, rămânând în fiecare poem, diferit şi definitiv. In total, o frumoasă carte de lirică, care ne va face de neuitat, cu iubire (amorosamente inolvidable), numele lui Busuioceanu.

MIGUEL DE LA VILLA

("Verde Viento", Barcelona, n-l. Nov. 1948)

"...Un scriitor strein care să se incorporeze poetic limbii noastre nu e fenomen frecvent. Lucrul acesta s'a întâmplat cu oarecare regularitate în literatura franceză, dela Rilke la d'Annunzio, trecând prin hispanoamericani de naştere, Heredia, Lautréamont, Laforgue şi Supervielle. In Spania, lucrul e aproape neuzitat. Pentru aceasta a rezultat atât de interesantă şi de bine primită încorporarea în limba noastră a scriitorului român Alejandro B.. Ceeace e în adevăr vrednic de notat e siguranţa cu care se mişcă printre cuvintele noastre, asimilându-le, într'o interpretare personală, îndrăgostită şi patetică, care îl aşează într'un loc de seamă în poesia actuală..."

JOSE ALBI

("Verbo", Alicante, Nov.-Dec. 1948)

"...Curioasă şi bogată personalitate, aceea a lui Busuioceanu, tip de umanist al zilelor noastre, intelectual neliniştit pe care îl preocupă problemele omeneşti cele mai diverse, eseist pătrunzător, traducător şi comentator în patria sa, al unor poeţi ca Whitman, Rilke şi Hoffmannsthal, cunoscător al picturii italiene şi

spaniole, autor al unei reputate cărţi asupra lui El Greco. Poate că niciunul din aceste titluri, oricât de valoroase, nu ne-ar fi mişcat să-i cerem o întrevedere pentru cititorii "Insulei". Dar iată că acest om, care n'a trăit prea mulţi ani printre noi, ne surprinde cu o frumoasă carte de poeme scrise direct în spaniolă şi apoi, succesiv, numele său apare în toate revistele noastre de prestigiu. La miracolul creaţiei poetice se adaugă cel al stăpânirii unei limbi care e nouă pentru expresia lui poetică şi e a noastră..."

ENRIQUE CANITO

(Entrevista con Alejandro Busuioceanu "Insula", Madrid, Dec. 1948)

"...Cartea e compusă ca un întins cânt, împărţit în douăzeci de părţi...Nu e uşor să detaşezi vreuna, deoarece tonul operei, bogăţia ei metaforică, fluiditatea emoţionată, se menţin la aceeaşi înălţime în aproape toate poemele. B. a ştiut să întipărească în această primă operă a sa de poesie în castiliană atâta elevaţie lirică încât cartea să ajungă, în orice moment, să ne mângâie sufletul..."

JACINTO LOPEZ GORGE

("Manantial", Melilla, I, 1949)

"...Cartea aceasta a poetului român - deacum, şi spaniol - Alejandro B., e mărturie de prezenţa unui spirit singular care, în patetică luptă cu lumea, într'un fel de gigantică cosmomachie, se fundează oscilând între comuniune şi distanţă. Lucrul acesta dă poesiei sale - aşi putea zice, creaţiei sale agonice - acel dublu şi transmutabil versant, către exterior şi către interior, acel fantasmagoric dinamism şi acea introviziune de sine însuşi şi de divin, "întrelumina" de care îi place poetului să vorbească...A mărturisi cu cuvintele unei limbi nu materne despre ceeace eşti tu însuţi şi despre ce sunt lucrurile, mi se pare întreprindere foarte singulară, o ispravă pentru foarte puţini rezervată. B. şi-a dovedit puterile în această ispravă şi a învins. Lumea sa poetică - pe care o aducea cu sine - s'a putut revela, cred, fără nicio slăbiciune în limba noastră. A ştiut să aleagă şi să situeze cuvintele şi, mai ales, a isbutit un ritm grav şi ondulând, ca şi viziunile sale... Pentru cine a auzit poemele citite chiar de autor, forma aceasta apare vie, încarnată, cu pronunţarea sa singulară, cu es-urile, cu tăcerile sale şi cu tranziţiile nuanţate. Poema răsare înaintea auzului nostru ca o creatură vie, creatură creatoare, fugar plastică şi de un mare farmec muzical. La limită, fiorul misterului, asupra unei orbitoare clarităţi..."

EUGENIO FRUTOS

(El intenso patetismo de Alejandro Busuioceanu, "La Hora", Madrid 28 Ian. 1949)

In italieneşte : "...Aceste Poeme Patetice dau măsura forţei lirice (a poetului) şi a sincerităţii cuvântului său. Motivele poeziei sale se pot fixa în doi poli : deoparte oscilaţia poetului în faţa lumii "prea mari" şi aspiraţia de ascensiune ; de cealaltă, poesia de iubire, făcută din suavităţi, abandonări, rătăciri şi elegie... In sinteză : o poesie clară, de un sbor amplu şi fără abuz de verbozitate..."

LUIGI FIORENTINI

("Ausonia", Siena, Febr. 1949)

"...Poeme intim simţite,deşi voluntar înfăşurate într'o umbră de irealitate şi depărtare, care le-a dăruit câteodată cu un fel de hermetism. Busuioceanu creează miraculoase peisagii poetice, care se desprind din nostalgie, cu un limbagiu de simbol şi evocare, visând un îndepărtat Nord de gheţuri şi brazi, în vreme ce pupila sa e rănită de lumina mediteranee. Lumea imaginativă a poetului e bogată de metafore originale şi stranii..."

LEOPOLDO DE LUIS

("Raiz", Madrid, Aprilie 1949)

"...Aceste magnifice poeme ale românului Busuioceanu, în care sentimentul pluteşte pe toată întinderea poesiei, ca pe o mare - acea mare care trezeşte poetului atât de încântătoare imagini...După Poemele patetice nu se mai poate vorbi doar de un poet român. Busuioceanu a intrat definitiv în literatura noastră. Si de el se va vorbi ca de un autentic şi legitim poet spaniol..."

MINER OTAMENDI

(Patética espanola de un poeta rumano, "El Alcazar", Madrid, 11 Mai 949)

"...O carte exotică, în care Nordul şi Miezăzi se topesc ca într'o înfiorare. Lumea poetului e toată o înflăcărare de o rară fantezie : poate că singurul lucru care lasă să se întrevadă un autor strein de poesia noastră contemporană, atât de impregnată de clasicul realism castilian. Incolo, intimitatea şi emoţia poemelor sunt de o perfecţie singulară, ca şi limbagiul spontan, în care nu există dificultăţi de expresie, printr'un uimitor miracol de contopire cu limba noastră..."

TRINA MERCADER

("Al-Motamid", Larrache, Iunie 1949)

"...Admirabilul caz al marelui poet şi critic român A.B. arată sosirea, neaşteptată şi fericită a unui scriitor de limbă streină la cea mai intimă realitate a limbii noastre. Nu e vorba numai de faptul că B. a ajuns la o evidentă perfecţie în limba castiliană a scri-

erilor de creeaţie şi de critică prin care ni se face în genere cunoscut, ci de faptul că acest scriitor s'a transformat într'un adevărat şi însemnat artist în limba spaniolă. Poemele patetice, dovedeau acum (exact) un an surprinzătoarea fineţe a pătrunderii poetului într'o amplă gamă de nuanţe expresive, ascunse în mod normal cui, dela o limbă streină, apare în faţa maşinei dificile şi mult lucrate a limbii noastre. Mai târziu, prin noi lucrări pe care le-am văzut de B. şi în mod foarte deosebit prin poeme, ni se dovedeşte definitiva lui intrare în literele spaniole...Trăim vremuri de adâncă zguduire. Europa va cunoaşte şi cunoaşte de pe acum mai mult decât un caz asemănător acestui mare poet îndrăgostit de o limbă care nu e aceea a leagănului său. Să fie oare prea multă credinţa de a crede că naţionalismele artistice vor şti să deschidă mâna larg în faţa unor asemenea sosiri ?..." ANTONIO DE ZUBIAURRE

(Escritores en espanol, "Criterio", Madrid, 22 Iunie 1949)

"...Poesiile din această carte par a oferi etape diverse din viaţa autorului, cu toată susţinuta nuanţă melancolică şi pasionatul patetism care le unifică într'o singură linie lirică. Cu mare agilitate în dominarea versului, căruia un spirit exercitat în cele mai fine aprofundări ale sensibilităţii poetice actuale îi conferă o fizionomie de mare prospeţime tinerească, A. B. izbuteşte, în măduva cărţii sale, să dea ceva din cât ar putea oferi bun un poet castilian..."

TOMAS ACOSTA

("Las Moradas", Lima (Peru) Ian-Iulie 1949).

"...revelaţia aceasta, senzaţia de totalitate conţinută într'o carte, am cunoscut-o numai în câţiva foarte puţini până acum : Cirlot, Hidalgo, Valverde, Busuioceanu. Iar Labordeta se încorporează printre ei, în prima linie a poesiei spaniole de azi..."

MIGUEL DE LA VILLA

("Verde Viento", Barcelona, IV, 1949)

"...Insfârşit, o carte ne surprinde mai mult decât e obişnuit şi ne împinge către expansiune, poemele pe care le oferă fiind carne şi suflet al unui cânt încărcat de semnificaţie, de poesie şi de metapoesie... Ciclul de poeme Nenumita lumină, pe care ni l-a oferit de curând revista "Escorial"...Depăşind patetismul şi căldura nostalgică a poemelor simbolice din prima sa carte, A.B. atinge un nerv poetic nou, a cărui furie externă ajunge uneori până la culminaţia unei dureri

sau angustii metafizice. Am auzit spunându-se, de cei care cunosc deja poemele, că ar fi în ele poesie existenţialistă. Nu pot spune dacă au dreptate sau nu, căci dela acest termen pornind, trebuie admis că orice poesie adevărată e existenţială... Nu mi se pare că poesia aceasta e existenţialistă, cum nu e nici aceea a lui Rilke, din care poate că Busuioceanu a aspirat un anume polen funest şi o anume intangibilitate în ordinea ideilor..."

CARLOS EDMUNDO DE ORY

(Poesia lui Alejandro Busuioceanu, "Insula", Ianuarie 1950)

"...Ne uimeşte stăpânirea unei limbi care nu e a sa şi în care toarnă o întreagă lume de autentică şi adâncă creeaţie poetică. Cu Busuioceanu se repetă, în spaniolă, cazul petrecut în franceză cu Contesa de Noailles, Panait Istrati, Tristan Tzara..."

CONCHA ZARDOYA (University of Illinois)

("Revista Hispanica Moderna", Columbia University, vol. XIV, 3-4, 1951)

"...poemele lui Alejandro Busuioceanu, nu specific spaniole şi, din această cauză, prin universalitatea şi umanitatea lor, susceptibile de a creşte şi a prinde în pământul oricărei limbi lucrate şi culte..."

GERARDO DIEGO, dela Academia Regală Spaniolă ("El Noticiero Universal", Barcelona, 28 Mai 51)

"...Busuioceanu are în limba noastră diverse cărţi de mare înălţime. Amintesc Poemele patetice, selecţia antologică pe care, cu titlul Innominada Luz, a publicat-o revista "Escorial" şi multele sale poeme apărute mai de curând în revistele noastre...Menţionez şi marea sa operă de hispanist prin traducerea în româneşte, în metru original şi cu rime, a poemelor lui San Juan de la Cruz..."

JUAN GUERRERO ZAMORA

(Convorbire radiofonică cu A.B., Radio Nacional, Madrid, 24 Iulie 1952)

"...Alexandre Busuioceanu, d'origine roumaine, humaniste, esprit inquiet, a subi l'influence de Whitman et de Rilke. Outre son ouvrage sur Le Greco, il a écrit en castillan Poèmes pathétiques et Dialogue avec le temps.

(Notă însoţită de un autoportret al scriitorului, reprodus după "Insula". In acest manual, capitolul Poesiei moderne spaniole e ilustrat cu aceste portrete : Ruben Dario, Unamuno, Antonio Machado, Juan Ramon Jimenez, F. Garcia Lorca, Rafael Alberti, J. Guillen, Pedro Salinas,

Luis Cernuda, Vicente Aleixandre, L.F. Vivanco, Dionisio Ridruejo, Pio Baroja şi Alejandro Busuioceanu).

R. LARRIEU et R. THOMAS
(Histoire illustrée de la Littérature Espagnole, Paris, Dider, 1952, p.409)

"...Cântăreţ al existenţialităţii transcendente, adânc şi pătruns de o acută sensibilitate. Poesia sa înfăţişează o îndepărtată lume de vis şi mister, în care trezăreşte o îndepărtată lume de vis şi mister, în care aşează tremurul iubirilor pure şi aromate, înăuntrul unor ţinuturi de înaltă abstracţie. Poet metafizic, desnor ţinuturi de înaltă abstracţie. Poet metafizic, destul de hermetic, al cărui patetism se desfăşoară în imagini bogate de o imensă emoţie erotică".

("Antologia poetica del Amor" - Ediciones y Publicaciones, Madrid 1955)

+

Despre critic.

"...faptul de a fi citit într'un critic italian, Luciano Anceschi, că ideile mele erau "curate" şi în altul, românul Alejandro Busuioceanu, că "scriem cu mâna curată", mi-a produs douăzeci şi patru de ore - inclusiv cele ale somnului - de perfectă fericire..."

EUGENIO D'ORS, dela Academia Regală a Spaniei (Novisimo Glosario, "Arriba", Madrid, 19 Febr. 1949)

(Dintr'o recensie asupra unei cărţi a poetului Juan Bernier) : "...o personalitate de poet deja admirată de Busuioceanu..." ("Manantial", Melilla, n.2, 1949)

"...Cu repetate chemări, criticul fin Alejandro Busuioceanu convoacă la proiectul, pe care îl socotim fericit, al unui "teatru impopular". Lămurim, deşi abia de e nevoie, că ceeace B. preconizează e creearea unui teatru select, pentru un public, natural select. Popularizarea unei asemenea impopularităţi ni se pare cu totul de dorit, cu atât mai mult cu cât opera care se propune pentru început "tragedia politică" Guillermo Tell a lui Eugenio d'Ors..." ("Criterio", Madrid, 1 Mai 1949)

"...Sunt dispus să-mi revizuiesc atitudnea în jurul acestei probleme ("teatrul impopular") deşi Alejandro B. - pe care îl consider în prima linie a "frontului teatral", în care el a deschis focul - insistă şi justifică complect poziţiile sale..."

ALONSO SASTRE
(Chemare la frontul teatral, "La Hora", Madrid 3 Iunie 1949)

"...Mă împinge să scriu acest articol - asupra unui scriitor pe care personal nu-l cunosc şi de care n'am citit decât câteva eseuri şi poeme izolate - lectura şi relectura unei schiţe publicate de Busuioceanu în revista "Insula", în care mi se pare că se profilează o filosofie..." (E vorba de bucata La Niebla, care a apărut şi în româneşte, în "Caetele Dor", sub titlul "Ceaţa").

ALBERTO GIL NOVALES
(Busuioceanu, "Heraldo de Aragon", Zaragoza, Iulie 1949)

"...In magnifica revistă "Insula", Alejandro Busuioceanu a dat o interpretare a epifanismului mult mai strânsă şi mai exactă. A făcut-o incidental, în timp ce studia gândirea poetică a lui Vicente Aleixandre. El afirmă că epifanismul fiind, în sensul său înalt de cunoaştere, ca un fel de presentiment sau amintire a unei spiritualităţi fără limite, pe care am pute-o atinge dacă n'ar fi arcurile de oţel ale raţiunii - ceva asemănător amintirii de care vorbeşte Platon despre o lume superioară şi ideală - cunoaşterea aceasta necesar trebuie să fie de natură revelatoare şi deci epifanică..." (Epifanismul despre care e vorba aici şi asupra căruia B. a publicat o serie de articole în "Insula", n'are nimic comun cu mişcarea iniţiată, sub acelaşi titlu, acum câţiva ani la Paris. Lucrul s'a lămurit atunci prin chiar intervenţia directă a epifaniştilor dela Paris şi prin confruntare în "Insula").

MIGUEL RIERA
(El movimiento epifanista, "El Correo Catalan", Barcelona, 12 Aug. 1949)

"...Decă e socialist într'unele din versurile sale Eminescu, trebuie să se pună acest lucru în seama adâncului scepticism pesimist al poetului, aşa cum nota undeva scumpul meu maestru Alejandro B...."

FRANCISCO ELIAS DE TEJADA
(Filosofia del Derecho y del Estado en Rumania, Salamanca, 1949, pp. 22-23)

"...Alejandro Busuioceanu, în "Insula", a recunoscut după stil într'un tânăr scriitor influenţa lui Eugenio Frutos... Socotesc ca o datorie să culeg din aceste fraze ceeace e constatare a unui fapt, care prin natura lui culturală şi filosofică, are o amplă repercusiune în lumea intelectuală spaniolă..."

CONSTANTINO LASCARIS COMNENO
(Eugenio Frutos o el Magisterio filosofico, "La Hora", Madrid, 22 Ian. 1950)

"...In sfârşit, ambiţia unor poeţi de a considera
arta lor nu ca o ramură a literaturii, ci a cunoaşterii,
se închiegă în declaraţii ca următoarea : "Cunoaşterea
poetică - spune unul din apărătorii unui astfel de crez
(Alejandro Busuioceanu, în "Insula", Madrid, n. 36, Sep.
1948) - este tot atât de specifică cât poate fi cunoaş-
terea matematică, metafizică, mistică sau istorică. Spi-
ritul omului va rămâne totdeauna neliniştit, cât timp se
va simţi prizonier în lanţurile realităţii sau în reţea-
ua inflexibilei logici a raţiuni..." (Continuă o amplă
discuţie pe această temă, combatând ideea enunţată, dar
conchizând paradoxal cu o frază a lui Valery, care vine
în sprijinul susţinerilor lui B. : "Poesia noastră igno-
ră sau se teme încă de orice epică sau patetică a inte-
lectului...Aproape n'avem în literatura noastră poeţi ai
cunoaşterii..."

GUILLERMO DE TORRE
(<u>Problematica de la Literatura</u>, Ed.Lo-
sada, Buenos-Aires, 1951, pp. 136-37)

"...Despre metafora poetică a publicat foarte fine
reflexii Alejandro B., sub titlurile <u>Poesia y epifanismo</u>
şi <u>La Verdad metaforica</u>, în revista "Insula", n. 41 şi
42, 1949..."

PEDRO LAIN ENTRALGO, dela Academia Re-
gală Spaniolă (<u>Poesia, ciencia y realidad</u>,
"Cuadernos Hispano-americanos, Madrid, Iulie
1952)

+

<u>Despre "Proporcion de Vivir"</u>.

"...Criticul fin de artă şi scriitorul român A.B.,
stabilit în Spania, a ajuns să stăpânească în aşa chip
limba noastră încât azi poate figura printre cei mai bu-
ni/poeţi spanioli. Intr'o castiliană perfectă, el exprimă
o lume poetică originală, de o mare forţă lirică, în ca-
re abundă imaginile frumoase de plasticitate coloristică
şi un metaforism în mod triumfal îndrăsneţ. Temele lui
B. sunt de o intensitate spirituală secretă, deşi prin
emoţia şi vivacitatea lor expresivă găsesc un adânc ecou
în sufletele noastre. Exemple ale atitudinii la care fa-
cem aluzie pot fi poemele <u>El libro abierto</u>, de o linişte
străbătută de angustii, sau <u>Ya nada, nada</u>, cu peisagiul
său alegoric atât de intens expresiv. Transcendenţa poe-
siei lui B. e evidentă în toate compoziţiile, dar într'
unele ea câştigă o vitalitate care duce la invocarea u-
manităţii, ca în <u>Profecia</u> sau în <u>Nacio una palabra</u>. O
frumoasă poemă, de o tehnică pe cât de strânsă pe atât
de riguroasa e <u>Sombra virgen...</u>"

JOAQUIN DE ENTRAMBASAGUAS
(<u>Busuioceanu y su "Proporcion de vivir</u>", "Revista
de Literatura", Madrid, Ian.-Iunie 1954, p. 358)

"...ca o notă foarte caracteristică a acestei căr-
ţi trebuie subliniat lirismul încărcat, mai mult decât
de imagini, de o vie gândire, de un fior puternic în fa-
ţa Creeaţiei şi o anume aură poetică, impalpabilă, mis-
terioasă, pătrunzătoare..."

RAFAEL MORALES
("Atenee", Madrid, 15 Iulie 1949)

"...Consolidarea poesieiîn poetică (...) aşa cum
lucrul e înţeles de poetica modernă, adică într'o concen-
trare spirituală către piramida pură a stilizării, îl du-
ce pe poet, conciliat cu ştiinţa prin obiectivitate, pâ-
nă la cucerirea chimică a regatelor sale expresive...
Opera poetică a acestui român, în limba castiliană, e un
exemplu valoros al unei astfel de cuceriri. Alejandro B.
a produs o puritate înăuntrul unor hotare streine. Sti-
lul său poetic propriu a ştiut să stoarcă cu dibăcie au-
rurile limbagiului meu în care e prefigurat. Exemplarita-
tea se fundează, pe deoparte, pe măestrie ; pe de alta,
pe faptul de a ne oferi jocul poetic complet...
...Tematica va avea să fie considerată în acest po-
et (ca în oricare poet ne-didactic, nici implicat în e-
pice) ca un lucru în mod obligatoriu determinat al con-
ţinutului ; conţinutul fiind calea iniţiatică a poemu-
lui. Limbagiu şi formă, deci, se leagă strâns pentru a
urzi în poemă conţinutul total al temei. Prin temă se
înţelege aici un <u>credo</u>, o comoţiune de idei, însăşi su-
gestiunea pură a spiritului. Tema e internă, ca în mis-
tică. Aşa, de exemplu, în Mallarmé ; dar nu, în schimb,
în Whitman. Adică nu în poeţii care clamează, ci în or-
fevrii gândului, fie ei Paul Eluard sau Pierre Jean Jou-
ve. Si aici, Busuioceanu se manifestă ca un alchimist
(în ce priveşte forma şi limbagiul) şi ca un poet al
fervorii (în ce priveşte conţinutul).
E indispensabil, înainte de a face orice conside-
raţii asupra liricei lui B., de a asculta cu atenţie to-
nul obişnuit în care ea se desfăşoară. Pare a se simţi
în această poesie un fel de devoţiune, alunecând într'un
ton divizibil între cânt şi rugăciune ; uneori scăldată
într'un ciudat ecou liturgic, o congruenţă de <u>oficiere</u>
de act, de cânt care nu ajunge a fi de glorificare, dar
care ascunde o secretădorinţă de act de graţie, oarecum
disimulat, explicit totuşi în unele fraze revelatoare :
"Lumină, lumină. Bucurie". (<u>Un hombre hablaba consigo</u>).
"Cerul, cerul pentru toţi" (<u>Ser</u>) şi cu mai mare clarita-
te în "Cuvântul meu e viaţa mea" (<u>El libro abierto</u>). Da-
că încercăm a stărui mai mult asupra temei centrale a
spiritului fervent al acestei poesii, poate îl vom afla
în punctul confluent unde raţiunea şi fiinţa omului --
descoperă conflictul spiritului. De aici vine faptul că

misticismul incontestabil al acestei poesii se află scufun-
dat într'o lume de umbre şi lumini, iar glorificarea, sme-
renia, aspectul contemplativ al sufletului se văd într'o
luptă constantă cu orgoliul prometeic ("gol un zeu pe no-
rul atic", "odihneşte-ţi fruntea pe stânca înaltă a voinţei
tale de a nu muri"), renunţarea la "misterul oferit" (Lanos
sobre el cielo), contemplarea (Nu Nu vreau lâncezeala a-
cestei lumi frumoase"). Fervoarea viziunilor poetului deri-
vă dintr'un misticism raţional care se aruncă în voinţa
frenetică de a fi, adică, de nemurire. Nu viaţa carnală a
acestei "lumi despuiate", ci nemurirea mistică ("A reînvia")
reînvierea zeilor mitici, de dincolo de"pădurile înmiresma-
te", şi pentru totdeauna (e o obsesie a poetului), în vreme
ce în existenţa care îşi aduce aminte (memoria e altă obse-
sie a sa) trăieşte sfâşierea nefiinţei. Si el se teme (ace-
astă temere e centrală, în măduva tematicei sale) că nu va
găsi această nemurire şi că se va şterge în gol "fără vreo
altă urmă decât o amintire - şi poate pentru un ochi ce va
veni, vreo scânteiere".

Angajat în realitatea misterului, cu arma raţiunii şi
rugăciunea cuvântului, poetul, însetat de mituri, îşi inten-
sifică ardoarea, o destinde în propriul său sentiment, şi
atunci o purifică în limbagiu...Dacă, aşa cum ştim până la
saţietate, limbagiul poetic dă loc dependenţei aproape ex-
clusivă, sau mai bine zis rareori de neînlocuit, conciliabu-
lului retoric, întrebuinţat de Busuioceanu, limbagiul ţine
să se desprindă cu toată forţa de acest conciliabul. Atun-
ci, pe materialele liricei cele mai excelente, el distanţe-
ază tot ce e posibil din retorică, şi creează pentru auz
simplă fonetică. Ţiu să scot în evidenţă condiţia remarca-
bil fonetică a limbagiului busuioceanesc (sic !)

In primele două părţi ale cărţii, poemele grupate sub
titlurile generale de El Libro abierto şi Innominado lux,
stăruieşte încă lirica ca obiect de pronunciament. In aces-
te părţi am observat reminiscenţa mai de grabă corală a ac-
centului acestei poesii. In vreme ce în celelalte părţi,
El fruto de vivir, Aproximaciones şi Cerrado el libro, li-
rica e mai de grabă obiect de descântec. Corectivul poetic
pe care şi-l ia e endecasilabul. Lirica se face pietroasă.

Inăuntrul acestei aprecieri bipartite, constanţa te-
matică e, pentru cele două prime părţi, adeseori subiecti-
vă, aproape de rugăciune ; ea se retrage într'o îndeletni-
cire de nostalgie şi de descrieri de timpuri imemoriale.
In părţile următoare, nu e tematică propriu zis, ci subs-
tanţă verbală iradiantă. Poeme acum scurte, străbătute de
un ritm continuu şi măsurat în subtili endecasilabi, supra-
punându-se inteligibilului limbagiului. Unitate formală şi
unitate tematică aproape hieroglifică. Drept unică temă
discursivă, iradiază înfăţişarea metafizică a fiinţei, par-
cursă de umbre temperate sau de seninătatea fâlfâitoare a

unei dialectici pe jumătate filosofică, pe jumătate misti-
că, împletită în magismul real al cuvintelor. In unele po-
eme, cu noduri alunecătoare de logică,de interjecţie şi de
întrebare. In cele mai bune, după gustul nostru, cufundate
în presentimentul şi în fulgurarea rezonanţelor lor conca-
ve. Aici sentimentul e puternic, iar firul tematic, în
chip sibilin acoperit.Si.dacă în primele poeme de care am
vorbit observăm un oarecare conceptualism oral, poetul îl
rectifică în cealaltă jumătate a cărţii, cu aceste quinte-
senţe subţiate sau învolburate de vacuitate conceptuală.

Prea umană totuşi această poesie, pentru a atinge
expresia ezoterică. Prea concretă, deasemenea, în intenţia
ei programatică, pentru a atinge abstracţia îngheţată.
Spiritul o desvăluie. Poesie de imanenţe şi nu de obiecte.
Obiectivitatea există numai în limbagiu. Insă foarte pură,
cum se arată în versuri ca acestea : "trup curtean dumne-
zeesc de trist", "a extremei dureri dulceaţă extremă",
"roză de Jerichon tăiată vie", "y el antiguo temor retor-
no antiguo", "mi oscura luz mi noche destinata", "aşezat
în leneviile unui asiatic", "când mă aflu singur, când as-
cult cântul", "adâncul gong nocturn al sângelui", şi tot
deliciosul poem intitulat Oscura fuente viva. Si în aceste
locuri, în care punem în evidenţă preferinţa noastră, gă-
sim că evoluţia lui A.B. se îndreaptă către o concizie de
expresie, a verbului liric degajat, care convinge prin le-
gătura magico-muzicală pe care o face între conţinut şi
formă : confundându-le,aducându-le la un lapidarism vecin
cu formula împotriva gramaticalităţii obositoare şi a lo-
gicii stării retorice. Acolo, în poeme ca Sombra virgen,
Manos, El fruto de vivir, Transito, şi în cele enumerate
sub titlul de Aproximaciones, A.B. activează modernitatea
versului, împreunând transcendenţa (acest iluminism) cu
justa cantitate a vorbirii poetice posibile. In aceste po-
eme tonalitatea se face virgină ; e un sunet întins, des-
prins de temă. Muzica e atâta şi lasă în urmă într'astfel
murmurul, încât îşi profilează accentul în formă de stâncă
cântătoare. Poesia umple cupa, dă peste margini, liberă
de spumă".

CARLOD EDMUNDO DE ORY
(La poesia de Alejandro Busuioceanu en "Proporcion
de vivir", "Cuadernos Hispanoamericanod", Madrid,
n. 56, August 1954, pp. 267-270)

"...lumea interioară a lui B., această lume care
iese la suprafaţă prin magia verbului, nu are frontiere
precise, e nestabilă, oceanică...Nu e poesia episodică,
sentimentul elementar inclus intr'o împrejurare istorică
determinată, nu e "ethos"-ul, ci cea mai pură dimensiune
ontică a fiinţei...Vocea sa are uneori ecouri genetice
sau ecouri apocaliptice - de revelaţie. Omul, în acest
peisaj misterios, e o umbră în faţa unei lumi ce se naş-

te nouă în fiecare zi, un strigăt al ființei abandonate: "yo solo andaba solo mi camino"... In această comparație cosmică, sunt momente care câștigă o forță învăluitoare și frenetică... <u>Proporcion de vivir</u> e o carte adâncă și obscură, carte de exilat... nu lamentație de circumstanță însă, ci vibrant sentiment abstract..."

FRANCISCO TOMAS COLES

(<u>Alejandro Busuioceanu : Proporcion de Vivir,</u> "Poesia Espanola", Madrid, n. 31, Iulie 954)

"...Un sentiment original curge în aceste poeme: decantată esență de viață, emoție fin selecționată.. Cuvintele, mai mult decât vehicul al ideilor, într'un proces direct de expresie, sunt în această poesie drept și foarte puternic suport de frumusețe : astfel, partea materială a fiecărui poem e ca o suliță de stindard înălțat, versul e fâlfâitor și viu, liber de orice stare-peloc retorică..."

MIGUEL DE ETCHEBARNE

("Cugetul Românesc" , Buenos Aires, Iulie 954)

"...Cu o pătrundere admirabilă și o iubire pentru care trebuie să-i fim recunoscători, Busuioceanu a adâncit, a studiat, a <u>trăit</u> limba castiliană, ajungând să scoată din ea aceste misterioase consecințe, miraculoase registre, pe care poesia le presupune... Poesie care se sprijină tot odată pe puterea de creeație a intuitivității metaforice și pe valori de ordin intelectual... Un anume hermetism, care odată învins prin lectură atentă, dispare pentru a ne îngădui să gustăm fructul poetic, care nu lipsește în niciun poem... O poesie intemporală...e ca un concept de timp original și mitic. Metafora are aici o valoare esențială. Si poate că nu e inoportun să amintesc și pe Busuioceanu eseistul, care într'un timp definea, în chiar aceste pagini ale "Insulei", <u>epifanismul</u> cunoașterii poetice și vechiul concept al catacrezei sau valorii de translațiune a metaforei.."

LEOPOLDO DE LUIS

("Insula", Madrid, n. 104, Aug. 1954)

"...Cineva ar putea crede, la primul contact cu poesia lui B., că o intenție deliberată de a-și ascunde gândul face relativ hermetice poemele sale...E necesar însă să înlăturăm orice neîncredere înaintea unicului fapt care, fiind imediat și evident, lămurește sensul spiritual al acestor poeme, rotunjind lumea pe care ele se fixează liric. Acest fapt e însuși cuvântul poetic al lui B., element complex în serviciul unei inspirații nerăbdătoare, care a sărit peste limite și frontiere lingvistice cu o rară eficacitate și măestrie. E important deci să cântărim, aproape deslegându-ne de alte griji, acest

contingent verbal care tinde să se constituie pe sine însuși ca expresie, fără să mai facem aluzie decât doar în treacăt la acel "ceeace nu necesar comunicabil", la care uneori poetul însuși s'a referit. Această considerație explică inițial poesia lui A.B. și poate fixa atenția asupra elementelor sale nud expresive...Poate că reușita cea mai captivantă din <u>Proporcion de vivir</u> se găsește în endecasilabii finali, de o intimitate revărsată și stranie de o formidabilă, evocatoare puritate..."

VICENTE NUNEZ

("Caracola", Malaga, n. 23, Sept. 1954)

(O polemică literară curioasă, în Valencia, asupra chestiunii dacă un poet <u>poate</u> să scrie sau nu în altă limbă decât a sa natală. Cazul Busuioceanu servește pentru a reaprinde această polemică. Autorul articolului din care se fac aici extrase, J. Fuster, acuzat de a fi luat o poziție excesivă, care vexează uneori chiar prestigiul unor mari scriitori spanioli - cazul lui Azorin, care a scris în castiliană, deși limba sa maternă e...Valenciana ! - își rectifică poziția considerând cazul Busuioceanu și afirmă că nu "totdeauna" limba e o piedică, dar că limba e totuși un "handicap" care numai "rareori" poate fi trecut . Acest "rareori" binevoiește autorul să-l aplice cazului Busuioceanu. Se înțelege dela sine că, în acest fel, e salvat și Azorin ca și alți scriitori spanioli ce fuseseră puși în pericol, nefiind de limbă maternă castiliană ! Autorul articolului e, bine înțeles, valencian).

"...B. e un scriitor român așezat în Spania de câțiva ani. Deja în 1948 publica un volum de poeme scrise direct în castiliană. E curios să verificăm cum, din împrejurări diferite, România are o mică tradiție de "emigrați lingviștici", unii ca Anne de Noailles sau Tristan Tzara - cu greutatea lor înlăuntrul literaturii franceze. In fața volumului său <u>Proporcion de vivir</u>, e cazul să ne întrebăm : până la ce punct B. a izbutit să-și "apropieze" limba castiliană și să o facă să intre în eea "stare termică de care vorbea Maragall și care e poesia ? Cât, în legătură cu acest lucru, e el de leal, îndrăgostit leal, geniului acestei limbi ?

B., ca cea mai mare parte a poeților care se găsesc la o încrucișare lingvistică, renunță la calea vrăjii verbale. Zic renunță, cu înțelesul de voluntarism pe care îl are termenul, pentrucă în ultimele poeme ale cărții (<u>Oscura fuente viva</u>, <u>Gong</u>) românul spaniolizat dovedește că cunoaște secretele muzicale - și în acelaș timp conceptuale - ale castilianei. Si chiar s'ar putea adăuga că poate ușorul accent strein, gramatical și nu într' altfel, contribuie nu puțin la jocul eliptic al expresi-

ei, la delicata forţă a sintaxei sale

Pajaro cruza menos al Norte
Pajaro vuela menos al alba
Oh, volar y velar en cruz alta
Ala ser al nacer de la noche

Pentru mine, ceeace da robusteţe, ceeace dă vigoare deplină poesiei lui B. e, în realitate, tensiunea sa interioară. E în ea versiunea literală a acelui impuls nesatisfăcut, aşi zice de nesatisfăcut, care străbate condiţia umană. Dela singurătate la presentiment, dela căldura simţurilor la misterul total, se întinde o viaţă, viaţa poetului. "Cuvântul meu e viaţa mea", scrie el... (citează apoi alte versuri)...şi această durere învăluie un act de afirmaţie care, dacă lexicul metafizic n'ar fi aici nepotrivit sau imprudent, ar trebui numită ontologică. Dar a fi e a te întreba despre ce e sau nu e, dincolo de frontierele tale. B. Proclamă "voinţa sa de a nu muri", de a reînvia în spaţiul unei "Nenumite lumini". Ce îi promite somnul său invulnerabil, pe chiar ţărmul uitării ? "Imbrăcat în umbre sa gânditoare"; poetul aşteaptă - aguarda. "Aguarda" mai mult decât "espera", pentrucă "esperar", în castiliană, e un cuvânt ambiguu, cum se mira André Gide că espera înseamnă totodată aşteptare şi speranţă..'"

JOAN FUSTER

(Versos de Busuioceanu, "Levante", Valencia, 17 Sept. 1954) articol publicat ca editorial în prima pagină.

"...Obscuritatea, frumoasa obscuritate, e un tribut al poeziei pe care numai puţini gustători ştiu să o preţuiască. Misterul liric nu vine întotdeauna învăluit în aureole diafane de facilitate, ci, chiar în măsură directă cu adâncimea sa, se înveşmântă uneori în această atmosferă densă şi impenetrabilă, pe care o respiri fără să ajungi a înţelege deplin, dar care lasă în noi o autentică senzaţie de graţie poetică...Carte de indiscutabilă poesie...pentru care o singură lectură e absolut insuficientă, pentru adâncimea, densitatea şi importanţa ei..."

ENRIQUE SORDO .

(Proporcion de vivir, poemas de Alejandro Busuioceanu, "Revista" Barcelona,9-15 Sept.1954)

"...Al. B. a luat limba castiliană ca confidentă a exilului suferinţei de român. In Proporcion de vivir, ca mai înainte în Poemas pateticos şi în Innominada Luz B. e poet de interiorităţi (sau, dacă şi de exteriorităţi, atunci făcute lăuntrice şi transfigurate de gând) ...Acest mănunchi de poeme e scris cu voinţă de puritate, cu mare concentrare emotivă şi cu sobrietate asce-

tică de mijloace. Conceptualul, sau, mai bine zis spiritualul, dă măsura tematicei. San Juan de la Cruz ne întâmpină din loc în loc, în aspectul său cel mai pătruns şi mai aerian (citează versuri şi poeme care îi par înrudite cu lirica lui San Juan de la Cruz). Oscura fuente viva e unul din cele mai reuşite şi pătrunzătoare poeme ale cărţii, elaborat şi el pe un motiv care se repetă în cele trei strofe, ca în poeme ale Sfântului..."

BARTOLOME MOSTAZA

(Poesia con voluntad de pureza, "Ya", Madrid, 17 Nov 54)

"...Scurtele poeme din ciclul El fruto de vivir sunt foarte intense şi se termină cu un vers care are concizia, precizia şi forţa acelor epifoneme ale poeţilor latini : "Amarga espiga en el esteril viento"... In Aproximaciones, această intensă durere e numită şi se individualizează...Cuvântul creator al poetului e "virtutea sa"...In Afan sau în Angel enganoso sunt poate ecouri din Aleixandre, dar în restul cărţii ton şi ritm sunt absolut proprii...Simţim din ele destinul unei existenţe de neconfundat, în care se încrucişează univers şi umanitate..."

EUGENIO FRUTOS

(La poesia de Alejandro Busuioceanu, "Insula", Madrid № 107, Nov. 1954)

"...Poesie exactă; exactă în cuvânt şi în idee; exactă prin acuitate şi prin nervul ei adânc...La A.B. nu ne poate mira acest lucru. Cine îl cunoaşte mai bine ştie că un uşor şi adânc neoplatonism susţine viaţa transitoria a lumii gândită de el..."

CONSTANTINO LASCARIS COMNENO

("Arbor", Madrid, Nov. 1954)

"...Cel mai surprinzător lucru la Busuioceanu e limbagiul. Un limbagiu straniu şi magnetic care ne atrage către un ambient nou, către lumi noi. Limbagiu puternic şi atrăgător nu numai în conceptuarea sa, dar şi în mecanismul şi biologia sa. Toţi cei ce vor citi această carte a scriitorului român, înrădăcinat azi în Spania, sunt siliţi să mediteze asupra acestei uimitoare intuiţii lingvistice.

Dar nu numai în limbagiu stă interesul său ; ci şi în mesagiul dureros, sângerând, care ne zguduie, un mesagiu haotic, descumpănitor, care ne adânceşte într'un chip de neuitat...Se pare că B. încearcă să pună un căluş lirismului esenţial al poesiei sale printr'un hermetism de fier. Nu îngreuiază oare în acest fel preţioasa vână lirică, care ne împinge către o mare sensibilitate ? ...După ce limbagiul s'a limpezit, atingem miezul unui poet european, personal şi magnific, care azi voeşte să

se învăluie într'un hermetism studiat, nu atât însă ca
să nu lase să se simtă durerea exilului său şi lupta te-
nace împotriva unor realităţi trecute..."

JOSE MARIA RODRIGUEZ MENDEZ
("Cronica de poesia, Almanaque de 'El Grifon'
Madrid,1955, pp. 102-103)

"..Ciudat caz cel al acestui mare intelectual ro-
mân, scriind în spaniolă şi deasemenea în franceză. Spi-
rit foarte rafinat, întors când spre eseu, când spre poe-
sie, inchietudinea sa spirituală pare a se confunda cu
grija pe care Joë Bousquet o exprima în aceşti termeni :
"Un gând nu e adevăr decât dacă am reuşit să mă haluci-
nez cu el" (Le meneur de lune). Dar după acelaş autor
francez, poemul nu-l cunoaşte pe poet, ceeace dă loc a-
cestei aproximaţii tipice în atitudinea lui Busuioceanu:
(urmează vreo patru fragmente din Proporcion de vivir,
traduse în franţuzeşte)... Scriitorul urcă la origini
pentru a putea măsura "proporţia de a trăi", care e u-
niunea între lumea fizică şi lumea morală. Drama e în
singurătatea în care omul aspiră la o condiţie perfectă;
s'ar putea spune chiar că nostalgia perfecţiei susţine
esenţialul cărţii (citat de patru versuri)...Poemele ca-
re se rapoartează la Geneză subliniază această preocupa-
re referitoare la perfecţie, care nu e decât în cenuşe,
în "vidul albastru, inert şi profund." A fi sau a nu fi,
umbră şi lumină, totul e opoziţie în poesia lui B. şi to-
tul e întâi de toate întrebare în faţa vidului...Insis-
tenţa filosofică a unui astfel de lirism ar putea condu-
ce la o anume uscăciune, dar simbolurile alese de poet
adaugă la partea lor de mister o savoare de Iubire care
rămâne cotidiană şi se doreşte cu toate acestea ca ofran-
dă. (urmează alte versuri traduse)...

EDMOND VANDERCAMMEN
dela Academia Regală Belgiană
(Proporcion de vivir par Alejandro Busuioceanu
"Journal des Poètes", Bruxelles, Janv. 1955)

Ion Pârvulescu :

Exilul are acum un poet născut şi nu făcut : Ion
Pârvulescu. Nu un poet care "cântă"exilul, care se"ins-
piră" din exil, ci unul care apare pentru prima oară în
acest spaţiu de nefericire nouă. Mi-e limpede mereu bu-
curia când l-am invitat să-şi publice "operele" la "Cae-
te de Dor" într'o vreme în care Ceilalţi făceau din
poezia lui pretexte de anecdotă, iar din prietenia mea
pentru această poezie încă o nedumerire.
Bucuria de eri este şi azi aceeaşi : că s'a năs-
cut în exil un poet. Adevărat. Si cuadevărat.
Ion Pârvulescu pare multora - părea mai ales - un
fel de mutaţie spirituală, un fel de monstru neprevăzut,
care n'are nicio adeziune profundă cu drama exilului. Si
e adevărat. Numai că exilul nu e un spaţiu dramatic, ci
unul tragic şi în tragic Ion Pârvulescu operează cu o
vocaţie pe care şi-o poartă ca pe un blestem facil. U-
nii vedeau chiar o reală facilitate în stilul în care
Ion Pârvulescu terorizează cuvintele, când în realitate
nu despre teroare era vorba ci despre figura vie a liber-
tăţii : poetul nu teroriza cuvintele, ci le desvăluia
propria lor iniţiativă. Libertatea acestei iniţiative,
poetul o plăteşte însă cu adeziunile lui profunde la un
fel de miez de foc al conştiinţei ce-l împinge să nu ab-
dice în tăcere sau în comportamentele unei existenţe
violent nesemnificative. Si dacă Ion Pârvulescu e "nese-
rios" - aşa cum crede aproape toată lumea - în comporta-
mentele sale cotidiene, el e profund "serios" (în sensul
kierkegaardian al cuvântului), pentrucă expulzează deco-
rul existenţial pentru a pătrunde, pentru a se ascunde
în centrul însuşi al existenţei.
Nu numai serios,dar şi profund moral este poetul
Ion Pârvulescu, deşi despre descrierea "imoralităţii"
lui în exil se crează adevărate categorii. El are un
stil de viaţă "cedat" poeziei şi orice concesie făcută
moralei - în sensul îngust şi verificabil al noţiunii-
ar fi imoralitate pură. Poate concepe cineva un Nerval
"aşezat" ? Un Rimbaud semănătorist ? Un Ezra Pound de-
mocrat ? Si Ion Pârvulescu are ceva din atributele aces-
tei teribile treimi.
Nu trebuie să întârziem a vedea în Ion Pârvulescu
un poet român. Nici Cycladele albe din poezia lui şi ni-
ci apucăturile "etrusce" din viaţa lui ne vor convinge
cândva de "desrădăcinarea" sau "exotismul" acestei poe-
zii. Si nu neapărat faptul că în poezia lui Agrigente se
învecinează cu Uda de Jos ne va face să conchidem că ne
aflăm totuşi în faţa unui poet român.
Ci altundeva stă apartenenţa la spaţiul românesc
a lui Ion Pârvulescu : în voinţa lui forţată de aristocra-
tizare a unor forme de artă mereu neterminate - ce într'
o legendă a Meşterului Manole ce veghează la destinele
verbului românesc.

v.i.

Revoltă.

Sfârşit de Septembrie la Veneţia. Minunile sunt pretutindeni. Incerc să mă obişnuesc cu dezamăgirea că pe piaţa San Marco nu se cântă mereu din Vivaldi. Rătăcesc febril prin această cetate de ape. Nu la vreun doge spân mă gândesc ci mereu la Vivaldi. Nu de-umbre ilustre mă apropii - ci mereu de Vivaldi. Nu întârzii să-mi văd prietenii mei - până ieri de album - Jacobello Alberegno, Lazzaro Bastiani, Lorenzo Veneziano - pentru ca să mă consacru apoi studierii, cu fişe şi canoane, lui Carpaccio şi Tintoretto. Si după ce rămân zile dearândul în trecut - trecutul e la Veneţia, se ştie, întoarcerea concretă într'un rai falnic de umbre - mă întorc în prezent, printre semnele şi eşecurile noastre. De-o parte, un Chirico de ultimă oră şi de ultimă manieră, care şi-a pierdut neliniştea metafizică pentru a ajunge la un fel de academie bufonă. Un Chirico ce-ar fi putut foarte bine expune alaltăeri la "Universul" alături de Popescu-Ghimpaţi.

De cealaltă parte, lângă "Puntea Suspinelor" în "Inchisorile" Veneţiei - fantasticul insolit, sprijinit de linii de a-idei şi atomi, al lui Salvador Dali.

Mai departe, dincolo de centrul miracolului venețian, o iniţiativă-Babel : Bienala anului de graţie 1954. Câteva revederi scumpe (Miro, Jean Arp, Max Ernst şi mai ales Paul Klee, într'o retrospectivă în care pot vedea, în sfârşit, "Moartea şi focul"). Apoi întâlniri, întâlniri : mitologia acută a lui Marcello Mascherini, "cerul antic" al lui Virgilio Guidi, Arca lui Noe şi a lui Giuseppe Tarantino, "animismele geometrice" ale lui Enrico Prampolini, "conceptele spaţiale" ale lui Lucio Fontana, spaimele lui Ben Shan. In sfârşit, trebue să viu dela Paris la Veneţia pentru a-mi apropia pentru totdeauna arta lui Nicolas de Staël, pe care nu-mi voiu ierta niciodată că nu l-am întâlnit la el acasă, la Paris.

In tot acest târg al esenţelor o singură mare pată : arta democraţiilor populare. Iar în ţarcul figurativ al acestora o tristeţe fără şi fără de margini : prezenţa Republicii Populare Române. Dintre toate ţările în care arta e prigonită, România se simte ca a fost cea mai greu încercată de urgia realist-socialistă. Vecinele ei totalitare mai strecoară o imprudenţă, o întrebare, cu orice risc. Numai în România riscurile artei au devenit imposibile (Nu degeaba la caporalizarea formelor în România veghează comisarul plastic, renegatul plastic, politrukul plastic Jules). Jules Perahim. Jules Perahim plecat în Uniunea Sovietică şi întors în democraţie odată cu populara invazie a armatei roşii, întors în uniformă şi cu foarte precise principii.

De pe care canal al Veneţiei să strâng atâta re-

voltă văzându-mi România mea, reprezentată alături de Paul Klee, prin Lidia Agricola ?

Să nu încerce nimeni tristeţea mea din această toamnă veneţiană... Să nu cadă pe nimeni blestemul acestei de cumplită ironie !

Veneţia, 30 Septembrie 1954
v.i.

Cronica poeziei.

Intre vorbele ştiute şi "graiul nostru cel necunoscut".

"Totul este adevărat înăuntrul graiului nostru cunoscut", scrie Tudor Arghezi, în *Ce-ai cu mine, vântule?* Fără încrederea totală astfel afirmată, care constitue profesia de credinţă a insului omenesc, nu numai a scriitorului, n'ar fi posibilă literatura şi nimic n'ar fi cu putinţă din tot ce este.. Increderea acordată graiului, de poetul "Cuvintelor potrivite", e ca o prinsoare câştigată asupra timpului, care adeseori descurajează şi istoveşte vocaţiile, când nu le retează brutal. Fără îndoială că răgazul unei activităţi literare neîntrerupte, căreia s'a dăruit zilnic, dela vârsta de 16 ani, a fost hotărîtor pentru Arghezi, ca o altă soartă înăuntrul aceleia care l-a hărăzit cu o natură poetică neobişnuit de rodnică. Norocul unei cariere pe îndelete a favorizat formarea unei conştiinţe solidare a poetului cu soarta graiului românesc, pe care-o găsim prezentă până în intimitatea artei lui poetice.

Celebrul "Testament" deschizător al volumului *Cuvinte potrivite* ilustrează o afirmare de credinţă nu numai artistică, dar şi într'o soartă a omului nedespărţită de a graiului său. Vorbele fiind depozitare ale umilinţelor şi asupririlor îndurate prin generaţii, "biciul răbdat se'ntoarce în cuvinte", datorită aceleiaşi neîntrerupte decantări şi alchimii obscure care-a făcut cu putinţă ca din "sudoarea muncii sutelor de ani" a străbunilor şi "din graiul lor cu'ndemnuri pentru vite" să se ajungă la frumuseţile nepieritoare ale graiului poetic.

Imperativele limbii nu autoriză alegerea şi rezerva, după criteriul strict al unei arte neamestecate cu îndatoririle insului întreg omeneşte : ele trebuesc primite şi executate integral. Sorocul vorbelor împăciuitoare n'a venit şi poate că va întârzia încă multă vreme. Atitudinea poetului "încet-pedepsitor" nu are nimic sistematic, doctrinar. Arghezi nu e un poet social, angajat în lupta pentru revendicările unei clase împotriva alteia, ci artistul care primeşte îndemnul răzbunător odată cu moştenirea graiului, ca pe o pornire ins-

tinctivă, la fel de irezistibilă, a sângelui. Duşmanul
lui testamentar nu ar putea fi identificat ca aparţinând
unei aceste anume. Incadrat sau nu într'o ierarhie de ci-
nuri, acesta e mai ales duşmanul vieţii şi tăgăduitorul
valorilor ei, pe care le împuţinează şi le măslueşte.
Inăuntrul rânduelii sociale, idealul eticei argheziene
este omul de omenie neştirbită, insul rămas omeneşte în-
treg, cumpănit între coordonatele de cinste, cuviinţă şi
smerită cuminţenie. Oricât ar fi el de simplu, de neevo-
luat, de prost chiar, "cinstita lui prostie" e preferată
deşteptăciunii şmechere şi sterpe a insului răsucit din
vrejul creşterii nesilite. Morală desigur sumară şi sim-
plistă, dar nici mai naivă, nici mai puţin practică de-
cât : "fiţi asemeni păsărilor cerului", sau decât :"fii
ceea ce eşti". Morală care arată însă nu drumul unei în-
toarceri la patriarhalismul rustic şi anacronic după ca-
re ofta nostalgic de surtucar a lui Rousseau, dar pe a-
cel al integrării în starea de natură, stare de inocenţă
şi de neîntrebare.

E starea copacului din poezia "Un plop uscat", ca-
re "ştia mai mult" decât toate zadarnicele cunoştinţe a-
le tuturor şi ale nimănui anume, fiindcă "a fost", cres-
când la cer, neştiutor şi neîntrebător, "de bunăvoie
prost". Regăsim în exemplul plopului, consimţirea la so-
artă, din care poetul îşi trage, nedespărţit, arta poe-
tică şi rostul vieţii : potrivirea cuvintelor, - har şi
blestem deolaltă, pâine cu lacrimi.

Simbolul copacului radiază nepieritor, într'o uni-
versalitate a înţelesurilor care se întrupează prin da-
rul poeziei, în vorbe scăldate de lumina şi de mireasma
cu neputinţă de a nu fi recunoscute, ale cerului româ-
nesc. Cu vorbe dintre cele mai simple ale graiului nos-
tru, ţara ni se restitue - imaterială şi totuşi aievea -
întocmai după arătările visului treaz, în care o visăm
cu ochii deschişi pe urmele ei nevăzute. In privelişte
biblică a copacului profilat sub"tăria goală", sensul
şi proporţiile scenei le găsim în "fărâma de ceva" a ce-
lui îngenuchiat, asemeni donatorului ce se smereşte lân-
gă poala sfintelor personaje din tablourile pictorilor.
Alături de răspunsul neîntrebat al plopului, semnul de
întrebare veşnic : omul.

Neputând găsi răspuns întrebării şi liman întrebă-
toarei lui nelinişti, acesta îşi va căuta "înăuntrul
graiului cunoscut", rostul şi locul aşezării în lumea
semenilor săi, printre vorbele pe care le va numi încă
odată şi printre lucrurile ieşite din truda mâinilor
lui şi din a celorlalţi. Problema scrisului mi se pare
astfel pusă în termenii cei mai potriviţi şi în cadrul
ei firesc, la hotarul "graiului nostru cunoscut", -înă-
untrul căruia "totul este adevărat" - cu "graiul nostru

cel necunoscut", despre care ni se spune, tot acolo (op.
cit., p. 148), că "acela este adevărat!".
Condradicţie aparentă numai ! Căci scrisul e mai
întâi soartă şi apoi problemă. Dacă îndemnul de a scrie
răspunde unei chemări, - cum se spune, irezistibilă - a-
tunci scrisul înseamnă şi este răspundere, aceea tocmai
a cărei mărturie şi garanţie o constituie răspunsul. Dar
de cele mai multe ori, în împrejurările vieţii de rela-
ţie, răspunsurile rămân fără consecinţă, fără să angaje-
ze răspunderea oricui le face.
Cea mai obişnuită este aceea profesională, a unor
deprinderi certificate pe hârtie cu stampilă şi iscălitu-
ri sau prin faima acordată unui ins anume, pe încrederea
unei colectivităţi. Răspunderea celui care scrie şi pub-
lică - exact spus : care scrie ca să publice - este şi
ea de natură profesională. Recunoscându-se că literatura
îndeplineşte, ca şi arta, o funcţie socială, nu înseamnă
numaidecât că ea trebue să răspundă unor îndemnuri sau i-
dealuri ale societăţii, dar că neapărat scriitorul sau
artistul se crede bun la ceva, "folositor" - altcuiva de-
cât lui însuşi. Mărturisit sau nemărturisit, scrisul es-
te un gest de sociabilitate, undialog între scriitor şi
altcineva, chiar dacă acel cineva e un partener ideal,
presupus numai sau anticipat. Oricum, scriitorul încear-
că să răspundă chemării lăuntrice, într'un fel care-l
proiectează în afara lui însuşi. Este un fel de a face,
deci funcţional şi de natură socială, care-i îngădue o
cumpănire, dar niciodată deplin statornică, fiindcă-i me-
reu primejduită. Neputând să fie în el însuşi, insul o-
menesc are nevoie să se recunoască dinafară, dintr'o per-
spectivă care-l conturează. Demonul analitic, disociativ,
îl strânge în cleştele alternativei îndoială-certitudine,
din care încearcă să scape prin raţionament deductiv -
cuget, deci exist - ca şi cum gândirea singură ar avea
miraculoasa virtute de a reface sinteza originară a felu-
lui de-a fi omenesc, din cioburile împrăştiate ale nenu-
măratelor feluri de a face !
Alături de acel omenesc, există felul de a fi
cristal, plantă, pasăre, etc.. Pentru noi, feluri de a-
cestea sunt determinări fixe, a căror existenţă absolută,
in aeternum, n'ar putea fi compromisă prin variante indi-
viduale. Un copac este o existenţă, ca şi o stâncă, pură
de orice frământare sau nelinişte problematică. Existen-
ţă - adică soartă, destin. Dar omul este soartă şi pro-
blemă. El răspunde - (fiind ceea ce este, e ca şi cum ar
răspunde) - la o nerostită întrebare, la îndemnul sau
chemarea lui lăuntrică, fără ca răspunsul să-l mulţumeas-
că vreodată, să-i dea acea egalitate cu sine şi rotunji-
me deplină, care să-l răscumpere odată pentru totdeauna
din destrămarea între termenii alternativei.

Raportul deductiv stabilit dela cugetare la existență nu este necesar și nici definitiv. Mai aproape de adevăr și, oricum, de realitatea trăirii obișnuite, mi se pare alternarea celor două moduri, ca în versiunea lui Paul Valéry : "parfois je pense, parfois je suis". Este în firea problematică și paradoxală a omului să-și țeasă gândurile unul de altul, dar să le și destrame urzeala tocmai atunci când ea părea mai bine întocmită, respingând odihna dorită cu înfrigurare, ca și cum i-ar fi teamă ca de moarte, de îmbierea ei gustată. Intre bucuria de a spune și tristețea de a fi spus, el va sta mereu în cumpănă, nedormit, întrebător, la hotarul vorbelor știute și spuse, - dinăuntrul graiului tuturor - cu "graiul nostru cel necunoscut".

Mihai Niculescu

Mihai Niculescu, Omul și pământul românesc în lumina literaturii noastre. Prefața de Basil Munteanu. Paris, 1955

In exilul care călește bărbăția celor tari, dar care începe în același timp să spulbere nădejdea celor slabi dintre noi, o carte a venit, ca un leac, să ușureze suferința, să aline nostalgia tuturor. Puterea cuvântului o verificăm astfel cu toții, pe măsură ce ne înfrățim gânduri și aspirații cu fiecare pagină din această culegere de texte, fragmentare sau nu, din literatura română.

Profesorul Basil Munteanu are meritul de a fi luat inițiativa acestei opere care redă Românului înstrăinat o bună parte din patrimoniul său spiritual. Mihai Niculescu are drept la recunoștință pentru faptul de a fi depus râvna, pe care i-am cunoscut-o, alcătuind-o așa cum este : concretă, pozitivă, însuflețind prin magia cuvântului scris pământul și neamul, subt semnul veșniciei.

Dar inițiativa înțeleaptă a celui dintâi n'ar fi putut duce la fapta deplină a celui de-al doilea, dacă un om generos n'ar fi luat asupră- cheltuelilo, pentru ca lucrarea să poată vedea lumina zilei în condții tehnice din cele mai desăvârșite : inginerul Mihai Marinescu a dat dovadă, prin gestul său, că înțelege deopotrivă, într'un chip care cinstește pe om, nevoile materiale ca și cele spirituale ale compatrioților săi purtați de soartă peste hotarele țării.

Prefața profesorului Basil Munteanu depășește lămuririle asupra alcătuirii și cuprinsului cărții, prin descifrarea substanțială a scrisului românesc în exil. Intemeindu-se pe fenomene actuale, d-sa formulează constatări judicioase, exprimă unele temeri justificate

de dificultățile pe care le întâmpină scriitorul sau poetul înstrăinat și, pe de altă parte, dă sugestii cercetătorului smuls dela izvoarele studiilor sale.

Dacă materialul propus de Mihai Niculescu în acest impunător volum nu apare subt aspectul strict antologic, el are în schimb darul de preț de a ni se înfățișa într'o viziune nouă, neîntâlnită până acum într'o viziune nouă, neîntâlnită până acum într'o asemenea culegere, intens evocatoare atât pentru străinul cunoscător al fenomenului românesc, cât și mai ales pentru Românul exilat.

Cartea I-a, intitulată sugestiv "Transfigurările cuvântului", se adaugă oportun la înfățișarea omului și pământului românesc : ea urmărește cu îndemânare evoluția mijloacelor de expresie literară dela cronicari, voevozi sau vlădici cărturari până la Mateiu Caragiale și Ion Minulescu.

Cartea II-a închiagă "Ființa pământului românesc", fie în panorame parțiale, fie pe unități geografice, fie în sfârșit în scurgerea timpului, încheindu-se cu un capitol despre locuri sau figuri singuratice, care ne poartă către cuprinsul cărții a III-a și cea din urmă.

Aceasta, cea mai densă, e închinată "firii și vieții Românului". Ea prezintă mai întâi un mănunchi de texte literare în care se cristalizează evoluția istorică a neamului, apoi desprinde unele figuri reprezentative sau tipuri românești care se profilează parcă pe decorul vechilor sanctuare din capitolul următor. "Traiul țăranului, așa cum se cuvenea, alcătuiește un cuprinzător repertoriu literar asupra vieții, creațiilor, credințelor și datinelor poporului, întregit apoi cu un capitol despre orașe, târguri și porturi, pentru ca totul să se încheie cu evocări ale limbii și firii Românului, ale artei și spiritului religios la Români.

Textele literare, rareori cu o coloratură savantă, pe care Mihai Niculescu le-a ales cu grijă pentru ilustrarea fiecărui capitol, sunt din cele mai reprezentative ; iar cititorul îi va împărtăși bucuria anumitor "redescoperiri" reale. Chiar atunci când avem subt ochi numai crâmpeie dintr'o operă, ele se situează în optica generală a culegerii și surprind prin prospețimea astfel relevată de izolarea lor. De aceea, dacă în cuprinsul volumului se găsesc puține scrieri reprodse în întregime, departe de a le aduce vreun prejudiciu prin folosirea lor fragmentară, faptul dă un anumit relief, într'un cadru nou, fie unui mijloc de expresie literară, fie prezentării unei priveliști, a unui personagiu sau a unei valori spirituale.

Introducerile lui Mihai Niculescu la fiecare din cele trei cărți dovedesc gustul sigur care l-a călăuzit în alegerea și gruparea textelor, cum și un spirit critic

subtil care a înfruntat cu inteligență peste trei secole de literatură românească. Firește, faptul că a trebuit să se renunțe la unii mari scriitori în viață, ar putea însemna o lipsă pentru o astfel de culegere ; dar dacă scrisul de ieri al unui Mihail Sadoveanu se prelungește numai pentru ca el să și-l murdărească astăzi, o asemenea lipsă nu stârnește păreri de rău.

Pe lângă greșelile semnalate în errata volumului, mai sunt de îndreptat unele scăpări din vedere. Astfel, în fragmentul din Țiganiada lui Ion Budai-Deleanu, intitulat "Invocarea muzei", versul I din strofa a II-a (p. 51) este : "Cum Țiganii vrură să-și aleagă..." ; în fragmentul din aceeași operă, intitulat "Priveliștea raiului țigănesc", versul I din strofa a II-a (p. 53) este : "In locul de arbori și copace", articolul fiind menit numai respectării metrului. Tot așa, poetul a scris "musică" (p. 52, versul 5) sau "săntă" (p. 54, versul 5) în loc de "sfântă". Apoi, N. Ionnescu-Gion e în realitate G. Ionnescu-Gion (cf. pp. 368 și 371) : Gion fiind de altfel format din inițiala pronumelui și începutul numelui său. Portretul lui Ion Creangă de V. Mușneteanu (planșa dela p. 384) e din 1889, ultimul an al vieții scriitorului, și nu din 1899. Nicolae Milescu a trăit între 1637-1708 și nu între 1621-1714 (cf. p. 435, nota 2). In sfârșit, scrisorile lui Ion Ghica despre Nicolae Bălcescu și despre Grigore Alexandrescu sunt amândouă din 1886 și nu din 1866 (cf. pp. 456 și 463).

Pentru a încheia, mai e de semnalat un fapt. Fundația Regală Universitară Carol I, care datorează această realizare unor oameni din afara cadrelor sale, a hotărît numai la câteva luni după apariție, o sporire a prețului care va stânjeni mult difuzarea cărții în rândurile Românilor exilați, în general lipsiți de mijloace. Faptul constituie o greșeală față de cei doritori de a se apropia de valorile literaturii lor naționale. O operă care, pe lângă munca autorului ei, a putut fi îndeplinită prin generozitatea unui om, ar trebui să împărtășească celor dornici de scris românesc și actul de generozitate care i-a dat naștere.

N.-A. Gheorghiu

Moartea lui George Enescu

In dimineața zilei de 4 Mai se stingea din viață la Paris George Enescu. Moartea lui care urma să fie exploatată de comuniștii români cu complicitatea explicabilă a unei prințese abuzive, îndurera, de fapt, ființa însăși a României. (George Enescu a rămas totdeauna alături de România reală. Lui Mihail Fărcășanu el îi spunea textual, puțin timp înainte de a muri, împrăștiind orice ambiguitate a onoarei : "sângele apă nu se face". Iar în "Amintirile sale stă scris negru pe alb : "Se știe ce i s'a întâmplat țării mele până la urmă supusă de U.R.S.S.. In ce mă privește, eu am dorit să rămân credincios principiilor și sentimentelor mele, unei tradiții cu care nu pot rupe").

George Enescu este singurul mare muzician pe care l-a dat România modernă, deși opera sa ocolește neliniștile timpului nostru, pentru a săvârși, minunat, epoca de respirații și elan a romantismului. Inzestrat cu haruri multiple, violonist, pianist, dirijor, Enescu a trăit însă autentic pentru opera sa de compozitor. Publicul de duminecă îl cunoaște deobiceiu prin cele două Rapsodii în care folklorul nostru n'a fost definitiv pulverizat pentru a deveni formă muzicală ultimă. Enescu se recunoaște însă în muzica lui de cameră (în Octuorul . Dixtuorul și Sonatele sale) și mai ales în "Oedipe" la care Enescu a muncit zece ani, spiritul fiindu-i însă confiscat de opera aceasta un bun sfert de secol. Operă a vieții sale, Enescu va spune despre "Oedipe" înainte de a închide ochii: "Quand je ne serai plus là, on s'apercevra qu'Oedipe, lui, est toujours debout..."

Dincolo de interpretul sonatelor lui Bach ("Bach e pâinea mea cea de toate zilele" - spunea el), dincolo de delirul viorii despre care vorbește cu atâta căldură Antoine Golea, pomenind de un alt Corelli sau Vivaldi, dincolo de creatorul pe care același Antoine Golea îl socotește "unul dintre cei mai mari muzicieni ai secolului al XX-lea și pe care acest secol nu l-a înțeles destul", stă însă George Enescu, cu memoria lui uluitoare (un fel de Iorga sonor) cu generozitatea și dragostea lui de frumos, artistul prin excelență care nu e stingherit de a-și sluji arta cu fervoarea rugăciunii.

O singură întrebare și poate un singur regret : cum de n'a surprins creatorul Enescu grația existenții lui pentru existența însăși a tezaurului de esențe românești ? Ajuns în clipa supremă a necesității de a crea, Enescu a ne-cunoscut isvoarele : el a scotocit mitologia clasică - prin intermediul lui Edmond Fleg - când ar fi putut scoate din lumea de basm a României, din legendele și mitologia românească, pretexte unice de a interoga destinul și de a sluji muzica. Enescu creează melodii pe texte de

Jules Lemaître şi Sully Prudhomme dar uită apelurile Meşterului Manole sau cântecele acestui Barbu Lăutaru al cuvintelor care este Anton Pann. Rapsodiile rămân de bună seamă simple păcate ale tinereţii, atâta vreme cât ele nu vestesc o altă împlinire - aceea în care omul Enescu să fi sfinţit locul românesc.

Am fi dorit desigur o isbândă a Dorohoiului în inima Parisului ! şi nu neapărat dintr'o dorinţă îngustă şi naţională, ci pentrucă astfel George Enescu ar fi tencuit mai real legătura dintre geniul lui şi spaţiul acesta de tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte care continuă să rămână - peste nenoroc - România.

v.i.

"O scrisoare pierdută" la Paris.

In cel mai mic teatru din Paris ("Théâtre de Poche") s'a jucat în anul de graţie 1955, cea mai mare piesă de teatru românesc : "O scrisoare pierdută". Iniţiativa n'a luat-o Legaţia Republicii Populare Române la Paris, al cărui consilier cultural nu şi-a transportat desigur competenţa dincolo de teatrul lui Aurel Baranga sau de operele complete ale unor scriitori mai mult sau mai puţin decoraţi ca Boris Buzilă sau Potângă. Nu. Iniţiativa a luat-o o trupă săracă şi lămurită despre însemnătatea clasicului nostru de Eugen Ionescu, care a făcut mult pentru cunoaşterea lui I. L. Caragiale în Franţa.

Oricât de paradoxal s'ar părea, "O scrisoare pierdută" a avut succes. Toată critica franceză a primit spectacolul bine. Cu neajunsurile şi suficienţa - fireşte - a criticii de pe o zi pe alta. (Nu e mai puţin adevărat că cineva a pomenit de Bouvard et Pécuchet şi trimiterea aceasta confirmă atâtea teze scumpe nouă despre o fenomenologie a "prostiei omeneşti" la I.L. Caragiale).

E vădit că din Caragiale răsbat în franţuzeşte situaţiile, nu însă şi comicul pur care se pulverizează de îndată ce trece prin poarta îngustă a traducerii. (Am putea spune - şi fără maliţie - că tot acest limbaj pur al comicului lui I.L. Caragiale nu străbate în franţuzeşte decât prin opera originală a lui Eugen Ionescu).

Pentru istoria nu neapărat literară e bine să amintim şi de peripeţiile "dialectice" ale capodoperii lui Caragiale la Paris. Mai întâiu problema traducerii. Cea folosită la "Théâtre de Poche" se datoreşte dlui Edmond Bernard, fost profesor la Institutul Francez dela Bucureşti. După prima zi a spectacolului "L'Humanité" vroia să dea impresia, în comentariul consacrat piesei, că traducerea folosită de teatrul francez ar fi aceea a "scriitorului" comunist André Kedros.

"L'Humanité" scrie într'adevăr : "Importantul este

că o trupă plină de ardoare şi de avânt, a putut materializa aceste personagii, pe care ni le-a relevat recenta traducere de André Kedros". Mai mult, traducerea lui André Kedros n'a fost terminată şi accesibilă publicului, decât la vre'o săptămână după începerea spectacolului. "L'Humanité" încerca desigur în felul acesta nu numai să creeze o confuzie în legătură cu traducerea folosită, dar să-şi consoleze, în acelaşi timp, propriile-i amărăciuni de a vedea impus pe Caragiale la Paris de nişte oameni liberi.

Reaua credinţă a comuniştilor franco-români a degenerat însă, câteva zile mai târziu, într'un adevărat vaudeville progresist : o delegaţie a asociaţiei "France-Roumanie" s'a prezentat la direcţia teatrului protestând împotriva programului de prezentare a piesei (întocmit de Eugen Ionescu) în care se sublinia că I.L. Caragiale a susţinut totdeauna că face artă pentru artă.

Delegaţia a ţinut să restabilească adevărul realist-socialist al problemei, afirmând :

- că I.L. Caragiale e un precursor al realităţii comuniste
- că I.L. Caragiale nu e cunoscut în România decât după întemeierea Republicii Populare, deoarece înainte piesele lui erau interzise de cenzura feudală.

Să fie aceasta o glumă ? Un moft ? Din nefericire realitatea comunistă a transformat moftul într'o altă şi inedită tragedie : aceea în care militanţii ei ucid până şi limitele.

v.i.

BIBLIOGRAFIE

ANTOINE GOLEA : "ESTHETIQUE DE LA MUSIQUE CONTEMPORAINE"- PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE. PARIS 1954 XIX 208 pag. (Una din contribuţiile esenţiale la cunoaşterea fenomenului musical contemporan. Partizan al expresiilor celor mai noui în muzică, dela Schoenberg până la Nono şi Schaeffer, d. Antoine Golea situează pe George Enescu ca unul dintre cei mai valabili creatori ai vremii noastre. Intre emoţie şi baroc în bibliografia autorului dai şi peste editorul român Dumitrescu-Berechet).

BERNARD GAVOTY : "LES SOUVENIRS DE GEORGES ENESCO - FLAMMARION - PARIS 1955 - 198 pag. (Esenţialul cărţii îl constituie convorbirile dntre criticul francez şi George Enescu difuzate de Radiodifuziunea Franceză în 1951 şi 1953, convorbiri ce aruncă lumini multe asupra artistului român).

BERNARD GAVOTY : "LES DEUX OEDIPE" în "LE JOURNAL MUSICAL FRANCAIS"- 2 Iunie 1955. ("Je prétends que nul être humain, doué d'une sensibilité un peu vive, ne peut entendre les deux derniers actes d'Oedipe (le sacrifice et l'apothéose) sans avoir les larmes aux yeux").

ARTHUR HONEGGER : "EN LISANT LES 'SOUVENIRS DE GEORGES ENESCO'"- în "LE FIGARO LITTERAIRE" - 19 Martie 1955. ("Quelle noblesse, quel exemple et, aussi, quelle aventure ! L'homme est grand, sa vie est à la fois pure et mouvementée, son oeuvre est magnifique").

RENE DUMESNIL : "REMARQUES SUR L'ART LYRIQUE A PROPOS D'"OEDIPE" DE GEORGES ENESCO" în "LE MONDE" 10 Iulie 1955. (criticul francez pledează pentru necesitatea reluării lui "Oedipe" la Opera din Paris).

MIRCEA ELIADE :"DIE RELIGIONEN UND DAS HEILIGE ELEMENTE DER RELIGIONSGESCHICHTE" - OTTO MÜLLER-VERLAG, SALZBURG 1954 - 600 pag. in 16º.

MIRCEA ELIADE : TRATTATO DI STORIA DELLE RELIGIONI - EINAUDI EDITORE, TORINO 1954 ; XXIV 538 p. in 8º.

MIRCEA ELIADE : "THE MYTH OF THE ETERNEL RETURN".BOLLINGEN SERRIES, NEW YORK, 1954 şi RONTLEDGE, LONDON 1955 - 205 pag.

MIRCEA ELIADE : "LE YOGA, IMMORTALITE ET LIBERTE" - PAYOT, PARIS, 1954 432 p. in 8º. (Vastă şi clară sinteză a technicelor contemplative indiene, din proto-istorie până la buddhismul tardiv).

MIRCEA ELIADE : "LOS MITOS EN EL MUNDO MODERNO" - LA TORRE, PUERTO-RICO ANO II, NU'M. 6, ABRIL-JUNIO 1954, pp. 69-85. (traducerea spaniolă a studiului publicat în "La Nouvelle N.R.F.", Septembrie 1953).

MIRCEA ELIADE : "EXPERIENCE SENSORIELLE ET EXPERIENCE MYSTIQUE CHEZ LES PRIMITIFS". NOS SENS ET DIEU. ETUDES CARMELITAINES, 1954, pp. 70-99. (Cercetează "rădăcinile" experienţei mistice).

MIRCEA ELIADE : "LA TERRE-MERE ET LES HIEROGAMIES COSMIQUES". ERANOS-JAARBUCH, XXII, ZURICH, 1954, RHEIN-VERLAG, pp. 57-95. (Problema matriarhatului primordial e pusă într'o lumină nouă).

MIRCEA ELIADE : "CULTURAL MURDER IN EASTERN EUROPE" - EASTERN EUROPE'S TRIBUNE, VOL. I, Nº I, pp. 3-6. MÜNCHEN, JULY 1954. (Reproducerea parţială, în traducere engleză, a studiului Examen Leprosorum publicat de revista Preuves în 1952).

MIRCEA ELIADE : "DIE MYTHEN IN DER MODERNEN WELT" - MERKUR, Nº78, AUG. 1954, pp. 724-735. (traducerea germană a studiului din N.N.R.F.).

MIRCEA ELIADE : "THE PROBLEM OF THE ORIGINS OF YOGA" - FORMS AND TECHNIQUES OF ALTRUISTIC AND SPIRITUAL GROWTH. A SYMPOSIUM EDITED BY PITIRIM A. SOROKIN, THE BEACON PRESS, BOSTON, 1954, pp. 63-70, şi : "SHAMANISM AND INDIAN YOGA TECHNIQUES". - FORMS AND TECHNIQUES OF ALTRUISTIC AND SPIRITUAL GROWTH, BOSTON, 1954, pp. 71-84. (Două studi despre Yoga şi experienţele mistice primitive, publicate într'un Symposium organizat de Universităţile Americane).

MIRCEA ELIADE : "DER MYTHOS DER EWIGEN WIEDERKHER". - HANDBUCH DER WELTGESCHICHTE HERAUSGEGEBEN VON ALEXANDER RANDA, VERLAG OTTO WALTER, OLTEN, I, 1954, pp. 189-193. (scurt rezumat al cărţii cu acelaş titlu).

MIRCEA ELIADE : "ERANOS". - NIMBUS, LONDON, VOL. II, Nº 4, WINTER 1954, pp. 57-58.(Articol despre celebrul Eranos dela Ascona).

MIRCEA ELIADE : "PSYCHOLOGY AND COMPARATIVE RELIGION : A STUDY OF THE SYMBOLISM OF THE CENTRE". - SELECTION, II, EDITED BY CECILY HASTINGS AND DONALD NICHOLL ; SHEED WARD, LONDON-NEW-YORK, 1954, pp. 17-43. (Selection publică,anual, un volum cuprinzând cele mai reprezentative esseuri apărute în Europa şi cele două Americi. In 1954, printre cele cinci esseuri semnate de scriitori şi savanţi de renume mondial, figurează şi studiul despre "Simbolismul Centrului", republicat de Mircea Eliade în volumul Images et Symboles).

MIRCEA ELIADE : "MYTHOLOGIE ET HISTOIRE DES RELIGIONS". - DIOGENE, Nº 9, JANVIER 1955, pp. 99-116. (Cu prilejul câtorva cărţi recente, M.E. face o seamă de consideraţii metodologice asupra mitului şi conceptului de "istorie a religiilor").

MIRCEA ELIADE : "TERRA MATER AND COSMIC HIEROGAMIES". - SPRING, NEW-YORK, 1955, pp. 15-40. (Traducerea americană a studiului din Eranos-Jahrbuch, XXII).

MIRCEA ELIADE : "MYSTERE ET REGENERATION SPIRITUELLE DANS LES RELIGIONS EXTRA-EUROPEENNES". - ERANOS JAHRBUCH, XXIII, ZURICH, 1955, pp. 57-98. (Această conferinţă la Eranos din Ascona reprezintă prima contribuţie a lui M.E. la problema initierii, pe care o va desvolta în volumul anului : Mort et Initiation).

MIRCEA ELIADE : "ASPECTS INITIATIQUES DE L'ALCHIMIE OCCIDENTALE". - ARCHIVIO DI FILOSOFIA : STUDI DI FILOSOFIA DELLA RELIGIONE, ROMA, 1955, pp. 215-225. (Pune în lumină un aspect aproape necunoscut al alchimiei. Observații sugestive asupra "melancoliei alchimice").

MIRCEA ELIADE : "NOTE SUR L'ALCHIMIE INDIENNE". - RENCONTRE ORIENT-OCCIDENT, GENEVE, MARS-AVRIL 1955, PP. 3-10. (Pentru cititorul român, o lecție de continuitate : M.E. reia în acest studiu primele sale cercetări, publicate cu 20 de ani în urmă, în cartea Alchimia asiatică).

MIRCEA ELIADE : "NOTE SUR JUNG ET L'ALCHIMIE". - LE DISQUE VERT, PARIS-BRUXELLES 1955, pp. 97-109. (Arată legăturile dintre simbolismul alchimic și descoperirile recente ale lui Jung, dar fără a-și însuși concluziile ilustrului psiholog elvețian).

MIRCEA ELIADE : "SYMBOLISME ET "RITUELS METALLURGIQUES BABYLONIENS".- STUDIEN ZUR ANALYTISCHEN PSYCHOLOGIE C.C. JUNG. RASCHER VERLAG, ZURICH 1955, pp. 42-56. (Alt exemplu de continuitate : autorul se reîntoarce la cercetările publicate, în 1937, în Cosmologie și alchimie babiloniană, pe care le integrează în actuala lui concepție a alchimiei orientale).

MIRCEA ELIADE : "LE MYTHE DU BON SAUVAGE". - LA NOUVELLE N.R.F., III-e ANNEE, Nr. 32, AOUT 1955, pp. 229-249. (Articol tot atât de semnificativ pentru istoricul literar cât și pentru etnolog și psiholog. M.E. arată existența mitului "bunului sălbatec" chiar la "sălbateci". O lumină nouă asupra nostalgiei Paradisului atestată la toate nivelurile de cultură).

ROBERT GRAVES : "THE TERROR OF HISTORY : THE MYTHE OF ETERNAL RETURN BY MIRCEA ELIADE". - SPECTATOR, 1 APRIL 1955, pp. 399-401. (celebrul autor al lui I. Claudius consacră un lung articol ediției engleze a Mitului eternei reîntoarceri).

GERHARD BAHLSEN : "DER SCHRECKEN DER GESCHICHTE : ZU MIRCEA ELIADE, "MYTHOS DER EWIGEN WIEDERKEHR".- DIE ZEIT, 6 JAN. 1955. (Mircea Eliade are marele merit de a fi dat o nouă soluție problematicei filosofiei contemporane".).

J. M. COHEN : "LIFE AS A CIRCLE : MIRCEA ELIADE AND THE MYTHE OF THE ETERNAL RETURN". - OBSERVER, 12 JUNE 1955. ("Mircea Eliade dovedește o cunoaștere precisă și bogată a Scripturilor, a folklorului și a ceremonialelor a foarte multe popoare").

A. ALVAREZ DE MIRANDA : "UN TRATADO DE HISTORIA DE LAS RELIGIONES". - CUADERNOS HISPANOAMERICANOS, ENERO 1955, pp. 109-112. (Studiu scris de un profesor de Istoria religiilor despre ediția spaniolă a lui Traité : "Mare originalitate ...Cartea lui Eliade oferă cititorului o viziune în profunzime a fenomenului religios...Puține cărți sunt mai potrivite pentru a desvolta un tip de sensibilitate care n'a prea înflorit pe la noi").

H. HORNSTEIN : "GEWUSSTE UND GEGLAUBTE RELIGION : ELIADE DIE RELIGIONEN UN DAS HEILIGE". - NEUES ABENDLAND, MUNCHEN, IAN. 1955, pp. 59-61 . (Pune în lumină originalitatea conceptului de Nierofanie așa cum a fost formulată de M.E. în Traité).

P. GERBORE : "LA TECNICA DELL'ESTASI". - IL BORGHESE, 24 SEPT. 1954. (Despre ediția italiană a lui Chamanisme. "Nimic mai puțin livresc ca sufletul lui Eliade...Insațiabilă curiozitate pentru drumuri puțin cunoscute...S'a întins pe câmpurile cele mai variate, dela sancrită la Istoria religiilor, trecând prin literatura pură...Opere capitale, care încep să apară și în traduceri italiene").

G. COCCHIARA : "LA STORIA DELLE RELIGIONI DI MIRCEA ELIADE". - NOTIZARIO, EINAUDI, DICEMBRE 1954. ("Printre cei mai geniali istorici ai religiilor pe care îi are astăzi Europa... Recenzând Le Mythe de l'Eternel Retour, B. Croce a lăudat claritatea lui Eliade. Această laudă trebue sporită încă cu prilejul acestui Traité").

JULIUS EVOLA : "STORIA DELLE RELIGIONI".- ROMA, 19 NOV. 1954. ("Opera lui Eliade are un caracter revoluționar...Caracter explozibil").

LUIGI QUATTROCHI : "RUSSELL E MIRCEA ELIADE". - LA FIERA LITTERARIA, 4 SETTEMBRE 1955. (Despre traducerea italiană a lui Traité. "Savant român de mare faimă și deja tradus în italiană...Instrument de lucru extraordinar de util").

EUGEN IONESCU : "LE POINT DE DEPART" în "CAHIERS DES QUATRE SAISONS" № 1. AOUT 1955. pp. 62-64. (In acest prim număr al excelentei reviste ce vrea să continue defuncta "84", d. Eugen Ionescu dă prețioase indicații despre geneza și sensul teatrului său).

EUGEN IONESCU : "LA PHOTO DU COLONEL" în "LA NOUVELLE NOUVELLE REVUE FRANCAISE" 3-e ANNEE № 35, I NOVEMBRE 1955. pp. 890-904. (literatură neagră între realitate și vis).

JEAN-JACQUES GAUTIER : "AU THEATRE DE LA HUCHETTE- SPECTACLE IONESCO" în "LE FIGARO" din OCTOMBRIE 1955. ("...Je ne crois pas que M. Ionesco soit un génie ou un poète, je ne crois pas que M. Ionesco soit un auteur important ; je ne crois pas que M. Ionesco soit un homme de théatre ; je ne crois pas que M. Ionesco soit un penseur ou un aliéné ; je ne crois pas que M. Ionesco ait quelque chose à dire").

JACQUES LEMARCHAND : "JACQUES OU LA SOUMISSION", "LE TABLEAU D'EUGENE IONESCO" în "LE FIGARO LITTERAIRE" din 22 OCTOMBRIE 1955. (Avec une belle et amusante rigueur, Eugène Ionesco demeure lui-même. Ce "Spectacle Ionesco", que présente le Théatre de la Huchette, en est la plus agréables des preuves. Ni les thuriféraires-exaltés qui tentent de pousser Ionesco vers les abstractions et les systématisations d'une "philosophie du langage", ni les matraqueurs brutaux qui se jettent sur lui, dès qu'il paraît et cognent avec rage, n'ont pu détourner Ionesco de son dessein qui est de faire rire lesspectateurs en contact de leur propre vide et de leur intime loufoquerie").

STEPHANE LUPASCO : "ENERGIE ET PHENOMENE PSYCHIQUE" in "SYNTHESES" - 10-e année, № 101, Avril 1955. (Studiu excepţional în domeniul filosofiei ştiinţelor).

GREGOIRE GAFENCO : "L'OCCIDENT VA-T-IL ABANDONNER LES PEUPLES ESCLAVES? in "FEDERATION" - 12-e ANNEE, № 130, NOVEMBRE 1955, pp. 678-683. (D. Grigore Gafencu examinează "spiritul" Genevei cu inteligenţa sa de mare dregător, cu fraza sa de mare scriitor şi cu inima sa de Român care bate - întristată - peste vitregiile timpului).

GREGOIRE GAFENCO : "UN HOMME LIBRE DONT LA MUSIQUE N'AVAIT PAS ABDIQUE" in "JOURS DE FRANCE" № 27 - 12 MAI 1955. ("Ce grand artiste, si détaché des choses de la politique, si pénétré pourtant des fluides de la terre natale, n'évoquait-il pas, par la façon dont s'était écoulée son existence, la tragédie de son pays ?").

VINTILA HORIA : "LA NOVELA COMO REFLEJO DE LA SOCIEDAD ITALIANA CONTEMPORANE" - MADRID 1954. (Studiul acesta a apărut în "Revista de Literatura" fascicolele 11 şi 12 Iulie- Dec. 1954 - şi relevă aspecte interesante din proza unor Moravia, Piovene, Buzzati şi chiar Coccioli, mult mai cunoscut în străinătate decât în Italia).

VINTILA HORIA : "VALORACION FILOSOFICA DE LA NOVELA" in "CUADERNOS HISPANOAMERICANOS" - MADRID . DECEMVRIE 1954. (Consideraţii interesante despre o literatură bântuită de istorie şi de filosofii din care nu lipseşte, pe bună dreptate, alături de Camus şi Abellio, nici Emil Cioran).

VINTILA HORIA : "L'ORIGINE FOLKLORISTICA DELLA INTERPRETAZIONE CICLICA DELLA STORIA" in "STUDIUM" - ROMA . ANUL L, № 12, DECEMBRIE 1954, pp. 762-778. (Preocupări de filosofia istoriei de unde n'a fost isgonită încă nici propoziţia lui Spengler şi nici mirarea lui Malraux).

ALEJANDRO CIORANESCU : "ESTUDIOS DE LITERATURA" - ESPANOLA Y COMPARADA UNIVERSIDAD DE LA LAGUNA 1954. 312 pp. (Izolaţi într'o insulă pe acest Robinson erudit şi rezultatul va fi mereu acelaşi : literatură comparată. De data aceasta, Dante, Pedro Mannique, Victor Hugo - printre alţii).

AL. CIORANESCU : DON CARLOS DI VIANA . PARIS. FUNDATIA REGALA UNIVERSITARA CAROL I. 1954 (Dramă istorică, în patru acte, necesară pentru a surprinde preocupările fecunde ale autorului ei).

SEVER POP : "PĂSTRĂTORI CREDINCIOŞI DE DATINI STRĂMOŞEŞTI" in "CALENDARUL BISERICII CATOLICE ROMÂNE DIN STATELE UNITE" pe 1955. pp. 89-91. ("Părinţii ne-au învăţat cu limbă de moarte : Ai carte, ai parte, n'ai carte, n'ai parte subt soare. Neam român !").

GRIGORE NANDRIS : "RUMANIAN FOLKLORE" in "THE ARYAN PATH" - BOMBAY AVRIL 1954, pp. 164-169. (Consideraţii interesante şi binevenite despre acest tezaur al spiritualităţii româneşti).

D. MURARASU : "ISTORIA LITERATURII ROMÂNE" - EDIŢIE DE EXIL CU O PREFAŢĂ DE PAMFIL ŞEICARU - EDITURA "CARPAŢII" - MADRID 1954, tom. I . (In exil, dar numai în exil, reeditarea unei asemenea istorii literare e binevenită, cum binevenită este orice reeditare de orice text românesc. D. Murăraşu nu poate fi însă o referinţă de îndreptar în sine. Verbul românesc este de o bogăţie uluitoare iar istoria literară a dlui Murăraşu se sbate între suficienţă şi bunele sentimente).

E. LOZOVAN : "UNITE ET DISLOCATION DE LA ROMANIA ORIENTALE" in "ORBIS" Tome III Nr I, 1954, pp. 123-137 (O contribuţie interesantă care poate transcede oricând limitele istorico-filologice unde se vrea situată).

E. LOZOVAN : "L'ATLAS LINGUISTIQUE DE LA LANGUE "MOLDAVE" in "ORBIS" Tome III, Nr 2, 1954. (Autorul descoperă intenţiile reale nu însă şi ştiinţifice ale unei iniţiative sovietice de a alcătui un atlas linquistic al limbii "moldoveneşti").

E. LOZOVAN : "EXPATRIATION ET BILINGUISME" in "ORBIS", Tome IV, Nr 1, pp. 56-60. (Autorul analizează cu competenţă şi pătrundere, aceste două importante fenomene).

MAX OLIVIER-LACAMP : "DEBARASSEE DU DICTATEUR ENVOLE HIER POUR LE PARAGUAY, L'ARGENTINE EBAHIE PAR LES EXTRAVAGANTES RICHESSES DE "DON JUAN PERON" - in "LE FIGARO" din 3 OCTOMBRIE 1955. (Trimisul special al ziarului francez în Argentina relatează cum poliţia argentiniană dă peste "scriitorul" român în villa lui Peron, şi cum judecătorul de instrucţie inventoriază odată cu cămăşile lui Peron şi manuscrisele compromiţătoare ale "scriitorului": "Le célèbre auteur roumain Virgil Gheorghiu passe actuellement par un "avatar" digne de son personnage de la "25-e heure". Converti au péronisme, Gheorghiu travaillait depuis plusieurs mois à la rédaction de deux livres à la gloire de Peron. Il fut retrouvé dans sa résidence de la banlieue d'Olivos en plein "bric-à-brac". Ses deux manuscrits intitulés "Le Général des descamisados" et "Les Descamisados du Général", c'est-à-dire le général des sans-chemise et les sans-chemise du général, figurent sur l'inventaire dressé par le juge d'instruction assortis de l'énumération détaillée des chemises de soie marquées "J.P.". Gheorghiu et son épouse, abandonnés par leurs domestiques, occupaient seuls la résidence d'Olivos cernée par la police depuis l'embarquement du dictateur").

C. VIRGIL GHEORGHIU : "J'AI VECU LA VINGT-CINQUIEME HEURE DE PERON" in "PARIS MATCH" din 22 OCTOMBRIE 1955. (Surprins în villa lui Peron de poliţia noului regim; C.V. Gheorghiu a cărui "conştiinţă" e mai pură decât roua câmpului (el se compară, modest, cu Sfântul Ion Gură de Aur), îşi dă seama/ odată cu prăbuşirea lui ~~că Peron~~ era de fapt un dictator . Si atunci urmează o serie de injurii masive la adresa lui Peron şi a regimului său).

C.V. GHEORGHIU : "LE PEUPLE DES IMMORTELS" - PARIS. PLON 1955. (Ultimul capitol al odiseei Ruşinii româneşti : prostituarea Dacilor).

BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE - STUDII ŞI DOCUMENTE ROMÂNEŞTI - VOL. II OCT. 1954 - FREIBURG; 274 pag. (Toate cuvintele de bine pentru dl. V. Mihăilescu, neostenit cărturar, care a isbutit să facă din Biblioteca dela Freiburg un altar, iar din Buletin o publicaţie ştiinţifică de valoare. Cum însă a putut îngădui d-sa ca alături de colaborările preţioase ale d-lor Grigore Nandriş, Emil Turdeanu, Eugen Lozovan, Ion Guţia, Lucia A Popovici, Frédéric Taillez şi Florio Banfi, să figureze fişele compilate de venin şi neputinţă ale unui Claudiu Isopescu ?).

CAHIERS SEXTIL PUSCARIU - VOL 2, Nr 1 - JANVIER-JUIN 1953. (Dl. Alphonse Juilland subliniează printre altele, un lucru cu totul colosal în studiul "savantului" Victor Buescu : "Les Etudes classiques en Roumanie - Mélanges de philologie, de littérature et d'histoire ancienne offerts à J. Marouzeau, par ses collègues et ses élèves étrangers 71-84 - Paris, Les Belles Lettres, 1948. Iată ce spune Victor Buescu : "La soumission et la romanisation de cette colonie (la Dacie) ont tracé le destin du peuple roumain qui - comme on l'a justement affirmé - considère aujourd'hui avec fierté que l'acte de naissance, rédigé en bronze, se trouve dans la ville Eternelle, en plein Forum : c'est la colonne Trajane, dont les bas-reliefs racontent les épisodes de la guerre daco-romaine" (p. 71). Iată deci că pentru "savantul" dela Lisabona Columna lui Traian e din bronz şi se află în ...Forum, nume ce se dă obişnuit celebrului Forum Romanum. D. Alphonse Juilland se miră mai departe - de ce oare ? - că d. Victor Buescu nu cunoaşte nici data Unirii Principatelor.

CAHIERS SEXTIL PUSCARIU - VOL. 2 Nr.2 - JUILLET-DECEMBRE 1953 (Câteva observaţii definitive ale dlui Alphonse Juilland cu privire la un "manual" al "savantului" româno-germano-răsăritean I. Popinceanu : "Le point le plus faible de cette grammaire est pourtant constitué par le niveau intellectuel des textes, d'une désarmante naïveté : laissons-les parler : "Şi la picioare avem degete"(26) ; "Partea de mijloc a piciorului este genunchiul părţile de jos (sic) sunt talpa şi călcâiul" (27) ; "Cu ajutorul picioarelor omul se mişcă, umblă şi aleargă" (28) ; "Unele membre sunt perechi Astfel avem : ochiul stâng şi ochiul drept, urechea stângă şi urechea dreaptă, două mâini şi două picioare" (17). On aura donc appris, entre autres, que les yeux sont des membres ! Ce n'est pas tout. On apprend aussi à parler avec les oreilles : "Dacă omul ar fi surd din fire, el nu s'ar înţelege cu semenii lui, n'ar putea vorbi"(28) ! "Cu nasul mirosim" (28), et pour qu'il n'y ait pas malentendu, on nous le répète : "Cu nasul deosebim diferitele feluri de mirosuri" (76). N'oublions pas le siège du Patriarche : "In fruntea Bisericii Române stă un patriarh cu sediul în Bucureşti" (62). Ni le vaillant soldat qui défend héroiquement sa patrie,...en cas de besoin : "soldatul e chemat să apere ţara vitejeşte în caz de nevoie" (54). Et, pour la bonne bouche apprenons par quoi l'homme se distingue de l'animal : "Prin mâini se deosebeşte el (omul) de animale, căci acestea n'au mâini" (28) ! etc.. En présence de telles méditations, le spécialiste se demandera si elles sont bien empruntées à la langue majestueuse d'Eminescu... Quant au débutant, il se dira qu'il a affaire à une langue de bushmen et se dirigera vers d'autres terres, supposées plus subtiles.

"Surtout dans un ouvrage où les critères linguistiques devraient naturellement l'emporter, on aurait aimé qu'en dépit des contingences, l'auteur prit sur lui de ne pas expulser le Nistru d'entre les grands fleuves roumains. Hélas, avec le Danube, seuls "Siretul, Oltul şi Mureşul" trouvent grâce auprès de M.P. (81). L'auteur, dont la doctrine semble plus à jour en matière de triphtongues, a cru bon de rebaptiser la guerre d'indépendance roumaine, connue généralement sous le nom de "războiul româno-ruso-turc", en "războiul ruso-turc", avec tout ce que cela comporte. M.P. ne nous le fait d'ailleurs pas deviner : "In 1878, în urma războiului ruso-turc, România şi-a dobândit independenţa faţă de Turcia..." (60). Il est permis de douter que "Astăzi (1950) aproape 16 milioane de Români trăiesc într'o ţară bogată şi frumoasă, care se reface cu paşi repezi de pe urma dezastrului suferit în ultimul războiu" (60).

ORBIS - BULLETIN INTERNATIONAL DE DOCUMENTATION LINGUISTIQUE - TOME II. Nr. 2 - 1953 (Ne prezintă titlurile dobândite la Paris ale "savantului" Ion Popinceanu : "De 1936 à 1938 membre de l'Ecole Roumaine en France et inscrit à la Sorbonne" (pag. 567). Pentru a completa aceste preţioase date sugerăm "savantului" grămătic încă un titlu care i-a scăpat probabil din vedere : "ancien de la Cité Universitaire").

ANOTIMPURI - ANUL I, Nr 1 - IANUARIE - MARTIE 1955 (Salutăm cu bucurie apariţia unei noui reviste de literatură, ecou al cenaclului literar înfiripat la Paris din iniţiativa d-lor Mihai Niculescu, N.-A. Gheorghiu, N. Caranica şi L.M. Arcade. Reţinem în deosebi articolul "Perspective" al dlui Basil Munteanu în care sunt puse, esenţial, problemele verbului şi slujitorilor lui în exil : "Nimeni deci, nu scrie "patriotic" cu premeditare, subliniează dl Basil Munteanu. Dar, cu sau fără voie, patria trăeşte, sguduitor de prezentă, în scrisul fiecăruia - patria cu vechile sale atribute nostalgice, cu tragicu-i destin actual, cu fatala ei reîntrupare în viitor. Ea se iveşte ocult la fiecare colţ de frază, se ascunde de sub fiecare cuvânt, modelează ocult toate gândurile...").

ROMANIA MUNCITOARE - Nr 33 - SEPT. 1954 : revista comentează acordarea premiilor de stat în R.P.R. şi ajunge la concluzia că ele nu sunt decât "expresia înhămării răsplătite" ; Nr 34 - OCT. 1954 : Trecerea criticii literare a "Vieţii Româneşti" în mâinile lui Ovidiu Crohmălniceanu-Sache e socotită drept o ofensă a memoriei lui G. Ibrăileanu; Nr.41 - MAI 1955 Se reproduce "Fabula Fabulelor" de Tudor Arghezi în care poetul foloseşte o ambiguitate de tainice semnificaţii, deşi a acceptat să scrie sub regimul actual ; Nr 43 - IULIE 1955 : Se înregistrează moartea scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu într'o prezentare corectă, obiectivă ; Nr 44 - AUGUST 1955 : Sub titlul "Enigma lui Ioanide sau Bietul Călinescu" se descrie toată comedia tragică a acestui scriitor care isbuteşte, paradoxal, să înşele regimul şi să se înşele şi pe sine; Nr. 45 - SEPT. 1955 : Sub titlul "Condeele tac" se face un aspru rechizitoriu celui ce a fost cândva Geo Bogza şi care azi nu e decât o umbră emerită şi bună la toate).

EXILUL ROMÂNESC - ANUL I Nr. 12 - AUGUST 1955 (Ion Pârvulescu scrie oda-tă cu "Veacul dictaturii slugilor" unul din textele poetice cele mai is-bândite ale exilului. Intr'adevăr : "Atunci se va fi împlinit şi cuvântul acesta : sfârşitul începe sub orice piatră").

LA NATION ROUMAINE - ANUL VIII, Nr. 151 - NOEMVRIE 1955 (Inchină numărul amintirii celor doi bărbaţi de stat români Iuliu Maniu şi Constantin Bră-tianu. Mesagii emoţionante ale dlor Payl Reynaud, Georges Bidault, M.E. Naegelen, Salvador de Madariaga, pentru a protesta împotriva crimei dia-lectice dela Bucureşti).

LIBERTATEA ROMÂNEASCĂ - Nr. 8-10 - MADRID ("Din spusa celor patru vân-turi, din locul fără nume" - aşa se intitulează un excepţional ciclu de poeme de Horia Stamatu. Cine întârzie să vadă în asemenea mesagiu poetic una din bucuriile marei împliniri ?).

LEGEA - ANUL I, Nr. 1 - OCTOMBRIE 1955 (O nouă revistă în care putem a-precia din nou scrisul lui G.Racoveanu. Vorbind în numele celor "negocia-ţi" la Geneva, G. Racoveanu înseamnă frumos şi just, printre altele : "Vină există. Nu acolo însă unde se încearcă a fi identificată. Că, iată, năvălitorii care au robit aceste popoare creştine se află în inima Thu-ringiei germane, se sprijină pe Himalaya, au fereastră la Adriatica şi încearcă să s'aşeze la gurile Nistrului").

ROMANIA - ANUL I, Nr. 6 (D. Mircea Popescu semnează "Poeti Romeni in Esilio" iar Dario Catargo "Introduzione alla musica romena").
ANUL II, Nr. 7 :număr închinat săptămânii latine la Roma (11-17 Oct. 1954) cu un excelent articol al dlui Mircea Popescu intitulat "Latinità da sal-vare").

CARPAŢI - Anul I, Nr 4-5 (Revista re-publică importantul text de folklor "Ale Mortului"apărut mai întâi în exil, prin bunăvoinţa dlui C. Brăiloiu în n-rul 2 al "Caetelor de Dor". Iniţiativa e binevenită pentrucă textul acesta trebuie răspândit pe tot spaţiul românesc.
Anul II, Nr. 6-7-8 (Dl Pamfil Seicaru face un excelent portret al celui ce a fost N.D. Gocea. In acelaş număr, criticul N.S. Govora descoperă pe poetul Victor Buescu).

PERSPECTIVE CRESTINE - ANUL I, Nr. 1 - MAI 1955 (Revistă cu preocupări religioase, întocmită cu suflet de părintele Alexandru Mircea) ;
ANUL I, Nr 2, IULIE 1955 (Inexplicabilă într'o revistă cu preocupări spi-rituale prezenţa unui autor de scandal şi fapte diverse ca C.V. Gheorghiu definitiv compromis în toate ....perspectivele).

INSIR'TE MĂRGĂRITE - ANUL III, Nr. 12 (Dl N.I. Herescu comemorează împli-nirea a şaptezeci de ani dela crearea "Doinei" lui Eminescu şi actualizea-ză poemul acesta de unică amărăciune românească);
ANUL IV, Nr 13-14 (I.G. Dimitriu scrie despre cei doi scriitori stinşi din viaţă în ţară Ionel Teodoreanu şi Elena Farago).

INDEPENDANCE ROUMAINE - ANUL I, Nr 1 - IULIE 1954 (Reţinem din revista aceasta condusă de dl. Stefan Racoceanu, un articol semnat A.R.despre unul din "faptele diverse ale lui C.V. Gheorghiu" "L'Homme qui voyagea seul", are după un aspru rechizitoriu adresat voiajorului, conchide : "Ne vous"démocratisez" pas à outrance, Messieurs, et, loups, ne vous camouflez pas dans la peau de l'agneau").

PATRIA - ANUL VII, Nr 7-9 - IULIE-SEPT. 1955 (Desminţind faptul că ar fi devenit cetăţean străin, d. Mihail Fărcăşanu transcede acest pretext de identitate pentru a ajunge la nişte consideraţi esenţiale de etică a exi-lului :"...căci dacă în vremurile de linişte şi libertate naţiile îşi pot schimba fii, în clipele de cumpănă şi încercare este datorie de om a ră-mâne pe drumul neamului tău. Iar noi trebuie să rămânem Români. Nu atât pentrucă istoria noastră vine mai de departe decât a altor neamuri, că rădăcinile noastre sunt tot atât de adânci în făptura spirituală a Euro-pei ca a celor mai vechi şi nobile popoare, ci pentrucă noi nu ne putem desface de o rezistenţă, care la capătul a lungi veacuri se luptă şi pa-tină a făcut cu putinţă existenţa noastră însăşi. Noi nu putem eşi din rândurile unei naţii care s'a păstrat prin jertfă, fără seamăn, căci a-ceastă eşire nu ar aduce câştig nimănui, ci ar fi pierdere pentru omeni-re şi pentru libertate").

VERS - ANUL 4, Nr 4 - OCTOMVRIE -DECEMVRIE 1954 (Numărul e oarecum con-sacrat lui G. Bacovia. Binevenită prefaţa lui Adrian Maniu la volumul de Poezii publicat la Fundaţiile Regale în 1934. In acelaş număr, dl Vasi-le Posteucă evocă pe "Ionel Teodoreanu sau plecarea în marile zăpezi", iar d. Mircea Popescu prezintă şi traduce pe kafkianul italian Dino Buz-zati) ; ANUL 5 - Nr. 1-2 - IANUARIE-IUNIE 1955 (d. Gino Lupi studiază poezia lui Adrian Maniu pe care o defineşte poate prea precis : "Jocul imaginilor pe o realitate evanescentă").

LIBERTATEA ANUL IV, Nr 35-36 - SEPT.-OCT. 1954 (D-na Lucia A. Popovici scrie despre Dora d'Istria).

SOLIA - ANUL XIX, Nr 48 - 19 DEC. 1954 (Excelent redactată pagina preotu-lui Gh. Preda care scrie o limbă de carte bisericească).

ARC - Nr 2 (Dl Petre Sultana atrage atenţia asupra poeziei lui Eminescu în Canada, pe marginea articolului dlui André Patry "La poésie de Mihail Eminescu" apărut, ne informează dl Sultana, în "Revue de l'Université Laval - Mai 1954 - Québec).

VATRA - Nr 52 - IULIE-AUGUST 1955 (Numărul se deschide cu un text de Li-viu Rebreanu scris în 1940 despre Transilvania. Reţinem aceste cuvinte de foc : "Durerea a devenit tovarăşa de viaţă a neamului, iar duhul ei a zămislit resemnarea sub loviturile soartei, precum din duhul jertfei s'a întărit credinţa mereu vie în venirea dreptăţii. Aşa am rezistat în trecut, aşa rezistăm şi azi peste veacuri. Sângerăm şi credem").

AM MAI PRIMIT LA REDACTIE :

- P. ALEJANDRO MIRCEA : PERSECUCION COMUNISTA DELA RELIGION EN RUMANIA MADRID 1954
- R.S. RUBSEL : "IADUL PE PAMÂNT" - Editura Autorului - Paris 1955
- I.D.C. COTERLAN : "DACO-ROMANIA GERMANICĂ - MADRID 1955
- ARON COTRUȘ : "RAPSODIA IBERICĂ" - MADRID 1954
- N.S. GOVORA : "INVITATIE LA EROISM" - MADRID 1955

VASILE POSTEUCA, NICOLAE NOVAC, N.S. GOVORA : "POEME FĂRĂ ȚARĂ" - MADRID 1954

- EUGEN RELGIS ; "SUDAMERICA"- Poeme , MONTEVIDEO 1954
- CONSTANTIN PAPANACE : "IDENTITATEA UNOR NUME PATRONIMICE LA ITALIENI SI ROMÂNI" - 1954
- CALENDARUL ZIARULUI "AMERICA" pe 1955
- CRONICA ROMANEASCA
- LE COURRIER ROUMAIN
- VESTITORII
- AMERICA
- DACIA
- STINDARDUL
- UNIUNEA Asociațiilor și Instituțiilor Românești din Republica federală Germană și Berlinul de Vest
- FACLIA - FOAIA POPORULUI - UNIREA - BULETIN DE INFORMATII AL ASOCIATIEI ROMANILOR DIN AUSTRALIA -
- BULETINUL BISERICII ORTODOXE ROMANE DIN BUENOS-AIRES
- BULETINUL INFORMATIV AL ASOCIATIEI ROMANILOR DIN GERMANIA DE SUD -
- NOTRE PAROLE - ACTIUNEA ROMÂNĂ - AZIONE CATTOLICA ROMENA -
- BULLETIN EUROPEEN.

Rugăm stăruitor pe cititorii și corespondenții noștri să țină seama de noua noastră adresă :

CAETE DE DOR - Virgil Ierunca

Boite Postale Nr. 116
PARIS 14-e FRANCE

S U M A R

Adresa Revistei : Boite Postale Nr. 116 - PARIS 14-e France

CAETE DE DOR Nr. 9 - DECEMVRIE 1955

Dépôt légal Nr. 13973/51 - Directeur Gérant : Virgil Ierunca

Ronéotypé : 198 avenue du Maine - Paris 14-e